

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้ได้แนวคิดในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร หลักการ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การจัดการศึกษาของโรงเรียนคาทอลิกในประเทศไทย
 - 1.1 ประวัติการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย
 - 1.2 วัตถุประสงค์ของสภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย
 - 1.3 นโยบายการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย
 - 1.4 เอกลักษณะการศึกษาคาทอลิก
 - 1.5 โรงเรียนคาทอลิกประเภทต่างๆ
 - 1.6 จิตตารมณ์ของการจัดการศึกษาโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ

ชาร์ต

- 1.7 เอกลักษณะของศิษย์เซนต์ปอล
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.1 ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.2 ความสำคัญและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.3 ทฤษฎีพัฒนาการคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.4 องค์ประกอบและคุณลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.5 พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - 2.6 พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน 8 ประการของกระทรวงศึกษาธิการ
3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - 3.1 ด้านการบริหารโรงเรียน
 - 3.2 ด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
 - 3.3 ด้านวิธีจัดการเรียนการสอนของครู
 - 3.4 ด้านการจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษา
 - 3.5 ด้านการวัดผลประเมินผล
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

การจัดการศึกษาของโรงเรียนคาทอลิกในประเทศไทย

1. ประวัติการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย

การศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย เริ่มต้นตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งเป็นเวลาที่ประเทศไทย ได้มีการติดต่อกับประเทศทางยุโรปและเอเชีย ในปี พ.ศ.2097 มีชาวต่างชาติคนแรกเดินทางมาประเทศไทยซึ่งเป็นมิชชันนารีชาวโปรตุเกสเป็นบาทหลวงนิกายโรมันคาทอลิก และหลังจากนั้นได้มีชาวต่างชาติจากหลายประเทศเดินทางเข้าประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบาทหลวงที่เดินทางมาเพื่อเผยแผ่ศาสนา

ในปี พ.ศ.2203 สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้มีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารีชาวฝรั่งเศส คณะมิสซังต่างประเทศแห่งกรุงปารีส (Missionaries Etrangers de Paris) เข้ามาเผยแผ่ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกในกรุงศรีอยุธยา และได้พระราชทานที่ดินย่านบางปลาเห็ด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ปัจจุบันที่ดินแถบวัดพุทธไสสวรรค) เพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย สามารถสร้างโบสถ์ บ้านพัก หรือโรงเรียนได้ ในปี พ.ศ.2508 จึงได้สร้างโรงเรียนเทววิทยา หรือโรงเรียนสอนศาสนาคาทอลิกขึ้นแห่งแรกในประเทศไทยชื่อ เจเนอรัลคอลเลจ (General College) สร้างขึ้นโดยพระสังฆราชแลมเบิร์ตเดอลามอตต์ (Bishop Lambert de La Motte) เปิดทำการสอนครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2209 เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กชายทั่วไปและข้าราชการฝ่ายชายที่สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ให้เข้าเรียน

ภายในโรงเรียนเจเนอรัลคอลเลจ มีหน่วยงานย่อยหลายหน่วยงาน ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบต่างกัน ซึ่งประกอบด้วย

1. บ้านเณรสำหรับผู้ที่จะบวชเป็นพระสงฆ์
2. โรงเรียนสอนศาสนาและศีลธรรมแก่ผู้ที่นับถือศาสนาคริสต์
3. โรงเรียนสอนนักเรียนซึ่งเป็นข้าราชการ ที่สมเด็จพระนารายณ์โปรดเกล้าฯ ให้เข้ารับการศึกษ
4. โรงเรียนประถมสำหรับนักเรียนชายทั่วไป
5. โรงเรียนเลี้ยงเด็กกำพร้า

หลังจากนั้นมิชชันนารีได้เปิดโรงเรียนในจังหวัดต่าง ๆ ขึ้นอีกหลายแห่ง เป็นต้นจังหวัดภูเก็ตเมื่อ พ.ศ. 2214 จังหวัดลพบุรี พ.ศ.2216 กรุงเทพฯ พ.ศ.2217 จังหวัดพิษณุโลก พ.ศ.2218 และจังหวัดจันทบุรี พ.ศ.2250 (วิศิษฐ์ ศรีวิชัยรัตน์, 2546, หน้า 64-65)

ในยุครัตนโกสินทร์ มิชชันนารีฝรั่งเศสได้เป็นผู้มาบุกเบิกงานทางด้านการศึกษาอีกครั้ง โรงเรียนคาทอลิกสมัยใหม่แห่งแรกในยุคปัจจุบัน คือ โรงเรียนอัสสัมชัญ ก่อตั้งโดยบาทหลวง คอลอมแบร์ (Colombes) ใน พ.ศ.2428 นับแต่นั้นมาคณะนักบวชคาทอลิก ที่อุทิศตนในการให้การศึกษาได้เข้ามาเปิดโรงเรียนในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเป็นลำดับในระยะแรก ๆ แต่ละโรงเรียนต่างมีหลักสูตรของตนเอง โรงเรียนของมิชชันนารีจะสอนเป็นภาษาอังกฤษบ้าง ภาษาฝรั่งเศสบ้าง จนกระทั่งเมื่อกระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตร จึงได้ดำเนินการโดยอาศัย

หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นแม่บทแต่มีอุดมการณ์ด้านการศึกษาที่พัฒนาทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใจและจิตวิญญาณ ตามแนวทางการศึกษาคาทอลิกที่มุ่งเน้นสังฆกรรม และการพัฒนามนุษย์ตามศักยภาพที่มีอยู่สังฆกรรมนั้น

จากรายงานผลการทำงานประจำปี ของคณะมิชชันนารี เมื่อปี พ.ศ.2451 ระบุว่าใน ขณะนั้นว่าประเทศไทย มีโรงเรียนคาทอลิกประมาณ 50 โรงเรียน และนักเรียนที่ศึกษาอยู่ใน โรงเรียนคาทอลิกประมาณ 4,000 คน ต่อมาในการประชุมโรงเรียนคาทอลิกแห่งชาติประจำปี พ.ศ.2522 สภาการศึกษาคาทอลิก ได้เสนอให้มีการทบทวนพิจารณาวัตถุประสงค์ ของการเปิด โรงเรียนคาทอลิกในประเทศไทย และได้มีประชามติยอมรับ วัตถุประสงค์ของโรงเรียนคาทอลิก ที่ได้ทำไว้ในปี พ.ศ.2512 ที่ว่าโรงเรียนคาทอลิกอุทิศตนเพื่อพัฒนาการเรียนทุกมิติ ตาม หลักการของคริสต์ศาสนา ดังนั้นจึงมีมติให้โรงเรียนคาทอลิกเปิดรับนักเรียนทั้งที่นับถือศาสนา คริสต์และไม่ได้นับถือศาสนาคริสต์ เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนได้เช่นเดียวกัน โดยเน้นการช่วย ให้มีการพัฒนาความสามารถในการคิดด้วยตนเอง

ในปี พ.ศ.2502 สภามุขนายกคาทอลิกแห่งประเทศไทย (หรือสภาพระสังฆราช คาทอลิกแห่งประเทศไทย) เห็นถึงความสำคัญของโรงเรียนเอกชนคาทอลิก จึงได้มีมติจัดตั้ง “คณะกรรมการโรงเรียนคาทอลิกแห่งประเทศไทย” โดยมอบให้ ฯพณฯ ปีเตอร์ คาเร็ตโต (Bishop Peter Caretto) ผู้แทนสภามุขนายกคาทอลิกแห่งประเทศไทยเป็นประธาน เพื่อ แลกเปลี่ยนทัศนะ ประสบการณ์และนโยบายร่วมกัน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สภาการศึกษา คาทอลิกแห่งประเทศไทย” โดยมีมติเอกฉันท์ของที่ประชุมสมัชชาครั้งแรก ของโรงเรียนเอกชน คาทอลิกในเดือนตุลาคม พ.ศ.2512 ต่อมาได้รับอนุญาตจัดตั้งเป็นสมาคมเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ.2533 โดยใช้ชื่อว่า “สมาคมสภาการศึกษาคาทอลิก (ประเทศไทย)”

สมาคมสภาการศึกษาคาทอลิก(ประเทศไทย) ทำหน้าที่ส่งเสริมประสานงานและ สนับสนุนการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาคาทอลิก และส่งเสริมให้เอกลักษณ์ของโรงเรียน คาทอลิกปรากฏชัดเจน อันได้แก่ การอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชน ให้เป็นบุคคลที่เปี่ยมด้วย คุณธรรมและความรู้ เป็นผู้ที่เกิดทุนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ พัฒนาเด็กและ เยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติ โดยอาศัยหลักคริสตธรรม ในการให้ความรัก และเอาใจ ใส่ดูแลนักเรียน (สมณกระทรวงเพื่อการอบรมคาทอลิก, 2538, หน้า 36-37)

การศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย อยู่ภายใต้การบริหารงานของ สมาคมสภา การศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษา เอกชนและขึ้นกับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาโดยมีเป้าหมายในการอบรมสั่งสอนเด็กและ เยาวชนให้เป็นบุคคลที่เปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและความรู้ ให้เติบโตเป็นพลเมืองดีของชาติ โดย ยึดนโยบายเป็นหลักปฏิบัติตามรูปแบบของวิสัยทัศน์และพันธกิจดังนี้ (วิศิษฐ์ ศรีวิชัยรัตน์, 2546, หน้า 64 – 79)

วิสัยทัศน์ของการศึกษาคาทอลิกมีรูปแบบ คือ บุคคลแห่งการเรียนรู้ ชุมชนที่รัก และเอื้ออาทร มุ่งสู่ความเป็นเลิศแห่งการเป็นมนุษย์ ตามหลัก คริสตธรรม (Learning persons, loving and caring community, reaching for human excellence, according to Christian principles)

มีพันธกิจซึ่งมุ่งมั่นที่จะพัฒนาด้วยวิธีการดังนี้คือ

1. จัดการศึกษาอบรมที่เสริมสร้างคุณธรรม ความรู้โดยให้ผู้เรียนมีความสุข
2. จัดการศึกษาด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
3. ให้โอกาสผู้ยากไร้และด้อยโอกาส เข้ารับการศึกษาตามความเหมาะสม
4. สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในบรรยากาศแห่งความรัก เอื้ออาทร
5. ให้การอภิบาลเพื่อเสริมสร้างคุณค่าของชีวิตครอบครัว
6. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด สถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนา

บุคคลให้มีคุณภาพ

7. ส่งเสริมบรรยากาศการเสวนาระหว่างศาสนาวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น
8. เชื่อมโยงความรู้ กับวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดความหมายที่

แท้จริงสู่การปฏิบัติในชีวิต

9. เป็นประจักษ์พยานถึงศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ด้วยชีวิตที่เป็นรูปธรรม
10. จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสร้างสังคมแห่งความจริง ความยุติธรรมและ

สันติ

2. วัตถุประสงค์ของสภาการศึกษาคาทอลิกแห่งประเทศไทย

1. เพื่อส่งเสริมให้สถานศึกษาคาทอลิก ดำเนินกิจการตามมติ และความประสงค์ของสังคายนาวาติกันที่ 2 ในหัวข้อที่ว่าด้วยเรื่อง “การศึกษา”
2. เพื่อประสานงานระหว่างสภาพระสังฆราชคาทอลิกแห่งประเทศไทยกับสถาบันการศึกษาคาทอลิกทุกระดับ
3. เป็นตัวแทนรักษาสถาปัตยกรรมทางการศึกษาของคาทอลิกในประเทศไทยต่อกระทรวงศึกษาธิการ คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รัฐบาล และองค์กรระหว่างชาติ
4. เพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษาคาทอลิก
5. เพื่อส่งเสริมสถาบันการศึกษาคาทอลิกให้มีบทบาทในการพัฒนาการศึกษาของชาติโดยร่วมมือกับสถาบันและองค์กรอื่น ๆ ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนเพื่อความเจริญของประเทศ
6. เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติตามนโยบายการศึกษาคาทอลิก
7. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนสมาคมครูคาทอลิก

3. นโยบายการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทย

นโยบายการศึกษาคาทอลิกในประเทศไทยมี 3 ด้านคือนโยบายทางด้านสังคม ด้านพระศาสนจักรกับศาสนาอื่น และนโยบายเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาคาทอลิก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (อรวรรณ จันทร์ชโล, 2536, หน้า 23)

1. นโยบายทางด้านสังคม

- 1.1 สร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมเสรีภาพและความรักแบบพระวรสารในสถาบัน
- 1.2 เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน รู้จักรับผิดชอบในส่วนตัวและส่วนรวมตามสภาพของแต่ละบุคคล
- 1.3 เป็นการปฏิบัติและปลูกฝังค่านิยม ของการเคารพสิทธิต่อกันและกัน การมี ความคิดสร้างสรรค์ และการหมั่นกำลังทำความดีร่วมกัน พัฒนาชุมชนที่ตนอาศัยอยู่

2. นโยบายทางพระศาสนจักรและศาสนาอื่น

- 2.1 อบรมเด็กและเยาวชน ให้มีความเลื่อมใสศรัทธาในสัจธรรมตามศาสนาของตน
- 2.2 อบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนทุกศาสนา ให้มีเจตคติที่เห็นอกเห็นใจต่อกัน ด้วยอัธยาศัยไมตรี
- 2.3 นำวัฒนธรรมของชาติ มาบูรณาการกับการปฏิบัติศาสนกิจ เพื่อส่งเสริมคุณค่าของศาสนา
- 2.4 พึงตระหนักและถือเป็นหน้าที่ ที่สำคัญที่จะอบรมเด็กและเยาวชนคาทอลิก

3. นโยบายเกี่ยวกับผู้บริหารสถานศึกษาคาทอลิก

- 3.1 พึงคำนึงถึงความต้องการของโลกในสมัยปัจจุบัน
- 3.2 พึงใช้อุปกรณ์และทักษะในการสอนตามหลักการใหม่ๆ
- 3.3 พึงให้คณะครู และอาจารย์มีส่วนรับผิดชอบในการวางนโยบาย และการบริหารสถาบัน
- 3.4 พึงสงเคราะห์ช่วยเหลือเด็ก และเยาวชนที่ขัดสน ผู้ที่ไม่ได้รับความอบอุ่น และการดูแลเอาใจใส่ของครอบครัว หรือผู้ที่ยังไม่รู้จักพระคุณแห่งความเชื่อ
- 3.5 พึงร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับบิดามารดาในการอบรม

4. เอกลักษณะการศึกษาคาทอลิก

พระศาสนจักรให้ความสำคัญยิ่งกับการศึกษาอบรม ผู้ที่ร่วมภารกิจการศึกษาคาทอลิก นับว่าได้รับเกียรติและมีความสำคัญยิ่ง จำเป็นต้องมีความรู้และแสวงหาความเข้าใจถึงความสำคัญของภารกิจนี้อย่างต้องแท้ในทุก ๆ ด้านที่มีความจำเป็น ตั้งแต่ความเป็น "มืออาชีพ" ทางด้านการให้การศึกษาและวิชาการโดยทั่วไป การจัดการเรียนการสอนการอบรมจิตใจเพื่อสร้างโรงเรียนที่ดีมีคุณภาพให้สังคมที่สำคัญเพิ่มมากขึ้นไปกว่านั้นคือ สร้างโรงเรียนคาทอลิกเพื่อรับใช้ช่วยเหลือครอบครัว ชุมชน สังคม และพระศาสนจักรในการอบรมหล่อหลอม นำมนุษย์

สู่ความครบครันให้สมศักดิ์ศรีความเป็นบุตรพระเจ้าที่พระองค์ทรงสร้างมาตามพระฉายาของพระองค์

เอกลักษณ์การศึกษาคาทอลิก ซึ่งสามารถได้รับจากการศึกษาเอกสารพระศาสนจักร ดังนี้

1. การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการนำมนุษย์สู่ความครบครัน หรือการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
 2. พระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ตามพระฉายาของพระองค์ ดังนั้นมนุษย์จึงมีศักยภาพในการพัฒนาสู่ความครบครันกันทุกคน
 3. กระบวนการศึกษาอบรมควรสร้างให้เกิดความตระหนักในตนเองของมนุษย์ว่าเป็นส่วนหนึ่งในสิ่งสร้างทั้งหมดของพระเจ้า แต่เป็นสิ่งที่ประเสริฐที่สุด ที่มีจิตวิญญาณ จิตใจและสติปัญญา อันทำให้มีเสรี และอำเภोज สามารถเลือกได้
 4. การศึกษาอบรมคาทอลิกนำมนุษย์สู่ความรักและห่วงใยดูแลเพื่อมนุษย์และสิ่งสร้างทั้งหลาย
 5. การศึกษาคาทอลิกนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความยุติธรรมและสันติภาพบนพื้นฐานของความรักและการให้อภัย
 6. การศึกษาคาทอลิกทำหน้าที่ช่วยพ่อแม่ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงของการอบรมหล่อหลอมบุตร
 7. การเรียนการสอนสาระความรู้ต่าง ๆ มีเป้าหมายปลายทางที่การเข้าถึงความจริง ความดีและความงาม
 8. การศึกษาคาทอลิกเป็นการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของชีวิต หรือชีวิตที่เป็นองค์รวมโดยประสานวัฒนธรรมกับความรู้ ความเชื่อในศาสนาให้เป็นเนื้อเดียวกับชีวิต
- ความสำคัญและความหมายของการศึกษาคาทอลิกยังมีมากกว่านี้ เช่น พระศาสนจักร ได้กล่าวถึงครูในแง่ของบทบาทภารกิจ และการเตรียมตัวสู่ความเป็นครู การสร้างบรรยากาศคาทอลิกในโรงเรียน มิติทางศาสนาในโรงเรียน ฯลฯ (สมาคมครูโรงเรียนคาทอลิกแห่งประเทศไทย, 2550, หน้า 16-17)

5. โรงเรียนคาทอลิกประเภทต่าง ๆ

ปัจจุบันโรงเรียนคาทอลิกในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และได้ให้การศึกษาอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย โดยมีผู้ประกอบการและผู้บริหารซึ่งแตกต่างกันออกไป จึงได้แบ่งโรงเรียนคาทอลิกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. โรงเรียนคาทอลิกที่ดำเนินการโดยสังฆมณฑลซึ่งมีอยู่ 10 เขตด้วยกัน โรงเรียนคาทอลิกที่พื้นที่อยู่ในสังฆมณฑลใด ก็จะมีสังกัดอยู่ในสังฆมณฑลนั้น

2. โรงเรียนคาทอลิกที่ดำเนินการ โดยคณะนักบวช มีหลายคณะด้วยกัน เช่น คณะภารดาเซนต์คาเบรียล คณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร คณะซาเลเซียน คณะพระมหาไถ่ คณะพรหมทัณฑ์ของพระเยซูเจ้าแห่งกรุงเทพฯ ฯลฯ ซึ่งสังกัดอยู่ในเขตต่าง ๆ ทั้ง 10 เขต

3. โรงเรียนคาทอลิกที่ดำเนินการโดยฆราวาสที่นับถือศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิกเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นเจ้าของ ซึ่งมีอยู่หลายโรงเรียนด้วยกัน เช่นโรงเรียนเซนต์จอห์น โรงเรียนเบญจามิน โรงเรียนในเครือสารสาสน์ ฯลฯ

6. จิตตารมณ์ของการจัดการศึกษาโรงเรียนในเครือคณะภคินีเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร

ปรัชญา (philosophy)

มนุษย์ที่มีคุณภาพ คือ มนุษย์ที่มีคุณธรรมและการศึกษา

คุณค่า / ค่านิยม (value) เอกลักษณะของศิษย์เซนต์ปอลฯ

ชื่อสัตย์ เรียบง่าย ขยันทุ่มเท เป็นบุคคลเพื่อผู้อื่น

คติพจน์ (motto)

ศึกษาดี มีวินัย ใจเมตตา ใฝ่หาคุณธรรม เลิศล้ำการงาน

วิสัยทัศน์ (vision)

ผู้เรียนได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีจิตใจที่ดีงาม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

พันธกิจ (mission)

โรงเรียนในเครือเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตร จัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามศักยภาพของผู้เรียนในบรรยากาศแห่งความรักและเอื้ออาทร เพื่อสร้างสังคมที่เป็นสุข

7. เอกลักษณะของศิษย์เซนต์ปอล

ชื่อสัตย์ เรียบง่าย ขยันทุ่มเท เป็นบุคคลเพื่อผู้อื่น (ศรีสมร ชำนาญธรรม, 2550, หน้า 39-40)

ชื่อสัตย์ คือ

1. ชื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น
2. ยุติธรรมต่อตนเองและผู้อื่น
3. มีความซื่อตรงต่อทุกเรื่อง ทั้งที่เกี่ยวกับตัวเองและผู้อื่น
4. เทียงตรงต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสถาบัน
5. มีวินัย
6. มีศาสนา มีคุณธรรม เป็นสิ่งน้อมนำชีวิต

เรียบง่าย คือ

1. สมถะ พอเพียง รู้ประมาณ

2. ไม่ทะเยอทะยานในชีวิตความเป็นอยู่
3. ไม่แสวงหาอำนาจ ชื่อเสียง เกียรติยศ
4. ไม่ลุ่มหลงกับสิ่งมัวเมาและอบายมุข
5. สะอาดทั้งกายและใจ
6. มีจิตใจตรงาม สุภาพต่อมตน
7. รักสันติ ความสงบ

ขยัน ทุ่มเท คือ

1. อุทิศตนทำงานส่วนตัวและส่วนรวมอย่างเต็มที่
2. มุ่งมั่น บากบั่น พากเพียรทำภารกิจที่ได้รับมอบหมายอย่างจริงจังจนสำเร็จ
3. รับผิดชอบต่อตัวเอง สังคม และประเทศชาติ
4. รับทำงานที่ไม่มีผู้อื่นอยากทำ
5. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี

เป็นบุคคลเพื่อผู้อื่น คือ

1. เป็นผู้มีจิตสาธารณะ
2. มีเมตตาธรรม
3. รู้จักเสียสละและแบ่งปัน
4. บำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมและผู้ด้อยโอกาส
5. มีน้ำใจต่อผู้อื่น
6. รักและรู้จักให้อภัย
7. มีจิตใจสงบ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

1. ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

สุภรณ์ ลิ้มอารีย์ (ม.ป.ป., หน้า 117) คุณธรรม คือ คุณลักษณะที่ดีประโยชน์ข้อควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ เป็นหลักการ เป็นข้อแนะนำให้บุคคลควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้คนและสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

กูด (Good, 1990, p. 641) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ 2 ประการ คือ

1. คุณธรรม หมายถึง ความดีงามลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคย

ชิน

2. คุณธรรม หมายถึง คุณธรรมที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประพฤติและศีลธรรม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต, 2543, หน้า 5) คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเห็นว่าดี เช่นความซื่อสัตย์ วินัย ประหยัด ฯลฯ การอยู่ร่วมกันสังคมต้องการปัจจัย

หลายๆด้าน นอกจากปัจจัยด้านวัตถุแล้ว ปัจจัยด้านจิตใจก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน โดยเฉพาะความมีจริยธรรมในสังคมจะทำให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข และเป็นที่ยังปรารถนาของคนในสังคม การปลูกฝังความเป็นพลเมืองดีและการเสริมสร้างจริยธรรมให้นักเรียนเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของโรงเรียนสถานศึกษาในทุกระดับความเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมสูงของผู้เรียนเป็นคุณสมบัติของประเทศชาติ และจะเป็นปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการพัฒนาจิตใจ จะต้องเข้าใจหลักจิตวิทยาของมนุษย์และรู้จักใช้วิธีอบรมสั่งสอนและเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมกับระดับสติปัญญาและลักษณะทางอารมณ์ของผู้เรียน การใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงบุคคลากรอย่างเหมาะสมกับลักษณะของเขา ย่อมจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ

ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบและกฎหมาย (2544, หน้า 249) คุณธรรม (virtue) คือ ความดีงามในจิตใจซึ่งทำให้เคยชินประพฤติดี ผู้มีคุณธรรม คือ ผู้มีความเคยชินประพฤติดีด้วยความรู้สึกในทางดีงาม มนุษย์เราทุกคนนั้นมีชีวิตอยู่สิ่งที่ลืมไม่ได้เลย คือ ผู้มีคุณธรรม เพราะคนที่ทำดีได้นั้น คือคนที่มีคุณธรรม คุณธรรมในเรื่องอะไรขึ้นอยู่กับว่าตนเองนั้นเขาดำรงสถานะอะไร ถ้าเป็นบุตร คุณธรรมเรื่องกตัญญูต้องมีไว้ ถ้าเป็นพี่น้อง คุณธรรมเรื่องรักใคร่ปรองดองต้องมีไว้ ถ้ามีสามีภรรยาต้องมี คุณธรรมเรื่องสามีที่ดี ภรรยาที่ดี ความซื่อสัตย์และจริงใจต้องมีไว้ แต่ถ้ากับหมู่เพื่อนคุณธรรมเรื่องมิตรแท้ต้องมีไว้

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545, หน้า 9) คุณธรรม คือ คุณงามความดีที่บุคคลสั่งสมไว้ตนเอง และมีพฤติกรรมที่ทุกสังคมยอมรับตัดสินตามเกณฑ์ว่าถูก ผิด ดี ชั่ว ควรและไม่ควรทำ

ราชบัณฑิตสถาน (2542, หน้า 253) ให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

นภาพร ณ เชียงใหม่ (2547, หน้า 5) ให้ความหมาย คุณธรรม จริยธรรมว่าเป็นคุณความดีงาม สภาพที่เกื้อกูลการประพฤติและวิชาที่เกี่ยวกับงานประพฤติกการประพฤติธรรมจะต้องประพฤติอยู่ในกุศลธรรมเท่านั้น ส่วนที่เป็นอกุศลไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้องอันได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ความถูกต้อง หรือเป็นหลักธรรมคำสอนในศาสนาต่างๆ สิ่งที่จะเป็นจริยธรรม จริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุดคือคำสอนของศาสนา เพราะผู้ที่นับถือศาสนา ย่อมถือว่าเป็นคนดีของสังคมเพราะศีลธรรมของศาสนาต่างๆ มีมาตรการของความประพฤติเป็นสากล แม้ว่าบางศาสนาจะสอนไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ย่อมเหมือนกัน คือไม่ขัดกับมาตรการของความประพฤติที่ดีที่เป็นสากล ความประพฤติความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับการยอมรับให้การปฏิบัติตามมาตรฐานสากลมีคุณค่าสูงขึ้น ลักษณะของคุณธรรมจริยธรรมเป็นลักษณะที่สมบูรณ์แบบ สามารถตัดสินความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล

เบอร์ค (Bourke, 1966, p. 78) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ความเฉลียวไหว และการปฏิบัติซึ่งเกี่ยวกับสิ่งดีและเลวเป็นเครื่องชี้คุณธรรมและความชั่ว สำหรับคุณธรรมก็โดยการที่บุคคลได้เกี่ยวข้องในทางที่ดีที่จะทำในสิ่งต่างๆ และก็ได้สิ่งต่างๆ

บาร์ฮาร์ท (Barnhart, 1967, p. 43) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า ระบบของแนวความที่เกี่ยวข้อกับความประพฤติที่ดี

โลว์ (Lowe, 1976, p. 25) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือเป็นข้ออ้างอิง

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี และความรู้สึกนึกคิดของบุคคล ที่เป็นในทางที่ดีหรือจิตใจเป็นกุศล เป็นเรื่องนามธรรม และเป็นสิ่งที่บุคคลยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ใคร และอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 113) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม คือ “ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งคำว่าระบบนี้ หมายถึงทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนจนกระบวนการเกิดและการแลกเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านี้ด้วย”

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2543, หน้า 5) จริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางสังคม ลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วยลักษณะพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่ง ในสองประเภท คือในลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิก หรือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะสังคมที่ไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคมเป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมคือ ผู้ที่มีลักษณะประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย

ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบและกฎหมาย (2544, หน้า 12) จริยธรรม (ethics) หลักปฏิบัติที่ดำรงที่ปรากฏออกมาทางภาษา วรจา เช่น มารยาท วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ

พรนพ พุกกะพันธ์ (2544, หน้า 6) ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติและประพฤติเหมาะสมในสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งสังคมยอมรับ เพื่อการร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุขร่มเย็น

นัยนา วงศ์โสภา (2546, หน้า 10) ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง เรื่องของการประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม ซึ่งก็คือ สิ่งที่เป็นข้อห้าม สิ่งไม่ควรเว้น หรือสิ่งที่ไม่ควรประพฤติปฏิบัติตามหลักของศาสนานั้นเองสำหรับคุณธรรมนั้น ก็คือ สิ่งที่ตั้งงามทั้งหลายทั้งปวงที่ควรค่าแก่การส่งเสริม หรือสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ทั้งคุณธรรมและจริยธรรม จะต้องมาจากหลักธรรมทางศาสนาที่พระศาสดาในแต่ละยุคแต่ละสมัยนำมา โดยอาจมีการปรับเปลี่ยนกฎทางสังคมให้เป็นไปตามความเหมาะสมของวิวัฒนาการของสังคมตามลำดับ นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอนาคตต่อไป

ราชบัณฑิตสถาน (2542, หน้า 291) จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

พงษ์ศักดิ์ พงษ์สุขา (2546, หน้า 35) คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์และมีขอบเขตรวมทั้งพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่างๆด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งใน 2 ประเภทคือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีสมาชิกคนนั้นได้แก่พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่ง ได้แก่ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม เป็นพฤติกรรมที่สังคมลงโทษ หรือพยายามจำกัดและผู้มีพฤติกรรมนั้น ส่วนมากรู้สึกว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร

ฟราย (Fry, 1994, pp. 49-60) ได้อธิบายว่า จริยธรรม เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักการที่ใช้คุมความประพฤติ บางครั้งอาจใช้อ้างอิงถึง วัฒนธรรมหรือความเชื่อเฉพาะกลุ่ม เช่น จริยธรรมทางศาสนา จริยธรรมทางการแพทย์ จริยธรรมทางการแพทย์ จริยธรรมอาจใช้อ้างอิงมาตรฐานและพฤติกรรมตามความคาดหวังของสมาชิกอาจอยู่ในจรรยาบรรณของวิชาชีพ จริยธรรมยังช่วยในการตรวจสอบสิ่งที่ถูกต้อง หรือไม่ถูกต้อง สิ่งนั้นคือความประพฤติที่ดีหรือไม่ดี

เพียเจท์ (Piaget, 1997, p. 112) ให้ความเห็นเกี่ยวกับจริยธรรม หมายถึง ลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์ และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือ การจัดเตรียมทางสังคม ในเรื่องความสนใจ และอนามัยของบุคคล และความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของการกระทำและสมาธิ

เรสท์ (Rest, 1997, p. 6) ได้กล่าวว่า จริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับหลักความยุติธรรมในการมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น ความรู้สึกส่วนตัวที่จะพัฒนาให้ถึงจุดสุดยอดแห่งศักยภาพของเขา

เพียเจต์ (Piaget, 1997, p. 36) ได้กล่าวว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหามาจากกฎต่างๆ และตั้งขึ้นเป็นแนวทางของสังคมหรือพฤติกรรมระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่า ความหมายของจริยธรรม คือ แนวทางของการประพฤติดี ประพฤติชอบทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคมไทย แยกพิจารณาจริยธรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ค่านิยมจริยธรรม (moral value) เน้นส่วนที่เป็นลักษณะจิต (trait) มาตรฐานของประพฤติปฏิบัติถูกต้องตามความดีงาม ก็จัดว่าบุคคลนั้นมีพฤติกรรมจริยธรรมแล้ว สอดคล้องกับค่านิยมที่ตนเองยึดถือ
2. พฤติกรรมจริยธรรม (moral conduct) เป็นส่วนที่มาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติของสังคมต้องการ การกระทำใดๆของบุคคลสอดคล้องกับมาตรฐานของการประพฤติถูกต้องดีงามก็จัดว่าบุคคลนั้นมีพฤติกรรมจริยธรรม

2. ความสำคัญและการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

สุรางค์ รมหิรัญ (2543, หน้า 8) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของคุณธรรม หมายถึง คุณธรรมก่อให้เกิด จริยธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม ตลอดจนความสุข ความพอใจ และสร้างคนดี ก่อให้เกิดคุณธรรมอื่น และเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ นับเป็นคุณภาพสำคัญของคนประการหนึ่งที่จำเป็นต้องปลูกฝัง สร้างสมและดำรงรักษาเอาไว้ให้มีอยู่ในตัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนที่อยู่โรงเรียนเนื่องจากเยาวชนเป็นทรัพยากรอันสำคัญยิ่งและประเทศชาติ

ขจิตภัย บุรุษพัฒน์ (2543, หน้า 53-54) ได้กล่าวว่า ข้อคิดในการสร้างและรักษา คุณธรรมเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสังคมไทยว่า คนที่มีคุณธรรมประจำใจไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ นักการเมือง พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร และประชาชนทั่วไป จะเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ มีเหตุผลทำให้ตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม กล่าวคือ กล่าวทำในสิ่งที่ดีงาม กล่าวขัดขวางสิ่งที่จะทำความเสียหาย ต่อบ้านเมืองการทำให้คนในสังคมเป็นคนที่มีคุณธรรม เพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน ในสังคมไทย และทำให้สถาบันต่างๆในสังคมมีความเข้มแข็ง พร้อมเผชิญปัญหาภาวะเลวร้ายต่างๆ ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ

ทิศนา แคมมณี (2546, หน้า 21) กล่าวว่า ถ้าหากประเทศชาติของเราต้องการที่จะ แก้ไขปัญหาวิกฤตทาง คุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมของสังคมอย่างจริงจังจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุก ฝ่ายทั้งบุคลากรที่รับผิดชอบการศึกษา ในระบบ หรือ นอกกระบวน หรือการศึกษาตามอัธยาศัยก็ ตาม จะต้องหันมาร่วมมือกัน เพื่อนำวิธีการต่างๆ มาดำเนินอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ปัญหาใน การแก้ไขปัญหาทาง คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการศึกษาวิธีการที่สั่งสอน อบรม หรือ พัฒนา แต่สาเหตุนั้นมาจากหลายประการด้วยกัน อย่างเช่น การขาดความตระหนัก ในความสำคัญของปัญหา การขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงขาดเวลา ขาดการสนับสนุนจาก ผู้เกี่ยวข้อง ขาดขวัญกำลังใจในการดำเนินงาน การมีภาระเกินกำลัง และสิ่งที่พบว่า ขาดมาก ที่สุด คือ ขาดความร่วมมือซึ่งกันและกันในการนำเอาวิธีการต่างๆ ไปปฏิบัติอย่างจริงจัง และ ต่อเนื่องจนกระทั่งสามารถบรรลุเป้าหมาย

สุนน อมรวิวัฒน์ (2542, หน้า 12) กล่าวว่า คนเรามักสอนคนอื่นได้ แต่มักสอน ตนเองไม่ได้ ครูมีหน้าที่สอนศิษย์สารพัดวิชาที่ฟังสอนแต่ครูจำนวนมากไม่สามารถปฏิบัติตามที่ เขาสอนได้ การสอนตนเองจึงมีความจำเป็น และควรสอนในลักษณะไตรสิกขา ซึ่งเป็นการ ฝึกอบรมจิตใจให้ถึงพร้อมซึ่ง ศีล สมาธิ ปัญญา และควรมีลักษณะบูรณาการอันเป็นปัจจัยที่ ต่อเนื่องกันไป

ชูวงศ์ ฉายะบุตร, และมุ่งหมาย ชื่อดัง (2548, หน้า 4-6) ได้อธิบายเกี่ยวกับ บรรดาทรัพยากรทั้งหลายทั้งหมด มนุษย์ถือว่า มีค่าและสำคัญมากที่สุด เพราะมนุษย์เป็น ทรัพยากรที่สามารถเรียนรู้ ฝึกอบรม และพัฒนาจนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ที่เป็นคุณประโยชน์ต่อโลกมากมาย ส่วนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมไปพร้อมๆ กัน เพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้

ประพัตติตี นำความรู้ความสามารถมาก่อนประโยชน์ทาง ที่ถูกที่ควรสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ในสังคมได้อย่างปกติสุข จึงสรุปความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม ไว้ดังนี้

1. ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข
2. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของมนุษย์ ให้เติบโตไปพร้อมๆ กัน
3. ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้มนุษย์
4. ช่วยให้เราใช้ชีวิตอย่างมีความสุขอยู่ตลอดเวลา
5. ช่วยให้มนุษย์นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่า
6. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ
7. ช่วยส่งเสริมคนดีให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
8. ช่วยสร้างให้บุคคลในสังคมมีคุณธรรมประจำใจ เช่น การรู้จักเสียสละ การรู้จักสามัคคี การงดเว้นจากการประพัตติมิชอบ

เพียเจท์ (Piaget, 1997, p. 95) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม คือ ระดับขั้นของจริยธรรมของบุคคลแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นก่อนจริยธรรม เป็นขั้นต่ำที่สุดบุคคลยังไม่เกิดความคิดเกี่ยวกับสิ่งใดผิด สิ่งใดถูก สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควร
2. ขั้นยึดคำสั่ง ในขั้นนี้บุคคลเชื่อฟังและยึดถือเอาคำสั่งของผู้ที่มีอายุมีอำนาจเหนือคนเป็นหลัก
3. ขั้นยึดหลักแห่งตน ผู้มีจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้ จะมีลักษณะคล้ายความเกรงกลัวอำนาจจากภายนอก และจะค่อยๆ เกิดหลักภายในจิตใจของตนเองมากขึ้น

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1996, p. 66) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม ถือเอาหลักของการตัดสินใจ ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาทางจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็น สิ่งที่จะสะท้อนถึงระดับจริยธรรมของคน แบ่งเป็น 3 ระดับ 6 ขั้น ดังนี้

1. ระดับก่อนเกณฑ์
 - 1.1 ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกการถูกลงโทษ
 - 1.2 ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล
2. ระดับตามเกณฑ์
 - 2.1 ขั้นที่ 3 หลักการทำตามที่คุณอื่นเห็นชอบ
 - 2.2 ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่สังคม
3. ระดับเหนือหลักเกณฑ์
 - 3.1 ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา
 - 3.2 ขั้นที่ 6 หลักการยึดอุดมคติสังคม

แมคเคนซี (Mackenzie, 1997, p. 5) ได้กล่าวว่า จริยธรรมคือความรู้และนิสัย คนที่มีจริยธรรมจึงหมายถึงคนที่มีความรู้ในหน้าที่ ซึ่งแสดงออกถึงในสถานการณ์จริงอันพอมองเห็นได้จริยธรรมเป็นข้อควรประพฤติที่มีความถูกต้องดีงาม เป็นแนวทางแห่งความดีความถูกต้องนั้น ไม่เพียงพอที่จะจูงใจให้คนปฏิบัติหรือประพฤติตนให้เป็นคนดีได้ เรื่องการสร้างจริยธรรมเป็นเรื่องทำได้ยาก

จากหลักการและเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาค้นคว้าจึงสรุปได้ว่า การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงานด้านคุณธรรม และจริยธรรม มีความสำคัญยิ่ง และมีความจำเป็นที่สุดที่ครูจะต้องเริ่มต้นพัฒนาขึ้นที่ตนเองก่อน ทั้งนี้เพราะครูเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากและเพียงไม่กี่นาทีที่ผู้เรียนสามารถจะรับเอาสิ่งที่ดีหรือไม่ดีจากครูเอาไปเป็นอุปนิสัยของตนได้ ดังนั้นครูที่ไม่คุณธรรมและจริยธรรมย่อมไม่สามารถอบรมศิษย์ให้มีคุณธรรมและจริยธรรมได้

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

การศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรม (moral development) จริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ติดมาแต่กำเนิด แต่จริยธรรมเกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ แต่คุณภาพในการเรียนรู้และสั่งสมจริยธรรมแต่ละคนแตกต่างกัน บางคนมีสำนึกทางจริยธรรมตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ บางคนโตเป็นผู้ใหญ่แต่ไม่มีสำนึกทางจริยธรรม โครงสร้างทางสมอง โครงสร้างการรับรู้ และโครงสร้างของการมีสำนึกบาปบุญคุณโทษ เป็นสิ่งสำคัญมากที่ก่อร่างสร้างมนุษย์แต่ละคนให้เป็นตัวตนคนหนึ่ง ให้คนภูมิใจและเสียใจในความเป็นตัวตนของตัวเอง

ลัวัน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543 ก, หน้า 169) ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งอธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างเหมาะสม ได้แก่ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) และทฤษฎีทางสติปัญญา (Cognitive Theory)

3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์

ลัวัน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2543 ข, หน้า 170-171) กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญในทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ (Freud) ก็คือ อิด (id) อีโก้ (ego) และซูเปอร์อีโก้ (superego) id เป็นแหล่งพลังงานทางจิตเบื้องต้น และเป็นที่ตั้งแห่งสัญชาตญาณมันสิ่งอยู่ในโลกภายในซึ่งมีอยู่ก่อนที่มนุษย์จะมีประสบการณ์กับโลกภายนอก มันเป็นความต้องการแสวงหาเพื่อตนเอง จะเรียกว่าเป็นกิเลสตัณหาก็ได้ หรือจะเรียกว่าสันดานดิบที่มีความปรารถนารุนแรงทุกอย่างปราศจากการกลั่นกรอง ที่กล่าวนี้เป็นระยะแรก

ต่อมาก็มียุค ego (อีโก้) เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมของ id (อิด) ego อาศัยหลักแห่งความจริง คือสิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างแท้จริง ไม่ใช่ใฝ่ฝันอย่างลม ๆ แล้ง ๆ ทำให้มีความยังคิดถึงใช้สมอง หาเหตุผลหรือการกำหนดรู้ ตอนนี่เริ่มมีการเรียนรู้พัฒนาขึ้นมา การเรียนรู้ทำให้คนฉลาด สามารถเป็นนายเหนือความอยากอันเกิดแต่ id การเรียนรู้อาศัยการรับรู้ ความจำ ความคิด และส่งเสริมให้ ego เข้มแข็ง

ซูเปอร์อีโก้ (superego) เป็นลักษณะที่สาม เป็นหลักแห่งอุดมคติและศีลธรรมจรรยา ทราบแล้วว่า id อาศัยหลักแห่งความสำราญ ego อาศัยหลักแห่งความจริง ส่วน superego นั้นอยู่เหนือหลักแห่งความจริงไปอีก เป็นเรื่องของ การประพฤติความดีที่สังคมยอมรับและละเว้นสิ่งเลวที่สังคมไม่ยอมรับ superego แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. อุดมคติ (ego-ideal) คือ เป็นแนวคิดของผู้ใหญ่ในสังคมที่สอนไว้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ควร อะไรเป็นสิ่งไม่ควร และเมื่อประพฤติตามแล้ว จะเป็นที่ยอมรับชมชอบของผู้ใหญ่ในสังคม

2. มโนธรรม (conscience) คือ ได้แก่ความรู้สึกว่าอะไรดี ควรทำ อะไรชั่วควรละเว้น ในขั้นนี้เด็กจะพัฒนาจากการที่เด็กเคยกระทำผิดอยู่ในใจ เช่น ผู้ใหญ่สอนให้เกลียดชังความสกปรก ถ้าเด็กไปนิยมก็จะได้รับโทษ เด็กจึงเว้นเสีย บุคคลในระดับนี้จะเคร่งต่อหลักศีลธรรมเป็นอันมาก เป็นส่วนสำคัญที่ป้องกันการทำความผิด

สรุปว่า id เป็นผลผลิตแห่งวิวัฒนาการทางชีววิทยา อันมีมานับล้าน ๆ ปีแล้ว แต่ยังคงฝังอยู่ในตัวมนุษย์ที่จะสืบเชื้อสายอีกต่อไป ในอนาคต ส่วน ego เป็นผลแห่งตน มีถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติต่อโลกแห่งความเป็นจริง เกิดขึ้นได้เนื่องจากมนุษย์มีกระบวนการทางจิตสูงชัน เกิดจากการเรียนรู้เหตุผล ส่วน superego นับเป็นผลผลิตแห่งสังคม เป็นสิ่งที่สังคมหยิบยื่นให้แก่กันด้วยการสั่งสอน superego ของเด็กมิได้เกิดจากการเอาอย่างผู้ใหญ่ แต่หากทำตามที่ผู้ใหญ่สอน

3.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า กฎเกณฑ์ของสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม ทฤษฎีนี้พยายามอธิบายกระบวนการเรียนรู้ โดยหลักการเสริมแรงและหลักการเชื่อมโยงความสัมพันธ์จากปรากฏการณ์ของสังคม (ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ, 2543 ค, หน้า 171-172)

บันดูรา (Bandura, 1977) อีกคนหนึ่งก็ศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง เขามีความคิดว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต (observation) การเลียนแบบ (imitation) และการเอาอย่างแบบ (modeling) บันดูรา มีความคิดแตกต่างจากกลุ่มสกินเนอร์ตรงที่เห็นว่า การเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องมีการเสริมแรง (reinforcement) คือไม่จำเป็นต้องมีรางวัลและการลงโทษ ความสำคัญของการเรียนรู้ คือกระบวนการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น หรือพิจารณาการกระทำของผู้อื่นแล้วสังเกตผลกรรมที่ตามมา การตัดสินใจทางจริยธรรมเป็นกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับความถูกต้องผิดของการกระทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ กฎเกณฑ์การตัดสินใจนี้เกิดจากการเรียนรู้พฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม

หลายคนมองว่าจริยธรรมของเด็กเกิดจากการเลียนแบบหรือเอาอย่างแบบ ดังนั้นตัวแบบจึงมีบทบาทสำคัญมาก ตัวแบบดีเด็กก็จะดี ตัวแบบเลวเด็กก็จะประพฤติเลวด้วย แต่โดยธรรมชาติเด็กนั้นเด็กจะพยายามสังเกตตัวแบบในการกระทำอย่างหนึ่ง ถ้าตัวแบบได้รับ

ความสนใจ ได้รับประโยชน์หรือความพอใจ ผู้สังเกตคือเด็กหรือคนอื่นก็ย่อมอยากได้รับความพอใจด้วยจึงยอมเลียนแบบตัวแบบนั้น ตัวแบบจึงมีบทบาทสำคัญ ตัวแบบอาจจะเป็นพ่อแม่คนในครอบครัว คนที่มีชื่อเสียงน่าเคารพนับถือ หรือแม้กระทั่งเพื่อนที่สนิทสนม ครูอาจารย์หรือดารา เป็นต้น ถ้าสังคมใดมีแบบที่ดี คนในสังคมนั้นก็จะมีจริยธรรมดีด้วย ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจึงขึ้นอยู่กับเงื่อนไข (conditional) และตัวแบบ (modeling) เป็นสำคัญ

3.3 ทฤษฎีทางสติปัญญา

ทฤษฎีนี้เชื่อเรื่องกิจกรรมทางสมองของแต่ละบุคคลมีความสำคัญกว่าพฤติกรรมอันเกิดจากอิทธิพลของสังคมภายนอก กิจกรรมทางสมองเป็นกระบวนการทางสติปัญญา (cognitive process) ซึ่งรวมทั้งการรับรู้ ความจำและการพิจารณาตัดสินใจ อันได้แก่ความสามารถในการแก้ปัญหาและการพิจารณาตัดสินใจ ทฤษฎีสติปัญญาไม่ได้ปฏิเสธความสำคัญของสิ่งเร้าภายนอก เป็นแต่เพียงถือว่าการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับสิ่งตอบสนองไม่เป็นอัตโนมัติเท่านั้น ทฤษฎีนี้ถือว่าการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับสิ่งตอบสนองไม่เป็นอัตโนมัติเท่านั้น ทฤษฎีนี้ถือว่าแต่ละคนไม่ต้องตีความหมายของแต่ละตัวกระตุ้น แต่เลือกการกระทำที่เกิดหลาย ๆ ครั้งของผลการตอบสนองอันเกิดจากตัวกระตุ้นหรือสิ่งเร้า มนุษย์พยายามแสวงหาความจริง สิ่งใดที่ไม่มีความแน่นอน มนุษย์นำมาศึกษาพิจารณา ใช้หลักเหตุผลและการรู้แจ้งเป็นแรงจูงใจ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ “ดีกว่า” หรือ “เลวกว่า” เป็นเรื่องที่มนุษย์จะต้องแก้ปัญหาด้วยความยุติธรรม ทฤษฎีทางสติปัญญาที่น่าสนใจ คือทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพ็อลเจท์และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ, 2543 ง, หน้า 172 - 174)

3.4 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพ็อลเจท์

พ็อลเจท์ (Piaget, 1969, ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่า ความเชื่อที่ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของลักษณะบางประการของบุคลิกภาพ ฉะนั้น การพัฒนาจริยธรรมเป็นเรื่องของจิตใจได้สำนึก ซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้มาตั้งแต่อายุ 2 - 3 ขวบ พัฒนาการทางจริยธรรมเป็นผลมาจากการที่ตัวเด็กได้ร่วมคบหาสมาคมกับผู้อื่นมากกว่าที่จะเป็นผลโดยตรงจากการพัฒนาทางร่างกายและทางประสาทหรือเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่ ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ Piaget อธิบายว่า การฝึกหัดอบรมและระเบียบวินัยจากทางบ้านเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมของเด็กที่เขาได้รับรู้ เด็กจะยอมรับเอาความเชื่อค่านิยมต่างๆ เหล่านี้ได้ ก็ต่อเมื่อเขาได้เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น ได้ใช้กฎเกณฑ์เหล่านั้นซึ่งเป็นผลที่เขาได้มีส่วนร่วมทางสังคมและได้แสดงบทบาท เด็กจะต้องสวมบทบาทของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับตน จึงจะทำให้เข้าใจผู้อื่นอย่างชนิดเอาใจเขามาใส่ใจเรา เด็กจะต้องฝึกหัดคิดพิจารณาไตร่ตรองสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิหน้าที่และการแลกเปลี่ยนกันและกัน หยั่งถึงจิตใจความรู้สึกนึกคิดของผู้อื่น

Piaget ยังกล่าวอีกว่า พัฒนาการรับรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของเด็กที่ได้ศึกษามี 4 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 คือ ระยะเด็กแรกเกิดจนถึงอายุ 2 ขวบ เป็นระยะที่เด็กเรียนรู้จากการสัมผัสเคลื่อนไหวอย่างไม่มีจุดหมาย ไม่มีความสนใจ ตั้งใจในระยะเวลาสั้น การเคลื่อนไหวร่างกายเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งมาถึงการเคลื่อนไหวอย่างมีจุดหมาย ซึ่งในระยะนี้ เด็กยังไม่มีระเบียบกฎเกณฑ์ใดๆ ในการเล่น แต่เริ่มแสดงความพอใจในกิจกรรมที่ทำเสมอ ทำซ้ำกัน

ระยะที่ 2 คือ ระหว่างอายุ 2 – 5 ขวบ ระยะนี้เด็กถือตนเองเป็นศูนย์กลาง เด็กชอบเล่นตามลำพังและอยู่ในระยะกำลังเลียนแบบและหัดพูด แม้ว่าจะเล่นกับเพื่อน แต่ก็อยู่ในลักษณะต่างคนต่างเล่น ไม่ได้ใช้กฎเกณฑ์ร่วมกัน เด็กยังไม่สามารถแยกความคิดของตนจากผู้อื่น ไม่สามารถนำความคิดของผู้อื่นมาพิจารณาเปรียบเทียบของตนเด็กถูกบังคับให้ยอมรับกฎเกณฑ์ระเบียบจากภายนอกจากผู้ใหญ่และเด็กรู้สึกว่าคุณไม่เท่าเทียมกับผู้ใหญ่ อ่อนแอกว่า และไม่รู้ว่าคุณมีความคิดแตกต่างจากผู้อื่นอย่างไร

ระยะที่ 3 คือ ช่วงอายุระหว่าง 6– 8 ปี เป็นระยะที่เด็กมีความร่วมมือกัน เด็กวัยนี้ชอบเล่นกับผู้อื่น ความพอใจในการเล่นไม่ใช่เพื่อความต้องการที่จะออกกำลังกล้ามเนื้อ การเคลื่อนไหวอย่างเดียวหรือไม่ใช่เพื่ออยู่ในโลกแห่งจินตนาการของตนเองตามลำพังแต่เพื่อความพอใจทางสังคมการตกลงแบ่งปันกันระหว่างเพื่อน ความจงรักภักดีต่อพวกพ้องและไม่ใช่เป็นการเล่นที่ต้องการเอาชนะเพียงอย่างเดียว ระยะนี้เด็กมองเห็นแล้วว่ากฎเป็นเพียงข้อตกลงซึ่งทุกคนต้องเคารพ

ระยะที่ 4 คือ ช่วงอายุระหว่าง 10 –12 ปี ระยะนี้เด็กมีความเข้าใจในกฎดีขึ้น ชอบอภิปรายเพื่อหาข้อตกลงในหลักเกณฑ์ การเล่นเพื่อจะให้สนุกสนาน มีความสลับซับซ้อนกฎเป็นสิ่งที่เปลี่ยนได้และเห็นคุณค่าในการพิสูจน์

ฉะนั้นตามทัศนะของ Piaget การพัฒนาความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับกฎนี้ เด็กในช่วงระยะที่ 3 เรียนอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พัฒนาการอายุระหว่าง 6 – 8 ปี ต้องมาจากการติดต่อสมาคมร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับเพื่อนฝูงกับบุคคลภายนอกในสังคมที่กว้างออกไป ซึ่งจะทำให้เด็กต้องคิดถึงเหตุผล ไม่เข้าข้างตนเอง เมื่อเข้าใจหลักการเปลี่ยนแปลงตอบแทนกัน จะทำให้เข้าใจหลักสัมพันธ์กับผู้อื่น และเด็กวัยนี้ชอบทดลอง พิสูจน์และขอคอบหา เป็นระยะที่เขากำลังพัฒนาสติปัญญาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างเต็มที่ จึงจำเป็นต้องใช้กิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม

3.5 ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือความมีวินัยในตนเองของ Peak, Kenneth, & Ronald, Glensor, & Havighurst (1999, p. 56) เชื่อว่าการควบคุมของอีโก้ และการควบคุมของซุเปอร์อีโก้ร่วมกันทำให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผล บุคคลแต่ละบุคคลจะมีพลังควบคุมอีโก้และซุเปอร์อีโก้ในระดับที่ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึงผลที่จะเกิดจากการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในระดับไม่

เท่ากัน ทำให้ควบคุมตนเองแตกต่างกันจะเห็นได้ว่าการพัฒนาความมีวินัยของตนเองของ Peak, Kenneth, & Ronald, Glensor, & Havighurst ใช้ความรู้ทางจริยธรรมมาช่วยในการสร้างพลังควบคุมอีโก้และซูเปอร์อีโก้ ตั้งแต่เด็กจนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะทางจิตสำนึกที่สมบูรณ์และมีการควบคุมตนเองจนสามารถสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในตนเองอย่างเหมาะสม

3.6 ทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก

พรนิภา ลิ้มปพยอม (2548, หน้า 4 - 7) ได้ศึกษาทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์กซึ่งยึดถือทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจต์ (Piaget, 1969) ที่แบ่งพัฒนาการทางปัญญาออกเป็นขั้น ๆ ละ 4 ระยะ มาเป็นหลักในการวัดทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมและถือว่าพัฒนาการจริยธรรมเป็นผลของพัฒนาการทางปัญญา สรุปได้ดังนี้

เด็กวัย 0-2 ขวบ ปัญญาความคิดอยู่ในขั้นต่ำเกินกว่าที่จะเข้าใจความถูกต้องของการกระทำ เมื่ออย่างเข้าสู่ระยะที่ 2 อายุ 2-7 ปี เริ่มที่จะเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องของการกระทำ เมื่ออย่างเข้าสู่ระยะที่ 3 อายุ 7-12 ปี เด็กสามารถคิดตามหลักเหตุผลได้แต่จำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่ป็นรูปธรรม เช่น จัดประเภทให้เป็นระบบได้ และเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่ป็นรูปธรรมได้ เมื่อความคิดของเด็กในระยะที่ 2 และ 3 ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของการนึกคิดเอาเอง และการคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม ความคิดเกี่ยวกับความถูกต้องจึงจำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่ป็นรูปธรรมเท่านั้น ไม่สามารถเข้าใจกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเป็นระบบ โคลเบอร์กจัดอยู่ในระดับที่ 1 คือ ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (preconventional level)

ผู้ที่สามารถคิดในเชิงเหตุผลนามธรรมได้เป็นผู้ที่มีอายุประมาณ 12 ปีขึ้นไป สามารถเข้าใจบทบาทของบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ในสังคมอย่างเป็นระบบ จะตัดสินความถูกต้องของการกระทำของบุคคลต่าง ๆ ตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องในทำนองนี้จัดอยู่ในระดับที่ 2 คือ ระดับกฎเกณฑ์สังคม (conventional level)

สำหรับผู้ที่สามารถคิดเชิงตรรกได้เป็นอย่างดี อาจจะพัฒนาการรับรู้ของตนเองในระดับที่สูงขึ้นไปอีก อยู่ในระดับที่ 3 คือ ระดับสูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม (postconventional level) ซึ่งสามารถตัดสินความถูกต้องเหมาะสมตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมแล้วไตร่ตรองด้วยตนเองว่าถูกต้อง ผู้ที่สามารถตัดสินความถูกต้องของการกระทำในระดับสูงนี้ต้องอาศัยปัญญาความคิดระดับสูง และเป็นผู้ที่ช่างคิดช่างสังเกต ผู้ที่จะวิพากษ์กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ต้องใช้เวลาอีกหลายปีจากเริ่มวัยรุ่นจนกระทั่งอายุอย่างน้อย 20 ปี จึงจะทำได้

ตามทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมของโคลเบอร์ก พัฒนาการแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม และระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม ในแต่ละระดับโคลเบอร์กยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น 2 ชั้น รวมเป็น 6 ชั้น เรียงตามลำดับดังนี้

ระดับที่ 1 ก่อนกฎเกณฑ์สังคม (preconventional level)

ขั้นที่ 1 การลงโทษและการเชื่อฟัง

ก. สิ่งที่ถูก

- ต้องเชื่อฟัง ไม่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ที่มีการลงโทษ
- ไม่ทำความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน
- เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 เอกบุคลลนิยม การตอบสนองความต้องการ และการชำระ

แลกเปลี่ยน

ก. สิ่งที่ถูก - ทำตามกฎเกณฑ์เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในปัจจุบัน

- ทุกคนทำในสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการของตน
- ความยุติธรรมในการชำระแลกเปลี่ยน
- การตอบสนองความต้องการของตนจำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการ

ของผู้อื่นด้วย

ระดับที่ 2 กฎเกณฑ์สังคม (conventional level)

ขั้นที่ 3 ความคาดหวังทางสังคม ความสัมพันธ์ และการคล้อยตาม

ก. สิ่งที่ถูก - กระทำในสิ่งที่สังคมคาดหวัง

- มีความปรารถนาดีและอาหารต่อผู้อื่น
- ความไว้วางใจ ความภักดี ความเคารพ และความกตัญญู

ข. เหตุผล - ต้องการเป็นคนดีในทรรศนะของตนและของบุคคลต่าง ๆ ในสังคม

- ต้องการรักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม
- เพื่อรักษาพฤติกรรมดีงามต่าง ๆ ให้คงอยู่

ขั้นที่ 4 ระบบสังคมและมโนธรรม

ก. สิ่งที่ถูก

- การปฏิบัติตามหน้าที่ของตน
- กฎหมายต้องเป็นกฎหมาย ยกเว้นในกรณีที่ขัดกับหน้าที่ทางสังคมอื่น ๆ
- การบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อสังคมกลุ่มสถาบัน
- เพื่อให้สถาบันต่าง ๆ ของสังคมดำรงอยู่ต่อไป
- รักษาระบบสังคมให้คงอยู่ ไม่พังทลาย

ระดับที่ 3 สูงกว่ากฎเกณฑ์สังคม หรือตามหลักการ (postconventional or principled level)

ขั้นที่ 5 สัญญาสังคมหรือบรรทัดฐานและสิทธิส่วนบุคคล

ก. สิ่งที่ถูก

- การเข้าใจว่าบุคคลในสังคมต่างมีค่านิยมและความเห็นต่างกัน

ในสังคม

- การเข้าใจกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคมว่าเกิดจากการตกลงกันของบุคคล

- การปฏิบัติตามสัญญาสังคม

ข. เหตุผล

- เพื่อประโยชน์สุขและเพื่อพิทักษ์สิทธิของทุกคนในสังคม

- ความรู้สึกผูกพันต่อสัญญาสังคมกับบุคคลต่าง ๆ

ขั้นที่ 6 หลักการจริยธรรมสากล (universal ethical principles)

ก. สิ่งที่ถูก

- ทำตามหลักการทางจริยธรรมที่ตนเองเลือกเอง

- กฎหมายและสัญญาสังคมที่ถูกต้องควรเป็นไปตามหลักการเหล่านี้

- เมื่อกฎหมายขัดกับหลักการเหล่านี้จะต้องทำตามหลักการ

- หลักการที่ถูกต้องคือ หลักการสากลเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งได้แก่

ความเสมอภาคในสิทธิของมนุษย์และการเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์

ข. เหตุผล

- หลักการจริยธรรมสากลเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล

การเกิดจริยธรรมตามทรรศนะของโคลเบอร์กนั้น จริยธรรมหรือความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้องมิได้เกิดจากการเรียนรู้ มิได้เกิดจากสังคมแวดล้อม แต่เกิดจากการคิดไตร่ตรองตามเหตุผลของแต่ละบุคคล พัฒนาการของจริยธรรมเป็นผลของการสังเกต และการคิดไตร่ตรองของบุคคล ผู้ที่ไม่ชอบสังเกตหรือไม่ชอบที่จะคิดไตร่ตรองพัฒนาการทางจริยธรรมก็ไม่เกิด แม้ว่าพัฒนาการทางปัญญาได้เข้าสู่ขั้นสูงแล้วก็ตาม ซึ่งโคลเบอร์กเชื่อเหมือนเพียเจต์ว่า พัฒนาการเป็นขั้น ๆ จากขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งตามลำดับอย่างแน่นอนตายตัว (invariant) ดังนั้นจริยธรรมจึงพัฒนาเป็นขั้น ๆ จากขั้นต่ำกว่าไปสู่ขั้นสูงกว่าทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้น ไม่มีการสลับขั้น และไม่ว่าบุคคลจะเติบโตในสังคมใดหรือนับถือศาสนาใด ย่อมมีลำดับขั้นการพัฒนาของจริยธรรมที่เหมือน ๆ กัน เรียกชื่อว่าทฤษฎีพัฒนาการทางโครงสร้าง (Structural Development Theory) และทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญา (Cognitive Development Theory)

การวัดและประเมินผลระดับจริยธรรมของบุคคล โคลเบอร์กใช้คำอธิบายสาเหตุของการตัดสินใจผิดจริยธรรมหนึ่ง ๆ ว่าสมควรหรือไม่เป็นข้อมูลสำคัญ เช่น ถามว่าการที่นักเรียนคนหนึ่งขโมยยาจากร้านขายยาเพื่อนำมารักษามารดาของตนซึ่งกำลังป่วยหนัก เป็นการกระทำที่สมควรหรือไม่และทำไม คำตอบที่ได้มาถือเป็นการตัดสินใจทางจริยธรรม (moral judgment) และถือเป็นการให้เหตุผลทางจริยธรรม (moral reasoning) ของผู้ตอบ โดยการเสนอเหตุการณ์ที่มีความลำบากใจในการตัดสินใจ (moral dilemma) ทำนองนี้หลาย ๆ เหตุการณ์ ให้ผู้รับการทดสอบตัดสินใจและอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ ต่อจากนั้นผู้ทดสอบก็นำคำตอบมาจัดประเภทว่าเป็นคำตอบที่แสดงจริยธรรมในขั้นใดตามเกณฑ์ในการวัดและ

ประเมินผลประเภทนี้ไม่คำนึงการตัดสินใจทางจริยธรรมของผู้รับการทดสอบ แต่คำนึงถึงเหตุผลของการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 ตัวอย่างการจัดประเภทเหตุผลของการตัดสินใจทางจริยธรรม

การตัดสินใจทางจริยธรรมและเหตุผล	ชั้นจริยธรรม
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย เพราะจะถูกจับและต้องติดคุก	1
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย หากเขาต้องการให้แม่ตายเพื่อตนจะได้รับทรัพย์สินสมบัติ	2
นักเรียนผู้นั้นควรขโมย เพื่อรักษาแม่ซึ่งเป็นที่รักของเขา	3
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย เพราะกฎหมายห้ามไว้ หากไม่มีการห้ามขโมยสังคมเราคงขาดความสงบสุข	4
นักเรียนผู้นั้นไม่ควรขโมย เพราะเป็นการบละเมิดสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น การขโมยเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แต่ในกรณีนี้เป็นการขโมยเพื่อรักษาชีวิตมนุษย์จึงถูกต้องตามหลักจริยธรรม เพราะชีวิตของแม่ย่อมมีความสำคัญมากกว่าทรัพย์สิน	5
	6

สมบุรณ์ ศาลยาซีวิน, และคนอื่น ๆ (2536, หน้า 30 อ้างจาก Mowrer, 1960, p. 16) กล่าวว่า จากทฤษฎีทั้งสามจะเห็นความสอดคล้องกัน คือ ทฤษฎีของมอร์เรอร์ (Mowrer) เป็นการวางพื้นฐานให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมในตนเอง โดยเริ่มจากการเลี้ยงดูทารกจนเกิดความผูกพันและเด็กเกิดความพึงพอใจที่จะปฏิบัติตามคำสั่งของผู้เลี้ยงดู เด็กจะเรียนรู้และพัฒนาการกลายเป็นพลังในการควบคุมตนเองหรือเกิดเป็นสร้างคุณธรรมจริยธรรมในตนเองตามทฤษฎีของพิกและเฮวิกฮาร์ทส่วนทฤษฎีของโคลเบิร์ตจะเชื่อว่าจริยธรรมนั้น มีการพัฒนาตามระดับวุฒิภาวะ เพราะจริยธรรมของมนุษย์นั้นจะเกิดกระบวนการไตร่ตรองทางสติปัญญา เมื่อมนุษย์พัฒนาเกิดการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้างของสติปัญญาเพิ่มพูนขึ้นจริยธรรม ก็พัฒนาตามวุฒิภาวะ

4. องค์ประกอบและคุณลักษณะของคุณธรรมจริยธรรม

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544, หน้า 450) กล่าวถึง องค์ประกอบของจริยธรรมมีองค์ประกอบดังนี้

1. องค์ประกอบด้านปัญญาทางจริยธรรม ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ค่านิยม การใช้เหตุผล และการตัดสินใจทางจริยธรรม

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์ความรู้สึกทางจริยธรรม ประกอบด้วย ความละเอียด ความอับอาย เจตคติเชิงจริยธรรม หรือความรู้สึกชอบ ไม่ชอบ และปฏิกิริยาเชิงจริยธรรม

3. องค์ประกอบด้านพฤติกรรมทางจริยธรรม ประกอบด้วยปัจจัยย่อยหลายปัจจัยที่เป็นพฤติกรรมที่ถูกหรือผิดทางจริยธรรม พฤติกรรมที่ถูกทางจริยธรรมที่มักจะได้รับศึกษาได้แก่การต้านทานการเบียดเบียน หรือการต้านทานการยวนใจ การอดเปรี้ยวไว้กินหวาน และการช่วยเหลือผู้อื่น พฤติกรรมที่ผิดทางจริยธรรมที่มักศึกษากัน คือ การโกง แนวทฤษฎีที่มักเป็นกรอบในการศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมคือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) หรือทฤษฎีปัญหาทางสังคม (Social Cognitive Theory)

กรมวิชาการ (2523, หน้า 15) ได้กำหนดองค์ประกอบของจริยธรรม (moral elements) ไว้ว่า จริยธรรมเป็นเครื่องมือกำหนดหลักปฏิบัติในการดำรงชีวิตเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบเรียบร้อยประกอบด้วยองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวินัย (discipline) เป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่ง การหย่อนระเบียบวินัยเป็นการละเมิดสิทธิ และหน้าที่ตามบทบาทของแต่ละคน

2. สังคม (society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผนก่อให้เกิดขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

3. อิสระเสรี (autonomy) ความมีสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิดความอิสระ สามารถดำรงชีวิตจากสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ในชีวิต มีความสุขอยู่ในระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตามเสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองครองธรรม

สิริรัตน์ เห่งบุญ (2546, หน้า 13) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบจริยธรรมประกอบด้วยลักษณะ 4 อย่างคือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าการกระทำใด ดี หรือ เลว ควรไม่ควรปฏิบัติในทัศนะของสังคม เป็นความรู้เรื่องเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ ค่านิยม หลักธรรม คำสอนที่เป็นปทัสถานของสังคม

2. เจตคติทางจริยธรรม เป็นความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะนั้นๆ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมก็ได้

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึงการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จำกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งและจะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจในการกระทำนั้นๆ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้นการ แสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อกฎเกณฑ์และค่านิยมของสังคม

สุจิตรา ปันตี (2547, หน้า 10) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบทางจริยธรรมได้แก่

1. องค์ประกอบทางด้านความคิด ปัญญา (cognitive) คือความสามารถในการตัดสินใจพิจารณาอะไรถูกต้อง ไม่ถูกต้อง อะไรดี อะไรไม่ดี ด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผล

2. องค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก (affective) คือ ความนิยมศรัทธาพอใจที่จะความดี ความศรัทธาในธรรมะ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมาจากการพร่ำสอนของพ่อแม่

3. องค์ประกอบด้านการกระทำ การแสดงออก (moral) เช่น การปฏิบัติตามศีลห้า ซึ่งถือว่าโดยปกติแล้วการปฏิบัติจะสืบเนื่องมาจากอิทธิพลขององค์ประกอบด้านความคิด อารมณ์แต่อาจมีการกระทำบางอย่างซึ่งตกอยู่ภายใต้พลังจิตของบุคคลด้วย ผู้มีพลังจิตเข้มแข็งย่อมจะเอาชนะสิ่งชั่วร้ายได้

ศิริประไพ ดิยะบุตร (2549, หน้า 15) กล่าวถึงองค์ประกอบจริยธรรมว่า บุคคลจะพัฒนาทางจริยธรรมได้ ย่อมมีความพร้อมทางจิตใจเป็นเบื้องต้นเสียก่อน หากปราศจากความพร้อมดังกล่าวแล้ว การพัฒนาทางจริยธรรมย่อมเป็นไปได้ยาก องค์ประกอบทางจริยธรรมได้แก่

1. ความเฉลียวฉลาด บุคคลที่มีความสนใจ รับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ไม่ครบถ้วน และถูกต้อง แล้วนำไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่น เรียนรู้กฎเกณฑ์ต่างๆ และเรียนรู้เรื่องของสังคมได้อย่างถูกต้อง

2. สุขภาพจิตดี เป็นบุคคลที่ไม่ค่อยวิตกกังวลมากนัก รู้จักปรับตัว สามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. มีประสบการณ์ทางสังคมกว้างขวาง รู้จักและเข้าใจสภาพความเป็นอยู่และ ปัญหาความต้องการของบุคคลอื่น เพื่อช่วยให้เกิดความสามัคคีเอาใจใส่เราได้อย่างถูกต้อง

ฮอฟแมน (Hoffman, 1997, pp. 958 - 966) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมไว้ใกล้เคียงกับบราวน์ กล่าวคือ เขาเชื่อว่าการซึมซับของจริยธรรม (moral initialization) ประกอบไปด้วย 3 กระบวนการที่อิสระจากกันและต่างก็มีพื้นฐานเชิงประสบการณ์ กระบวนการทั้ง 3 นี้ ได้แก่

1. ความคิดทางจริยธรรม (moral thought)

2. ความรู้สึกทางจริยธรรม (moral feeling)

3. พฤติกรรมทางจริยธรรม (moral behavior)

บราวน์ (Brown, 1990) ได้กล่าวว่า จริยธรรมมี 3 มิติ คือ ความรู้ (knowledge) ความรู้สึก (feeling) และการแสดงออก (conduct) จริยธรรมประกอบด้วย 3 องค์ประกอบที่มีอิสระจากกันและต่างก็มีพื้นฐานเชิงประสบการณ์ที่ต่างกัน คือ ความคิดเชิงจริยธรรม (moral thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (moral feeling) และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม (moral behavior)

เดอไคม์ (Durkheim, 1997, p. 29) ได้จำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมออกเป็น 3 เรื่อง คือ

1. ความมีระเบียบ ผู้มีจริยธรรมต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ระเบียบ ซึ่งผู้ใหญ่และสังคมวางไว้อย่างเคร่งครัด

2. หน้าที่ความผูกพันต่อสังคม ผู้มีจริยธรรมต้องได้รับการปลูกฝังค่านิยมบางประการที่เหมาะสม สำหรับระบบการเมืองและกาปกครองของประเทศนั้นๆ

3. ความรู้จักสำนึกผิดชอบชั่วดีด้วยตนเอง ส่วนนี้จะเป็นนิสัยความเคยชินที่ไม่ต้องมีใครบอกหรือบังคับ ผู้มีจริยธรรมจะรู้เอง

จากความคิดที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมเพราะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมจะต้องประกอบด้วย การกระทำ ความคิด ค่านิยม และอารมณ์ของบุคคลนั่นเอง

5. พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม

กรมวิชาการ (2542, หน้า 3) เป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติที่สังคมต้องการ โดยตัวบุคคลมีการกระทำที่สอดคล้อง กับมาตรฐานของการประพฤติที่ถูกต้อง ดีงาม ก็จัดบุคคลนั้นมีพฤติกรรมจริยธรรม ดังนี้

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบ

1.1 เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลงานนั้นๆ

1.2 ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว

1.3 เคารพระเบียบ กฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง

1.4 มีอารมณ์หนักแน่น เพื่อเผชิญกับอุปสรรค

1.5 รู้จักหน้าที่ และการกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี

1.6 มีความเพียรพยายาม

1.7 มีความละเอียดรอบคอบ

1.8 ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่

1.9 ปรับปรุงหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งตนเองและสังคม

1.10 ตรงต่อเวลา

1.11 ยอมรับผลการกระทำของตน

2. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อตนเอง

2.1 ไม่สับปลับกลับกลอก

2.2 ไม่คล้อยตาพวกที่ลาก หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

2.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน

2.4 ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง

2.5 ประพฤติตรงตามพูดและคิด

3. พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน
 - 3.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
 - 3.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
4. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น
 - 4.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
 - 4.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสียหาย
 - 4.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว
 - 4.4 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง
5. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ
 - 5.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 - 5.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว
 - 5.3 ไม่ร่วมมือกันทำงานใดๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือระเบียบข้อบังคับของสังคม

และหมู่คณะ

6. พฤติกรรมการรักษาระเบียบภายนอก
 - 6.1 รักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารให้ถูกหลักอนามัย และสุขภาพ มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร เช่น ไม่รับประทานอาหารในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมมาม
 - 6.2 รักษาระเบียบในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
 - 6.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการและสาธารณสถานที่ราชการต่างๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ล้ำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ
 - 6.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างนิสัย เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงวินัย ให้มีระเบียบมาตรฐานควรแก่การนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง การรักษาระเบียบภายใน ได้แก่ การแต่งและควบคุมท่วงทีกิริยา วาจา และใจให้หมดจดงดงามด้วยการเว้นชั่ว ประพฤติชอบทั้งต่อหน้าและลับหลัง ได้แก่ ระเบียบ ท่วงที ระเบียบกิริยา ระเบียบวาจา และระเบียบใจ

นลิน เรื่องบุตร (2543 , หน้า 46-52) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมจริยธรรมเป็นส่วนที่เป็นมาตรฐานของความประพฤติที่สังคมต้องการ โดยถ้าบุคคลมีการกระทำที่สอดคล้อง กับมาตรฐานของการประพฤติที่ถูกต้อง ดีงาม ก็จัดบุคคลนั้นมีพฤติกรรมจริยธรรม ดังนี้

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบ
 - 1.1 เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อผลงานนั้นๆ

- 1.2 ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว
 - 1.3 เคารพระเบียบ กฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง
 - 1.4 มีอารมณ์ หนักแน่น เพื่อเผชิญกับอุปสรรค
 - 1.5 รู้จักหน้าที่ และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
 - 1.6 มีความเพียรพยายาม
 - 1.7 มีความละเอียดรอบคอบ
 - 1.8 ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
 - 1.9 ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งตนเองและสังคม
 - 1.10 ตรงต่อเวลา
 - 1.11 ยอมรับผลการกระทำของตน
 2. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ของตนเอง
 - 2.1 ไม่ลับปลับกลับกลอก
 - 2.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลาก หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
 - 2.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
 - 2.4 ไม่คดโกง มีความตั้งใจทำจริง
 - 2.5 ประพฤติตรงตามพูดและคิด
 3. พฤติกรรมความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน
 - 3.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
 - 3.2 ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว
 4. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ต่อบุคคลอื่น
 - 4.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดคดต่อผู้อื่น
 - 4.2 ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย
 - 4.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตัว
 - 4.4 เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นการประโยชน์
 - 4.5 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดอิจฉาริษยาหรือกลั่นแกล้ง
 5. พฤติกรรมความซื่อสัตย์ ต่อคณะ สังคม และประเทศชาติ
 - 5.1 ร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
 - 5.2 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน
 - 5.3 ไม่ร่วมมือกันทำงานใดๆ ที่ผิดกฎหมาย หรือกฎระเบียบข้อบังคับของสังคมและหมู่
- คณะ
6. พฤติกรรมความมีเหตุผล
 - 6.1 ไม่ลุ่มหลงเพราะความเชื่อถืออย่างงมงาย (อวิชชา)
 - 6.2 ไม่ยึดถือตนเอง และบุคคลอื่นเป็นใหญ่ หรือการกระทำที่งมงาย

6.3 ไม่สรุปเอาอย่างง่าย ๆ โดยไม่ใช่เหตุผลอย่างรอบคอบ

6.4 ใช้วิธีอย่างประชาธิปไตย ประกอบด้วย การ ยอมรับความคิดเห็นพิจารณาการ

ใช้วิธีการแห่งปัญญา

6.5 ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ

6.6 รู้จักควบคุมอารมณ์ คือ สติ ยับยั้งชั่งใจ

6.7 รู้จักข่มความโลภ ความโกรธ ความหลงผิด

6.8 การหนีออกจากความเคยชินอื่นๆ

6.9 รู้จักเหตุผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเทศะ

6.10 ไม่เป็นคนหุนเหินง่าย

7. พฤติกรรมกตัญญูทวดเวทิต่อบุคคล

7.1 แสดงความเคารพนับถือ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น

7.2 ชักนำคนอื่นให้นิยมยินดี ในการทำงานคุณภาพดี ตอบแทนผู้มีพระคุณ

7.3 ปฏิบัติต่อผู้มีพระคุณด้วยความซื่อตรง ลับลมคมในหรือมีสิ่งใดแอบแฝงอยู่

เบื้องหลัง

7.4 ไม่ละทิ้งผู้มีพระคุณในคราวที่ผู้มีพระคุณเดือดร้อนลำบาก

7.5 เคารพรักใคร่ ไว้ใจ และเชื่อถือในผู้มีพระคุณที่ไม่ผิดศีลธรรม

7.6 ไม่ทำตนที่เสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูล และผู้มีพระคุณ

7.7 ทำให้ผู้มีพระคุณสุขใจ อิ่มใจ และไม่คิดร้ายต่อผู้มีพระคุณ

8. พฤติกรรมความกตัญญูทวดเวทิต่อสัตว์

8.1 ไม่ประพฤดิเหี้ยมโหดต่อสัตว์ที่มีบุญคุณ

8.2 ใช้ความกรุณาปราณี ไม่ใช่เกินกำลัง

8.3 ไม่ปล่อยให้อดอยากอดโรย

8.4 บำรุงเลี้ยงปรนเปรอให้เป็นสุข ให้ได้กินได้นอน พักผ่อนตามวาระ

8.5 ให้การดูแลรักษา ไม่ทอดทิ้งเมื่อเจ็บป่วยไม่ผลักไล่ไล่ส่งหรือทำลายเมื่อ

สัตว์นั้นไม่สามารถทำประโยชน์

9. พฤติกรรมความกตัญญูทวดเวทิต่อสถาบัน และสิ่งแวดล้อม

9.1 จงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

9.2 เชิดชูชาติ และรักษาเกียรติของประเทศชาติ

9.3 ทำนุบำรุงศาสนา

9.4 หมั่นประกอบกิจอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อให้ตนมีหลักฐานและ

ประเทศชาติจะได้รุ่งเรือง

9.5 รักษาและสงวนทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม และปรับปรุง

ทรัพยากรธรรมชาติให้มีปริมาณ และคุณภาพ

9.6 รักษาเกียรติยศ และนำชื่อเสียงมาสู่ครอบครัว โรงเรียน และประเทศชาติ

9.7 แสดงความเคารพสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาการรักษาระเบียบวินัย

10. พฤติกรรมการรักษาระเบียบภายนอก

10.1 รักษาระเบียบวินัยในการบริโภค ได้แก่ การรับประทานอาหารเช้าให้ถูกหลักอนามัย และสุขวิทยา มีมารยาทเรียบร้อยในการรับประทานอาหารเช้า เช่น ไม่รับประทานอาหารเช้าในที่ที่ไม่สมควร ไม่รับประทานอาหารมูมามาม

10.2 รักษาระเบียบในการอุปโภค ได้แก่ การรักษาร่างกาย เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

10.3 การรักษาระเบียบวินัยต่อสถานที่ ได้แก่ การรักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสำนักงาน วัดวาอาราม สถานที่ราชการและสาธารณชนต่าง ๆ เช่น ถนน แม่น้ำ ลำคลอง โรงมหรสพ รถโดยสาร สวนสาธารณะ ฯลฯ และประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับของสถานที่นั้นๆ

10.4 การรักษาระเบียบวินัยในการปกครอง ได้แก่ การสร้างนิสัย เพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติ และมีการปกครองดี มีจรรยา มีวินัย เอาใจใส่กวดขัน ปรับปรุงวินัย ให้มีระเบียบมาตรฐานควรแก่ความนิยมนับถือ และถือปฏิบัติให้เป็นแบบอย่าง

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545, หน้า 185) ได้กล่าวว่า การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือตเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้นส่งผลโดยตรงต่อความผาสุก และความทุกข์ของสังคม

วุฒิพล สกมลเกียรติ, 2546, หน้า 220) พฤติกรรม หมายถึง การกระทำทุกอย่างของมนุษย์ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ โดยทั่วไปมนุษย์ในโลกทุกวันนี้ต้องแสดงพฤติกรรมต่างๆ อยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อให้ตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อให้ตนเองมีชีวิตอยู่รอดในสังคมโลกพฤติกรรมของมนุษย์ที่กระทำ หรือแสดงออกมานั้นยังไม่สามารถยืนยันอย่างแน่ชัดลงไปว่าอะไรคือปัจจัยสำคัญ แต่เท่าที่ผ่านมารายอมรับหลักการที่แสดงให้เห็นถึง ความคิด ความเชื่อ จากผลการทดลองของนักจิตวิทยา และนำมาศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องพฤติกรรม

ประสาท อิศรปริดี (2547, หน้า 103) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมของจริยา คือ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมไม่สูงนัก ซึ่งหมายความว่า การมีพัฒนาการทางเหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นสูงนั้นไม่แน่นอนเสมอไปที่บุคคลนั้นจะมีพฤติกรรมจริยธรรมที่ดีหรือเหมาะสม

Lickona (1992, p. 162) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมจริยธรรมจริยธรรม เป็นการกระทำตามที่เขารู้และรู้สึกว่าเป็นสิ่งถูกต้อง เขาอธิบายว่า พฤติกรรมจริยธรรมเกิดจากลักษณะสองด้าน

ของบุคคลคือ ด้านความฉลาด และด้านอารมณ์ ถ้าบุคคลมีคุณภาพสองด้านดังกล่าวสูง ก็จะมีพฤติกรรมจริยธรรมสูง

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1994, pp. 32 - 35) ได้จัดแบ่งระดับขั้นของการพัฒนาการพัฒนจริยธรรมไว้ 6 ขั้นตอน โดยขั้นตอนจะปรากฏในช่วงวัยเด็ก ส่วนขั้นสูงจะปรากฏเฉพาะในผู้ใหญ่บางคนเท่านั้น

ขั้นที่ 1 หลักการหลบหลีกมิให้ถูกลงโทษ จะปรากฏในเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี ซึ่งเด็กจะมีความเข้าใจคำว่า "ความดี" ในความหมายว่า คือการกระทำที่ไม่ถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล เป็นขั้นตอนการพัฒนาจริยธรรมในเด็กอายุระหว่าง 7-10 ปี จะเห็นความสำคัญของการได้รับรางวัลหรือคำชมเชย

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น เป็นขั้นการพัฒนาจริยธรรมในเด็กอายุระหว่าง 11-16 ปี ซึ่งผู้มีจริยธรรมในระดับนี้มักจะทำในสิ่งที่ตนคิดว่าคนอื่น เห็นด้วย

ขั้นที่ 4 หลักการทำงานตามหน้าที่ เป็นขั้นตอนของการพัฒนาจริยธรรมในเด็กวัยรุ่นตอนกลางโดยตระหนักถึงหน้าที่ของคนในกลุ่มหรือสังคมเท่านั้น

ขั้นที่ 5 หลักการทำตามคำมั่นสัญญา เป็นขั้นตอนของการพัฒนาจริยธรรมที่พบมากในวัยผู้ใหญ่ และอาจพบในวัยรุ่นตอนปลายของบางคน โดยจะมีการกระทำตามข้อตกลงหรือคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เพราะกลัวถูกตราหน้าว่าเป็นคนไม่มีเหตุผล

ขั้นที่ 6 หลักการการทำตามอุดมคติสากลเป็นขั้นสูงสุด ในการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งจะพบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญา

โบล, และดาวินพอร์ด (Boles, & Davenport, 1995, p. 423) กล่าวว่า พฤติกรรมหมายถึง รูปแบบการกระทำ หรือกิริยาอาการที่แสดงออก หรือการเกิดปฏิกิริยาเมื่อเผชิญกับสิ่งภายนอก การแสดงออกนั้นอาจเกิดจากอุปนิสัยที่ได้สั่งสม หรือจากการความเคยชินอันได้จากประสบการณ์ หรือการศึกษา

สรุปได้ว่า พฤติกรรมหมายถึง การกระทำของบุคคลตามที่บุคคลเข้าใจ และรู้สึกว่าจะถูกต้อง แต่การกระทำนั้นแสดงว่าเป็นพฤติกรรมจริยธรรมที่สูงต่ำเพียงใด ขึ้นอยู่ว่าเป็นการกระทำที่สังคมนิยมชมชอบเพียงใด

6. พฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ของกระทรวงศึกษาธิการ

ตามนโยบายการศึกษาของภาครัฐได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงโดยความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา โดยมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานโครงการคุณธรรมนำความรู้ของกระทรวงศึกษาธิการให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมพร้อมทั้งให้แนวปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย โดยกำหนด 8 คุณธรรมพื้นฐานที่ควรเร่งรัด ได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการที่พึงมีเน้นการเสริมสร้างคุณธรรมให้

ทุกคนเกิดความตระหนักรู้ในคุณค่าของตน คุณค่าของความเป็นมนุษย์ สามารถสร้างคุณค่าของตนด้วยตนเอง เกิดความเป็นสุข รู้สึกถึงความดี ความสำเร็จที่คนรับรู้ได้ภายในจิตใจ (ปัญญา แก้วเหล็ก, 2550, หน้า 8 - 9)

6.1 ความขยัน

6.1.1 ความหมายของความขยัน

ตามเอกสารในโครงการการศึกษาศักยภาพของเด็กไทย กรมวิชาการ (2542, หน้า 29 - 30) ได้ให้ความหมายความขยันหมั่นเพียรไว้ว่า หมายถึง ความตั้งใจและกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานโดยไม่ผัดวันประกันพรุ่ง

ราชบัณฑิตยสถาน (2542, หน้า 1257) ให้ความหมายคำว่า หมั่น ขยัน คือ การกระทำหรือประพฤติบ่อยๆ อย่างเป็นปรกติสม่ำเสมอ เช่น หมั่นทำการบ้าน หมั่นมาหา

เชียรชัย เอี่ยมวรมะ (2545, หน้า 123) ให้ความหมายคำว่า ขยัน หมั่นเพียร บากบั่น คือ ขยันหมั่นเพียรทำงาน หรือ ขยันเล่าเรียนและหมั่นฝึกฝนตนเอง

จากความหมายดังกล่าว สรุปความหมายของความขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงาน ตั้งใจเรียนอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ อดทน ไม่ท้อถอยเมื่อพบอุปสรรค ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญาแก้ปัญหาแก่ปัญหาจนเกิดผลงานความสำเร็จตามความ มุ่งหมาย คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของผู้ที่มีความขยันคือ ผู้ที่ตั้งใจเรียน ผู้ที่ตั้งใจทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควร ผู้ที่เป็นคนสู้งาน มีความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

6.1.2 ลักษณะและความสำคัญของความขยัน

กรมวิชาการ (2523, หน้า 61 - 63) กล่าวถึงความขยันหมั่นเพียรว่าเป็นธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสำเร็จในชีวิต ควรใช้ร่วมกับ “ปัญญา” และจริยธรรมหมวดอิทธิบาท 4 ที่เน้น ความพอใจ ความมีน้ำใจ จดจ่อและไตร่ตรอง การฝึกปฏิบัติควรเน้นการควบคุมตนเอง อันเป็นที่มาของระเบียบวินัย และได้ระบุลักษณะพฤติกรรมความขยันหมั่นเพียร ไว้ดังนี้

1. มาโรงเรียนสม่ำเสมอไม่ขาดถ้าไม่จำเป็น
2. กระตือรือร้นและรักที่จะมาโรงเรียนโดยไม่ต้องให้ใครเตือน
3. ตั้งใจทำงานที่ครูอาจารย์กำหนดให้ทำเสร็จภายในเวลาทุกครั้ง
4. อ่านหนังสือทุกครั้งที่มีเวลาว่าง
5. จัดของใช้ส่วนตัวให้เป็นระเบียบอยู่เสมอ
6. เข้าเรียนทุกวิชาไม่ขาดถ้าไม่จำเป็น
7. พยายามแก้ข้อบกพร่องของตนเกี่ยวกับการเรียน
8. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ท้อถอย
9. มีความมานะ บากบั่น ที่จะทำงานให้ผิคน้อยที่สุด

10. ชอบศึกษาค้นคว้า สอบถาม หากความรู้ความจริงอยู่เสมอ
11. ไม่ละเลยหรือทอดทิ้งธุรการงานของตน
12. ทำงานต่างๆ เช่น อ่าน-เขียน คิดคำนวณ สม่าเสมอ
13. ควบคุมตนเองให้ใช้เวลาในการทำงานได้ตามกำหนดเสมอ
14. มีความตื่นตัวและสม่าเสมอในการทำงานทุกอย่าง
15. ทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจ ไม่ละทิ้งหน้าที่ของตนเองทำงานสำเร็จ
16. ตรวจสอบวิธี ปรับปรุงวิธีทำงานให้มีประสิทธิภาพก้าวหน้าอยู่ตลอดเวลา
17. แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
18. ใช้เวลาว่างของตนทำงานที่เป็นประโยชน์
19. แนะนำเพื่อนหรือผู้ใกล้ชิดให้ขยันในการเรียน
20. ทำงานกลุ่มตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ
21. ช่วยเหลืองานของครูอาจารย์หรือเพื่อนเท่าที่จะช่วยได้ด้วยความเต็มใจ
22. ช่วยทำงานบ้านเพื่อแบ่งเบาภาระของพ่อแม่หรือผู้ปกครอง
23. เข้าร่วมทำงานกับหมู่คณะด้วยความเต็มใจตั้งใจทำให้ดีที่สุด
24. ช่วยเหลือในกิจการงานทางบ้านทางโรงเรียนด้วยความเต็มใจ
25. ช่วยแนะนำถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อนด้วยความเต็มใจ
26. ให้ความคิดเห็นความร่วมมือในการทำงานของหมู่คณะด้วยความเต็มใจ
27. เอาใจใส่ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการงานของเพื่อนอย่างใกล้ชิด
28. หมั่นฝึกเตือนเพื่อนร่วมงานให้ทำด้วยความตั้งใจและอดทน
29. ช่วยดูแลรักษาความสะอาดของห้องเรียนและบริเวณโรงเรียนให้สะอาดเสมอ
30. ช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่คณะตามความรู้ความสามารถของตน
31. ไม่เกียจหรือเลียงงานของส่วนรวม
32. ช่วยดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติของส่วนรวม
33. พร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมทั้งหลายที่พึงกระทำร่วมกัน
34. สนใจและตั้งใจทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างสม่าเสมอ
35. มีความเพียรพยายามที่จะนำชื่อเสียงมาสู่โรงเรียน

36. มีความกระตือรือร้นในการทำงานส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
37. อาสาสมัครทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและชุมชน
38. มีความพยายามอดสาหะในการทำงานที่มีคุณค่าและเป็น

ประโยชน์ต่อส่วนรวม

39. เสียสละและไม่ทอดทิ้งเพื่อนร่วมงานของส่วนรวมและชุมชน
40. เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างประโยชน์ให้แก่ชุมชน
41. มีความรับผิดชอบไม่ทอดทิ้งธุระหรือหน้าที่ของตนที่มีต่อ

ส่วนรวม

42. ไม่เพิกเฉย ละเลยงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวมและ

ชุมชน

43. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้นทั้งของตนและสังคม
44. ให้ความร่วมมือและความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อที่ประชุม
45. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพื่อปรึกษาหารือกิจการงานโดย

สม่ำเสมอ

กองวิจัยการศึกษา (2542, หน้า 9, 65 - 66) ได้วิเคราะห์ความหมายของ คำว่า ขยัน มีลักษณะเด่น 2 ประการ คือ

1. ตั้งใจ กระตือรือร้น ที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างมุ่งมั่น อาสาทำหรือทำ
 2. การกระทำดังกล่าวนั้นมีความมั่นคงที่สม่ำเสมออย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้
- นิยามของคำว่าขยัน มีความเป็นไปได้สูงที่จะมีความคาบเกี่ยวกับคำว่า ความมุ่งมั่น ความเอา
- จริงเอาใจ และความรับผิดชอบ

นอกจากนี้ยังได้กำหนดขอบเขตเนื้อหาของความขยันไว้ 3 ส่วนย่อย ดังต่อไปนี้

- 1) ความตั้งใจ มุ่งมั่น กระตือรือร้น ต่อเนื่อง ในการศึกษาเล่าเรียน
 - 2) ความตั้งใจ มุ่งมั่น กระตือรือร้น ต่อเนื่อง ในการปฏิบัติงานตามหน้าที่
- ส่วนตน

- 3) ความตั้งใจ มุ่งมั่น กระตือรือร้น ต่อเนื่อง ในการอาสาช่วยงานเพื่อ
- สังคมส่วนรวม

จากความหมายที่ได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะและความสำคัญ ของความขยันหมั่นเพียรของนักเรียน หมายถึง การแสดงออกของนักเรียน ในด้านการศึกษา เล่าเรียนการปฏิบัติงานของตนเอง และการช่วยเหลืองานของครอบครัวและโรงเรียน โดยแสดง ความตั้งใจ ใส่ใจ มีความมานะพยายาม กระตือรือร้น มุ่งมั่น อดทน ทุ่มเท ไม่ทอดทิ้งต่อ อุปสรรคในการปฏิบัติงานมีความต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้รับผลสำเร็จตามเป้าหมาย

6.2 ความประหยัด

6.2.1 ความหมายของการประหยัด

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 ก, หน้า 10) ได้กล่าวถึงการประหยัด โดยใช้คำว่า “มัธยัสถ์” ไว้ว่า หมายถึง การประหยัดในการใช้จ่าย ใช้จ่ายอย่างปานกลาง พอให้ความสุขตามความจำเป็นของชีวิต และมีความหมายตรงข้ามกับความสุรุ่ยสุร่ายซึ่งหมายถึงใช้อย่างไม่นึกถึงหน้าตังหลัง ฟุ่มเฟือยตามความพอใจ จนลืมหืมตัวลืมหูฐานะ และถือว่าเงินทองเป็นของหมดเปลือง เมื่อหมดแล้วก็ทำให้เกิดความลำบากต้องเป็นหนี้เป็นสินคนอื่น ส่วนมัธยัสถ์หรือคนประหยัดนั้น ย่อมใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล รู้จักประมาณว่าต้องใช้จ่ายอะไรบ้าง รู้ว่าสิ่งใดควรเสีย สิ่งใดไม่ควรเสีย และรู้จักเก็บไว้เป็นทุนรอนต่อไป

รุจิรี ภูสาระ, และคนอื่น ๆ (2543, หน้า 10) ให้ความหมาย ของการประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้อย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น ละเว้นการใช้จ่ายที่แพงเกินควร การซื้อหาสิ่งใดจะคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับเป็นอันดับแรก การประหยัดมิได้หมายถึงการไม่ใช้จ่ายใด ๆ เลย แต่หมายถึงการใช้จ่ายอย่างจำเป็นและเหมาะสม

จากความหมายของความประหยัดที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ความประหยัด คือ พฤติกรรมด้าน การประหยัดเงิน หมายถึง การรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุดเหมาะกับรายรับ มีการ ยับยั้งความต้องการของตนอันมีผลทำให้ใช้เงินอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมการประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักวางแผนเวลาของตนเองและใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ได้แก่ ศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัด หาความรู้เพิ่มเติม ใช้เวลาในการนอน การทำงานอดิเรกช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชนและสังคม การประหยัดสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การรู้จักใช้สิ่งของเครื่องใช้ของตนและส่วนรวมให้เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ได้แก่ ประหยัดไฟฟ้า น้ำประปาของส่วนรวม รักษาซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ให้ใช้งานได้อยู่เสมอ

6.2.2 ลักษณะและความสำคัญของการประหยัด

ผู้ที่มีความประหยัดควรมีลักษณะ คือ ประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ให้เหมาะกับกาลเทศะรู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์แต่นำมาให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ ในการหาความรู้ ในการสร้างชาติ และการประหยัดทรัพย์ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องเหมาะสม พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็น ให้สมควรแก่อัตภาพการรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้อันสมควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง เป็นต้น

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2529, หน้า 10 - 13) การประหยัดและออม หมายถึง การรู้จักออมทรัพย์สิ้น เวลา ทรัพยากร ทั้งส่วนตนเองและสังคมตามความจำเป็นให้เกิดประโยชน์ และคุ้มค่าที่สุด รวมทั้งการรู้จักดำรงชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่ส่วนตนและสังคม โดยแบ่งการประหยัดออกเป็น 3 ส่วนย่อยๆ คือ

การประหยัดเวลา หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักวางแผนใช้เวลาของตน และใช้เวลาให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ในเรื่องการใช้เวลาเดินทางไปโรงเรียนและเดินทางกลับบ้าน การใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียน ทำแบบฝึกหัดทบทวนบทเรียน และหาความรู้เพิ่มเติม การใช้เวลาในการทำธุรกิจส่วนตัว การใช้เวลาในการนอน การพักผ่อน และทำงานอดิเรก การใช้เวลาในการช่วยเหลืองานบ้าน ชุมชน และสังคม

การประหยัดเงิน หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักวางแผนการใช้จ่ายเงิน ใช้เงินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด เหมาะสมกับรายได้ และมีการเก็บออมยั้งความต้องการของตนอันมีผลทำให้การใช้จ่ายเงินอยู่ในขอบเขตที่พอเหมาะพอควร ตัดสินใจใช้เงินโดยคำนึงถึงประโยชน์ความคุ้มค่า ความจำเป็นของตนเองอย่างรอบคอบ ไม่ตระหนี่ถี่เหนียวจนเกินไป

การประหยัดในด้านสิ่งของเครื่องใช้ หมายถึง การที่นักเรียนรู้จักใช้เครื่องใช้สิ่งของทั้งของตนเองและส่วนรวมให้ได้ประโยชน์คุ้มค่าที่สุด รักษา ซ่อมแซมสิ่งของเครื่องใช้ของตนเองและส่วนรวมให้ใช้งานได้อยู่เสมอ ไม่ใช้จ่ายสิ่งของเครื่องใช้อย่างฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็นด้วยความเคยชินหรือความสะดวกสบายของตน ให้ความร่วมมือในการประหยัดไฟฟ้าและน้ำประปาของส่วนรวม

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 ข, หน้า 12) ได้กล่าวถึง การประหยัด คือ การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินหรือทรัพยากรที่พึงสงวนไว้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมถึงการปฏิบัติตนอย่างถูกต้องเหมาะสมกับสภาพฐานะความเป็นอยู่แห่งตน ซึ่งการประหยัดควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. ประหยัดทรัพย์สิน หมายถึง การรู้จักสัดส่วนรายได้ของตนตามความจำเป็น รู้จักเลือกซื้อสิ่งของที่สามารถใช้ได้อย่างคุ้มค่าที่สุดไม่ฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย เลือกใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น

2. ประหยัดเวลา หมายถึง การรู้จักคุณค่าของเวลา และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด โดยไม่ปล่อยให้เวลาผ่านไปโดยไร้ประโยชน์

3. ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักประโยชน์และคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ เช่น ดิน น้ำ อากาศ ต้นไม้ ฯลฯ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยสามารถนำทรัพยากรต่างๆ เหล่านี้มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่าต่อตนเองและสังคม

ประโยชน์และความสำคัญของการประหยัด

1. ทำให้ตั้งตัวได้ มีฐานะมั่นคง
2. ทำให้ครอบครัวมั่นคง ไม่เดือดร้อน
3. ทำให้เป็นคนมีระเบียบในการดำเนินชีวิต
4. ทำให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองและเศรษฐกิจของชาติมีความมั่นคง

สรุป ลักษณะและความสำคัญของการประหยัด คือ การรู้จักเก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของแต่พอควร พอประมาณให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ

คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมของผู้ที่ประหยัดคือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของตน คิดก่อนใช้ คิดก่อนซื้อ เก็บออม ถนอมใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของตนเองอยู่เสมอ

6.3 ความซื่อสัตย์

6.3.1 ความหมายของความซื่อสัตย์

กรมการฝึกหัดครู (2541, หน้า 13) ให้ความหมายว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความซื่อตรงจิตใจ ไม่คิดโกงทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น
งามนิตย์ สิริพงษ์ (2547, หน้า 23) ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ ดังนี้

1. รู้และเข้าใจหลักการเกี่ยวกับความดี ความงาม การรักษาสุขภาพจิตใจ
2. มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิจาร์ณ แก้ปัญหา กล้าแสดงออก และทำงานร่วมงานกับผู้อื่นได้
3. มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญูกตเวทีกการทำงานเห็นคุณค่าของการออกกำลัง
4. สนใจแสวงหาความรู้ และรูปแบบการทำงานใหม่ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์นำความรู้มาใช้ในการตัดสินใจในการดำรงชีวิต
5. ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหา และพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้

พิไลลักษณ์ ทองรอด (2547, หน้า 30) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ว่า หมายถึง ความซื่อตรง ไม่คิดโกง ถ้าแสดงออกทางใจจะเป็นน้ำใสใจจริง ไม่มีเงื่อนงำ ซ่อนไว้ในใจ ทางกายเป็นการทำจริง ไม่ใช่ทำดีเพื่อลวงให้คนอื่นติดกับ ทางวาจา คือ พูดจริง พูดคงเส้นคงวา เป็นที่เชื่อถือและไว้วางใจได้ และยังอธิบายถึงความซื่อสัตย์สุจริตของบุคคลเป็นข้อๆ ว่า

1. ต้องซื่อตรง ไม่คิดโกงหรือหลอกลวงเขากิน ประกอบอาชีพในทางสุจริต สิ่งทุจริตผิดศีลธรรม จะต้องเลิกอย่างเด็ดขาด
2. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อครอบครัว และต่อมิตรสหาย และต้องมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ไม่คิดทรยศ
3. ต้องซื่อสัตย์ในที่ถูกทางโดยเฉพาะทางที่เป็นประโยชน์และดีงามเท่านั้นทางที่จะเป็นการทำลายประโยชน์ให้เกิดความเสียหายแล้ว ไม่ควรทำอย่างยิ่ง เช่น การซื่อสัตย์ต่อบุคคลที่ทำลายชาติ
4. ต้องรักษาคำพูดของตนให้มีคุณค่าน่าเชื่อถือได้ ให้เป็นคนมีวาจาสิทธิ์ว่าจะให้ความช่วยเหลือแก่ใครแล้ว ต้องเป็นไปตามที่พูด

จากความหมายของความซื่อสัตย์สามารถสรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริงทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงถึงความซื่อสัตย์ เป็นคนที่พูดความจริง การไม่ทุจริต การไม่เอาของคนอื่นมาเป็นของตนเอง การไม่คดโกงผู้อื่น การทำผิดและยอมรับผิด การไม่หลอกลวงผู้อื่นและการปฏิบัติตามสัญญา ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช้อำนาจทำประโยชน์ส่วนตัวมีความประพฤติตรงไปตรงมาไม่ติดติดต่อกับผู้อื่น ทำการงานด้วยความซื่อสัตย์ และจริงใจทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น

6.3.2 ลักษณะและความสำคัญของความซื่อสัตย์

กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 21 - 22) ได้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบทั้งกายวาจาใจ ไม่คิดทรยศไม่คดโกง หลอกลวงผู้อื่น ประพฤติตรงไปตรงมา ถูกต้องตามกฎหมายของบ้านเมือง และได้สรุปว่า ลักษณะของความซื่อสัตย์จะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ต้องซื่อตรง ไม่หลอกลวงเขากิน ประกอบอาชีพสุจริต สิ่งใดทุจริต ผิดศีลธรรม ต้องเลิกเด็ดขาด
2. ต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อครอบครัวและต่อมิตรสหาย จะต้องมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ไม่คิดทรยศ
3. ต้องซื่อสัตย์ในทุกทาง โดยเฉพาะทางที่เป็นประโยชน์และดีงามเท่านั้น
4. ต้องรักษาคำพูดของตนให้มีคุณค่าน่าเชื่อถือ ให้เป็นคนมีวาจาสิทธิ์ พูดจริงทำจริง

พฤติกรรมของผู้ที่มีความซื่อสัตย์เป็นลักษณะสำคัญที่บุคคลที่ควรจะมีไว้เป็นสมบัติของตนเป็นพื้นฐานของบุคลิกภาพของบุคคลที่ควรที่จะพัฒนาประการหนึ่งและควรส่งเสริมให้ทุกคนมีและได้วิเคราะห์โครงสร้างของพฤติกรรมของความซื่อสัตย์ออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง คือ มีความรู้สึกผิดชอบชั่วดี มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
 - 1.1 ไม่ลับปลับกลับกลอก
 - 1.2 ไม่คล้อยตามพวกที่ลากุงใจไปในทางที่เสื่อมเสีย
 - 1.3 มั่นคงต่อการกระทำดีของตน
 - 1.4 ไม่คดโกงมีความตั้งใจทำจริง
 - 1.5 ประพฤติตรงตามที่พูดและที่คิด
2. ความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่การงาน พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ
 - 2.1 ไม่เอาเวลาทำงานในหน้าที่ไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว

2.2 ไม่ใช่อำนาจหน้าที่ทำประโยชน์ส่วนตัว

3. ความซื่อสัตย์ต่อบุคคล คือ มีความซื่อสัตย์ต่อผู้อื่น ต่อมิตร ต่อหัวหน้างาน ต่อผู้มีพระคุณพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออก คือ

- 3.1 ประพฤติตรงไปตรงมา ไม่คิดทรยศต่อผู้อื่น
- 3.2 ไม่ชักชวนไปในทางที่เสื่อมเสีย
- 3.3 ไม่สอพลอเพื่อหาประโยชน์ส่วนตน
- 3.4 เตือนสติและแนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์
- 3.5 ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น ไม่คิดริษยา หรือกลั่นแกล้ง

4. ความซื่อสัตย์ ต่อคณะสังคมและประเทศชาติ พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกคือ ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ

- 4.1 ความร่วมมือร่วมใจกันทำงานด้วยความบริสุทธิ์ใจ
- 4.2 ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน หรือเอาดีเข้าตน
- 4.3 ไม่ร่วมมือกันทำงานใดๆ ที่ผิดกฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับ

ของสังคม และหมู่คณะ ส่วนพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์สุจริตที่มักพบอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน ดังนี้ ผู้บังคับบัญชาหรือนายจ้างไม่อยู่ก็ไม่ทำงาน มาทำงานช้า เลิกก่อนเวลาที่กำหนด ยืมเขาแล้วทำเป็นลืมไม่ส่งคืน ทำของผู้อื่นเสียหายแล้วนิ่งเสีย ทำงานแต่เฉพาะหน้าทำงานลวกๆ ซื่อของสตางค์ทอนเกินก็เฉยเสีย เอาของคนอื่นมาเป็นของตน ฉ้อ ตระบัด ลักลอบ ยักยอก ไม่ซำระหนี้ ไม่รักษาคำมั่นสัญญา หุจริตต่อหน้าที่ คดโกง กล่าวเท็จ การบิดพลิ้ว การหลอกลวง ไม่ตรงต่อเวลา

สรุปได้ว่าลักษณะและความสำคัญของความซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม มีความจริงใจ ปลอดจากความรู้สึกลำเอียงหรืออคติ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ไม่ใช่เล่ห์กลคดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเอง และปฏิบัติอย่างเต็มที่ ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้เกิดในทุกคนเพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมทุกคนจะต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งในด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ ถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริต ก็ย่อมเกิดสันติสุขขึ้นในสังคมนั้น

6.4 ความมีวินัย

6.4.1 ความหมายของความมีวินัย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2539, หน้า 8 - 10) ความมีวินัย หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ ข้อตกลงที่สังคมกำหนดให้ เพื่อให้บุคคลอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข วินัยในความหมายของความเป็นระเบียบ เช่นว่า การเคร่งครัดในการเดินทางในการจราจร หรือวินัยในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เป็นต้น หน้าที่ที่เข้าใจกันส่วนมากในปัจจุบันเป็นเพียงส่วนเล็กน้อยของวินัย วินัยที่แท้จริงในความหมายกว้าง คือ ระบบ

ระเบียบทั้งหมดของชีวิตและสังคมมนุษย์ ซึ่งจะตั้งอยู่ได้ดีเป็นผลสำเร็จ ต้องอาศัยความเป็นเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยเป็นเหตุเป็นผลแก่กัน วินัยจึงมีที่มาของกฎธรรมชาติที่นำมาวางเป็นกฎหมายในหมู่มนุษย์

ไพโรจน์ สมงาม (2541, หน้า 39) ได้กล่าวถึงวินัยหรือความมีระเบียบวินัยว่า หมายถึง โครงสร้างของความเป็นคนที่ควบคุมสิ่งที่ดี จะได้ไม่ต้องเสียหาย เพราะความไม่ดีซึ่งเป็นสิ่งที่ตรงข้าม รู้จักขอบเขตของตนเอง ซึ่งก็คือการรู้คุณค่าของความเป็นคนของตัวเองและของคนอื่น

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541, หน้า 61) ได้สรุปความหมายของวินัยว่า วินัยคือ สมรรถภาพในการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นไปตามความประสงค์ ซึ่งหมายถึง สิ่งที่ประชาคมของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นผู้ตั้งขึ้นโดยรวม อาจจะสืบทอดเป็นมรดกมา เกิดมามีอยู่แล้วก็เป็นไปได้ แต่ต้องทบทวนว่าวินัยข้อนั้น ใช้ได้กับกาลสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วหรือไม่ ถ้าตรวจสอบแล้วใช้ได้ก็ใช้ต่อไป ถ้าใช้ไม่ได้แล้วก็ต้องเปลี่ยน

กูด (Good, 1973 b, p. 252) ได้กล่าวว่า วินัย หมายถึง การบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ไม่ใช่การบังคับโดยอำนาจภายนอก แต่เป็นการบังคับโดยอำนาจภายในของบุคคล และเป็นอำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้และยอมรับคุณค่าอันใดอันหนึ่ง ซึ่งทำให้บุคคลสามารถบังคับพฤติกรรมตนเองได้

สรุปได้ว่า ความมีวินัยหรือความมีระเบียบวินัย หมายถึง การที่บุคคลรู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน กฎหมาย ข้อบังคับ กติกาของสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรม อันนำมาสู่ความสงบสุขในชีวิตของตนและความเป็นระเบียบในสังคม

6.4.2 ลักษณะและความสำคัญของความมีวินัย

ชาญชัย อินทรประวัตติ (2526, หน้า 22) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของระเบียบวินัยในโรงเรียน จำแนกได้ 4 ประการ คือ

1. จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งทุกคนจำเป็นต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ ระเบียบ หรือมาตรฐานอันเป็นที่ยอมรับของสังคม การที่นักเรียนมาอยู่ร่วมกันในโรงเรียนก็มีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ถึงระเบียบของโรงเรียน เพื่อจะได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข
2. จำเป็นต่อการพัฒนาให้นักเรียนเจริญงอกงามไปสู่สุกภาวะ การควบคุมตนเอง การพึ่งตนเอง และความอดทน เพื่อเสริมสร้างบุคลิกแห่งความเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต
3. จำเป็นต่อการที่จะทำให้คนรู้สึกผิดชอบชั่วดี กระทำในสิ่งอันควรและไม่กระทำในสิ่งที่ไม่ควร

4. จำเป็นสำหรับความมั่นคงทางอารมณ์ของนักเรียน ความมั่นใจว่าควรทำอะไรอย่างน้อยแค่ไหน

วไลพร จันทรศิริ (2530, หน้า 12 - 14) ได้สรุปคุณลักษณะของความมีวินัยหรือความมีวินัยในตนเอง ได้ดังนี้ คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบ เคารพในสิทธิของผู้อื่น มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม มีลักษณะมุ่งอนาคต มีความเป็นผู้นำ มีความตรงต่อเวลา รู้จักกาลเทศะ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความอดทนขยันหมั่นเพียร รู้จักเสียสละ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และยอมรับการกระทำของตนเอง

กล่าวโดยสรุปผู้ที่มีคุณลักษณะความมีวินัย จะมีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ รายงานหรือนำเสนองานหน้าชั้นเรียนด้วยความมั่นใจ และกล้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง
2. มีความเป็นผู้นำ ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และร่วมทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบ
3. มีความรับผิดชอบ ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ทำงานที่ได้รับมอบหมายทันที ทิ้งขยะในถังรองรับ ยอมรับและแก้ไขงานที่ผิดพลาด
4. มีความตรงต่อเวลา รู้จักกาลเทศะ ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ ส่งงานตรงตามกำหนด มาเรียนทันเวลา
5. เคารพในสิทธิของผู้อื่น ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ เข้าแถวรอรับบริการทุกครั้ง ขออนุญาตครูออกและเข้าห้องเรียน
6. มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ซึ่งแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ได้แก่ แต่งกายสุภาพถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน
7. มีลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง สามารถอดใจรอผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคตซึ่งดีกว่าปัจจุบันได้
8. มีความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง มีลักษณะของพฤติกรรมหรือความรู้สึกของบุคคลที่คิดและกระทำดังนี้ คือ ไม่หลอกลวงตนเองและผู้อื่น ไม่ทุจริต ไม่หาประโยชน์ในทางมิชอบ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และละอายเกรงกลัวต่อบาป
9. มีความอดทนขยันหมั่นเพียร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้สำเร็จด้วยความมานะอดทน มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น มีความพยายามอย่างสม่ำเสมอ มุ่งปฏิบัติหน้าที่การงานจนสำเร็จ
10. รู้จักเสียสละและมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หมายถึง การยอมเสียสละสิทธิและยอมลำบากเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น โดยการช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งได้รับความเดือดร้อนให้ได้รับความสุขมากขึ้น

สรุปได้ว่า ลักษณะและความสำคัญของความมีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผนข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยในตนเองและวินัยต่อสังคม คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือ ผู้ที่ปฏิบัติตนในขอบเขต กฎระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน องค์กร สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ เช่น การแต่งกายที่ถูกต้องตามระเบียบ เข้าแถวรับบริการตามลำดับ สังคมจำเป็นต้องมีระเบียบวินัยสำหรับควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคมนั้น เพราะเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นระเบียบของมนุษย์ ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

6.5 ความสุภาพ

6.5.1. ความหมายของความสุภาพ

พระราโชวาทของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ณ อาคารใหม่สวนอัมพร วันอังคารที่ 5 มกราคม 2531 (ภาคเช้า) "...ความสุภาพ หมายถึง ความมีกิริยาวาจาใจที่ประณีตเรียบร้อย ไม่ทู่ทวดและหยาบคาย เป็นปัจจัยเชิดชูความเป็นผู้ดีมีการศึกษา และน้อมนำผู้อื่นให้นิยมยินดีในตน..."

ปานวาสน์ มหาลวเลิศ (2544) ให้นิยามความสุภาพอ่อนโยน (agreeability) หมายถึง พฤติกรรมที่ให้ความร่วมมือ สุภาพเรียบร้อย กิริยาท่าทางอ่อนโยน อ่อนน้อมต่อมตน มีพฤติกรรมที่เอนเอียงไปสู่การยอมรับ เมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือ ใจบุญ ใจดี ใจกว้าง ไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น เสียสละ หลีกเลี่ยงการโต้เถียงทะเลาะวิวาท

อุดมศักดิ์ ภาวะพฤติ (2552) กล่าวไว้ว่า ความสุภาพเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานที่เราคนไทยควรยึดถือเป็นเครื่องมือปฏิบัติในสังคม ความสุภาพย่อมนำหมายถึง กิริยามารยาท การพูดจาทักทาย ที่ผู้ปฏิบัติได้แสดงออกมาให้เห็นถึงคุณลักษณะภายในอันดีงาม ได้แก่การอ่อนน้อมต่อมตน การพูดคุยด้วยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน ไม่มีคำหยาบคายเจือปน การรู้จักเสียสละ การให้อภัยผู้อื่นการรู้จักคำกล่าวขอโทษเมื่อกระทำผิด หรือการขอร้องให้ผู้อื่นกระทำตาม ย่อมเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นทั่วทุกชนชั้นดังนั้นไม่ชาติใดชนใดก็ตาม ถ้าได้ปฏิบัติตนอยู่ในความสุภาพ สังคมย่อมมีความสงบสุขร่มเย็น น่ายุ่่น่าอาศัย ประเทศชาติก็จะมีแต่ความเจริญก้าวหน้าเทียบเท่าอารยประเทศอย่างแท้จริง

โดยสรุปแล้ว ความสุภาพ หมายถึง พฤติกรรมที่อ่อนโยน ประณีตเรียบร้อย ทั้งกาย วาจาและใจ ไม่กระด้างหยาบคาย มีความสำรวม อ่อนน้อมต่อมตน ให้เกียรติและเคารพผู้อื่น เป็นที่นิยมรักใคร่แก่ผู้อื่น

6.5.2 ลักษณะและความสำคัญของความสุภาพ

ท่านผู้หญิงพัช อนุรักษรัชมณเฑียร (2530, หน้า 32 - 33) กล่าวเกี่ยวกับวาจาสุภาพไว้ว่า วาจาไพเราะนั้นเป็นคุณสมบัติสำคัญในการพูด เพื่อความสงบ สำเร็จประโยชน์ตนประโยชน์ท่าน และยอมยืดยืดเหนียวใจของผู้ฟังให้เกิดความนิยมรักใคร่นับถือผู้พูด

มารดาเจรจากับบุตรด้วยถ้อยคำอ่อนหวาน คำนั้นย่อมจับใจบุตรธิดา ทำให้เกิดความรักใคร่นับถือและกตัญญูต่อบิดามารดายิ่งขึ้น บุตรธิดารู้จักพูด มารดาอย่าอมรักเอ็นดูมากเกินไป และผู้มีการยาทจะต้องระมัดระวังในการใช้วาจา คือ

1. ต้องระวังไม่ใช้วาจาเท็จ
2. ไม่ใช้วาจาขู่ข่มส่อเสียดให้ผู้อื่นแตกร้าง
3. ไม่กล่าววาจาหยาบคายเสียดสีดูถูกหรือขัดขอยผู้อื่น
4. ใช้คำพูดที่เหมาะสมที่ควรและถูกหูผู้ที่เราพูดด้วย
5. ไม่พูดเสียงดังจนเกินไป
6. คู่สนทนาที่ดีไม่เป็นผู้พูดอย่างเดียวหรือผู้ฟังอย่างเดียว
7. สุภาพสตรีมีความสำรวมกาย ไม่พูดจาหยาบคาย

รัศมี-สุทธิ, ภิบาลแทน, และอารมณฺ์ ฉนวนจิตร (2537, หน้า 7) ได้สรุป

เกี่ยวกับความสุภาพ ดังนี้

สุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อม มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มี

สัมมาคารวะ

ผู้มีความสุภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมต่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าวรุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้มีการยาททางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

ในวัฒนธรรมไทยได้กล่าวถึงความสุภาพในด้านการแต่งกายไว้ว่า ความสุภาพเรียบร้อยคือ เครื่องแต่งกายนั้นต้องอยู่ในลักษณะสุภาพเรียบร้อย ไม่รุ่มร่ามหรือรัดตัวจนเกินไป ไม่ใช่สีสันทึบดกดำด ไม่เป็นเสื้อที่มีรูปแบบสมัยแตกต่างกับของผู้อื่น ควรจะแต่งเข้าไปร่วมในสังคมนั้นๆ ความสุภาพเรียบร้อยนี้จึงรวมไปถึงการใช้เครื่องประดับ กระเป๋าถือ ถุง รองเท้า และการแต่งหน้าทำผม

สรุปลักษณะของความสุภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละมุนละม่อมมีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือ ผู้ที่อ่อนน้อมต่อมตนตามสภาพและกาลเทศะ ไม่ก้าวร้าวรุนแรง วางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็นผู้ที่มีการยาททางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

6.6 ความสะอาด

6.6.1 ความหมายของความสะอาด

วาทัญญู มุ่งหมาย, และคนอื่นๆ (2552, หน้า 30) ได้กล่าวถึง ความสะอาด คือ การรักษาความสะอาดทั้งร่างกายและใบหน้าอยู่เสมอ ทำให้แลดูสดใสและเกิดความประทับใจแก่ผู้พบเห็น และยังหมายรวมถึงความสะอาดทั้งเสื้อผ้าและอุปกรณ์ที่ใช้กับผ้า

พระมหานิพนธ์ จิตวิริคุโณ (2552, หน้า 95) คำว่า "สะอาด" ในที่นี้หมายถึงการความสะอาดของจิตใจ ที่มีเครื่องป้องกันภัยอันตราย และสิ่งโสโครกปฏิกุลต่อจิตใจ

มีศีลคือข้อปฏิบัติอบรมกายและวาจาเป็นเครื่องป้องกัน ผู้มีศีลเชื่อว่ามิเครื่องคุ้มครองและป้องกัน ปัญหาตั้งแต่ต้นเหตุ ไม่ใช่เมื่อเกิดเหตุแล้วค่อยแสวงหาแนวทางแก้ไขภายหลัง เพราะความผิดพลาดบางอย่างที่ขาดการป้องกันอย่างรอบคอบนั้น ทำให้เกิดความพลั้งพลาดไป จะไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะจะกลายเป็นปัญหาทับถมซ้ำซ้อนยิ่งเมื่อรวมกับความคิดว่า ตนเองจะต้องถูกต้องเสมอด้วยแล้ว ก็ยากจะแก้ไขได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปพฤติกรรมด้านความสะอาดได้ 2 อย่าง คือ

1. ความสะอาดทางกาย ได้แก่ ความสะอาดของร่างกาย เครื่องนุ่งห่ม รวมถึงการประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง เหมาะสม

2. ความสะอาดทางจิตใจ ได้แก่ การรักษาศีลธรรม มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดีงาม จิตใจผ่องใส

6.6.2 ลักษณะและความสำคัญของความสะอาด

พุทธทาสภิกขุ (2549, หน้า 31) สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้ง กายใจ และสภาพแวดล้อมความผ่องใสเป็นที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย และสิ่งแวดล้อมได้อย่างถูกต้องตาม สุขลักษณะ ผีภณจิตใจมิให้ขุ่นมัวมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

หัวข้อธรรมในคำกลอน ท่านพุทธทาส มีคำกลอนเกี่ยวกับการปฏิบัติ เพื่อ ความสะอาดไว้ว่า

อาบอะไร ล้างกันใหญ่ ดูให้ดี

ดูล้างกัน เต็มที่ ไม่มีเฉย

ไม่นำดู นั้นแหละดู ให้ดีเวย

ขอเฉลย อรรถอ้าง ล้าง “ตัวกู”

อาบที่หนึ่ง นั้นล้าง ส่วนร่างกาย

ย่อมทำได้ โดยขยัน หมั่นเช็ดถู

ภาพพวกเข็น อาบเป็น ตัวอย่างดู

ล้างตัวกู กันอย่างหนัก ด้วยรักทำ

อาบที่สองจ้องล้าง ไล่กิเลส

ที่เป็นเหตุ เผลอโพล่ โถลถล่ำ

เที่ยวยึดมั่น ยึดนี้ ที่กอบกำ

เอามาทำ เป็น “ตัวกู” และ “ของกู”

เอาน้ำคือ “ธรรมะ” เข้าชะล้าง

ให้สว่าง สะอาดสิ้น สงบอยู่

อะไรมา ไม่ยึดมั่น ไม่ขั่นถู

“สิ้นตัวกู” เป็นวิมุตติ ดีสุดดี

อาจสรุปได้ว่า ลักษณะของความสะอาดหรือผู้ที่มีความสะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกายใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสที่เป็นที่เจริญตา ทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ มีกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

6.7 ความสามัคคี

6.7.1 ความหมายของความสามัคคี

กรมวิชาการ (2535 ข, หน้า 27) กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อปฏิบัติงานให้เสร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ

สมพร เทพสิทธา (2542 ข, หน้า 15) ได้รวบรวมและสรุปไว้ว่า ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงาน ให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดงานอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายความคิด ความหลากหลายในเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าความสมานฉันท์

ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อบทบาทของตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ความสามัคคีเป็นคุณธรรมที่จะเป็นพลังสำคัญที่ทำให้กลุ่มคน และประชาชนซึ่งมีความรู้ ความคิด สถานะ อาชีพ ที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความป็นหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราชทรงให้จารึกข้อความไว้ในฐานด้านหน้าของพระพุทธรูป ภ.ป.ร. เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจชาวไทยทั้งชาติ มีข้อความดังนี้

“..คนชาติไทย จะรักษาความเป็นไทยอยู่ได้ต้องมีสติสำนึกอยู่ในความสามัคคี..”

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง ความร่วมมือร่วมใจกันหรือพร้อมเพรียงกันของหมู่คณะในการประกอบกิจการงาน เพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นและมุ่งมั่น สร้างสรรค์ เพื่อความสงบสุขร่วมกัน

6.7.2 ลักษณะและความสำคัญของความสามัคคี

วินัย พัฒนรัฐ, และคนอื่นๆ (2533, หน้า 12) กล่าวว่า ความสามัคคีมีประโยชน์ ดังนี้

1. ทำให้สามารถทำงานต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
2. ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
3. ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจกัน และลดข้อแย้งต่างๆ ลงได้
4. ทำให้ประหยัดเวลา แรงงาน และทรัพยากร
5. ทำให้เกิดความร่วมมือภายในหมู่คณะ

กรมวิชาการ (2535 ข, หน้า 27) ความสามัคคีต้องอาศัยความอดทน เสียสละ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และตระหนักในปัญหาาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีการทำงานร่วมกันบ่อยๆ จะเห็นผลดีของการร่วมมือมากกว่าการแยกทำอะไรอยู่เพียงลำพังคนเดียว ความสามัคคีจะก่อให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกัน และสามารถปฏิบัติงานทุกอย่างอย่างสำเร็จ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามัคคี มีดังนี้

1. ปรับตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ดี
2. รับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
3. เข้ามีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจการของส่วนรวม
4. เป็นผู้ประสานความสามัคคีในหมู่คณะ
5. ไม่แบ่งแยกเป็นพวกเขาพวกเรา
6. รักหมู่คณะ มีใจหวังดี และช่วยเหลือเกื้อกูลในทางไม่ผิดศีลธรรม
7. มองคนอื่นในแง่ดีเสมอ

รุจิรี ภูสาระ, และคนอื่นๆ (2535, หน้า 26) กล่าวว่า สมาชิกในกลุ่มต้องมีพฤติกรรมความสามัคคีดังนี้

1. ช่วยเหลืองานในหมู่คณะด้วยความเต็มใจ
2. สละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
3. ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. รู้จักการแบ่งหน้าที่ในกลุ่ม
5. มีความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน

กล่าวโดยสรุปลักษณะและความสำคัญของความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุผลตามที่ต้องการ เกิดการงานอย่างสร้างสรรค์ ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอาวัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความสมานฉันท์ คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือ ผู้ที่เปิดใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเห็นอกเห็นใจ ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

6.8 ความมีน้ำใจ

6.8.1 ความหมายของความมีน้ำใจ

ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะสำคัญที่พึงมีในตัวบุคคล และเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย ได้มีผู้ให้ความหมายของความมีน้ำใจไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ได้ให้ความหมายว่า “น้ำใจ” คือใจจริง เช่น เห็นน้ำใจ นิสัยใจคอ เช่นน้ำใจพอ น้ำใจแม่ น้ำใจชาย น้ำใจหญิง

พระเผด็จ ทัดตชีโว (2531, หน้า 59 – 61) ได้ให้ความหมายของ ความมีน้ำใจ ใน 2 ลักษณะ คือ ในทางโลก และทางธรรมดังนี้

ในทางโลก ความมีน้ำใจ หมายถึง พอจะช่วยเหลือใครก็ช่วยไปเถอะ อย่าหวงแรง ธรรมชาติของคนนั้นยิ่งออกแรงก็ยิ่งได้แรง ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วนักกีฬาเขาจะออกวิ่งกันไปทำไม โลหิตที่บริจาคไปย่อมทำให้เกิดโลหิตใหม่ขึ้นมาแทนและมีคุณภาพสูงกว่าเดิมด้วย ถ้าเราแล้งน้ำใจ หวงแรง กลัวเหนื่อย กลัวเหงื่อออก ระวังเถอะ ถ้าเหงื่อไม่ออกแล้วมันจะตกในวันดีคืนดีก็จะทะลักออกมาเอง แต่ออกมาทางตากลายเป็นน้ำตา เพราะเหตุว่าถึงคราวที่เราต้องการความช่วยเหลือจากคนอื่น ก็ไม่มีใครเขาให้ความช่วยเหลือถ้าสามารถได้ก็ช่วยไป ไม่ว่าจะช่วยด้วยร่างกาย แรงใจ หรือแรงทรัพย์ของเรา แต่อย่าช่วยเสียจนกระทั่งตัวเองต้องพลอยเดือดร้อนไปด้วย

ในทางธรรม ความมีน้ำใจ หมายถึง เป็นผู้มีความกตัญญูรู้คุณคน ใครมีอุปการะก็ต้องหาทางไปตอบแทนพระคุณท่าน นอกจากตอบแทนพระคุณแล้ว ก็บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมในโอกาสอันควร อย่างนี้จึงเรียกว่า เป็นผู้ไม่แล้งน้ำใจต่อศาสนาและสังคม

เอษณีย์ ฉัตรวิทยานนท์ (2537, หน้า 47) ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจว่า คือการแสดงออกทางอารมณ์ และความรู้สึก หรือปฏิกิริยาตอบสนองที่มีต่อผู้อื่นอันเป็นลักษณะทางจิตใจในด้านการให้ความช่วยเหลือในเวลาที่มีผู้อื่นมีเรื่องเดือดร้อน ยกโทษให้เมื่อทำผิด มีความเมตตากรุณาแก่ผู้ที่ด้อยโอกาสและการกระทำนี้จะเต็มไปด้วยความปรารถนาดีรวมทั้งการให้กำลังใจ ให้แรงบันดาลใจ และไม่ตรีจิตมิตรภาพที่ไม่หวังผลตอบแทน

สุกัญญา ภูริยะพันธ์ (2540, หน้า 47) ได้ให้ความหมายของความมีน้ำใจ ใกล้เคียงกับ เอษณีย์ ฉัตรวิทยานนท์ ว่า หมายถึง การแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึก หรือปฏิกิริยาตอบสนองที่มีต่อผู้อื่น อันเป็นลักษณะทางจิตใจ ในด้านการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ในเวลาที่มีเรื่องเดือดร้อน มีเมตตากรุณาแก่ผู้ที่ด้อยโอกาส ยกโทษให้เมื่อทำผิด และการกระทำนี้จะเป็นไปด้วยความปรารถนาดี รวมทั้งการให้กำลังใจ และไม่ตรีจิตมิตรภาพที่ไม่หวังผลตอบแทน

จากความหมายของความมีน้ำใจที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า ความมีน้ำใจ หมายถึง ความปรารถนาดีที่ผู้ให้ ตั้งใจมอบให้ผู้รับด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทั้งทางกาย วาจา ใจ และสิ่งของโดยมุ่งหวังให้ผู้รับ มีความสุข ความพอใจในสิ่งที่ต้องการ โดยไม่หวังผลตอบแทน ความมีน้ำใจประกอบด้วย

1. ความมีน้ำใจทางกาย หมายถึงการให้ความช่วยเหลือผู้อื่นโดยการ ออกแรงช่วยเหลือ การทำงานเพื่อส่วนรวม การมอบสิ่งของต่อผู้มีพระคุณ และการแบ่งปัน สิ่งของให้แก่ผู้ขาดแคลน

2. ความมีน้ำใจทางวาจา หมายถึงการมอบน้ำใจด้วยคำพูด คือ การกล่าวคำทักทายกันว่า " สวัสดี" การกล่าวคำว่า "ขอโทษ" การกล่าวคำว่า "ขอบคุณ" การพูดจาที่ ไพเราะอ่อนหวาน การพูดให้กำลังใจ และการพูดปลอบใจ

3. ความมีน้ำใจทางใจ หมายถึงการแสดงออกทางความรู้สึกที่ตนเอง มีต่อผู้อื่น คือ การแสดงความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น การแสดงความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา การ แสดงความเกรงใจต่อผู้อื่นและการยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น

6.8.2 ลักษณะและความสำคัญของความมีน้ำใจ

กนก จันทรขจร (2533, หน้า 728) ได้ให้ความหมายของ "น้ำใจ" ว่าเป็นอุปนิสัยใจคอแห่งของคนที่รู้จักระลึกรู้ถึงผู้อื่น เรียกว่ามีน้ำใจ ส่วนผู้ที่มุ่งคิดเฉพาะแต่ตนเอง เป็นที่ตั้งไม่รู้จักระลึกรู้ถึงผู้อื่นบ้าง เรียกว่าไม่มีน้ำใจ หรือขาดน้ำใจ ผู้ที่มีน้ำใจ เป็นผู้ที่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน ต้องการความช่วยเหลือก็รับเป็นภาระให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เช่น ลูกให้ที่นั่งแก่เด็ก สตรี คนชราบนรถประจำทาง เป็นต้น ตามชนบท ชาวบ้านจะช่วยงานกันที่เรียกว่า "ลงแขก" เป็นบ่อเกิดของความรัก สัมผัสสามัคคี คนมีน้ำใจย่อมมี คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเมตตากรุณาเป็นพื้นฐานที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลโดยไม่หวังผลตอบแทน

สมิต อาชวณิชกุล (2544, หน้า 133) ได้กล่าวว่า ความมีน้ำใจ ตรงกันข้ามกับความอิจฉาริษยา คนที่คิดริษยาคนอื่น ย่อมปรารถนาจะให้ผู้ที่ได้ดีแก่เราเกิดความวิบัติ ด้วยประการต่าง ๆ แต่คนที่มีน้ำใจนั้น เมื่อเห็นคนอื่นได้ดีกว่า จะมีมุทิตาจิตแสดงความยินดี ด้วยอย่างจริงใจ ความมีน้ำใจยังตรงข้ามกับความเห็นแก่ตัว ผู้ที่มีน้ำใจจะนึกถึงผู้อื่น และจะพยายามช่วยผู้อื่นที่ต่ำต้อยกว่าตัวเอง ขณะที่คนเห็นแก่ตัวมักจะคิดประโยชน์ส่วนตนมาก่อน

พอจะสรุปลักษณะและความสำคัญของความมีน้ำใจได้ว่าเป็น ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่ตัวเอง หรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อนมนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ในความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน คุณลักษณะเชิงพฤติกรรมคือ ผู้ให้และอาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น เข้าใจ เห็นในผู้

ที่มีความเคียดแค้น อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยร่างกาย สติปัญญาลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหาหรือสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม

1. ด้านการบริหารโรงเรียน

การบริหาร หมายถึง การใช้ศาสตร์ และศิลป์ในการนำทรัพยากรการบริหาร (administrative resource) มาประกอบการจัดการโรงเรียนตามกระบวนการบริหาร (process of administrative) เพื่อให้โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

1.1 ความหมายของการบริหารโรงเรียน

สายัณห์ มามีไชย (2543, หน้า 18) ได้กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน คือ กระบวนการต่างๆในการดำเนินงานของกลุ่มคนหรือผู้บริหาร เพื่อให้การบริการทางการศึกษาแก่สมาชิกในสังคมให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ การบริหารโรงเรียนแม้อยู่ในหน่วยงานที่ไม่ใหญ่โตนัก แต่ลักษณะของงานมีขอบเขตกว้างขวาง และมีการจัดแบ่งหมวดหมู่ของการบริหารตามลักษณะของงานที่ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องทำไว้

อานุกาฬ พัฒนา (2543, หน้า 9) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันดำเนินการโดยอาศัยกระบวนการและทรัพยากรทางการบริหาร เพื่อให้บริหารทางการศึกษาแก่ผู้เรียนให้มีความเจริญงอกงามทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติต่อไป

สมเดช สีแสง (2544, หน้า 310) ได้กล่าวถึงแนวคิดของนักการศึกษาต่างๆไว้ดังนี้ งานบริหารงานโรงเรียนจะถูกกำหนดและแบ่งตามภารกิจหลักของโรงเรียน ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทุกโรงเรียน เพราะโรงเรียนมีขนาดและจำนวนบุคลากรต่างกัน สามารถแบ่งงานต่างกันได้ แต่เนื้อหางานหลักจะเหมือนกันอย่างน้อยโรงเรียนทั่วไปก็มีงานธุรการ งานวิชาการ งานบุคลากรและงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

อำนาจ ภัคดีเสนอ (2545, หน้า 11) ได้กล่าวว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมของกลุ่มบุคคลที่ร่วมมือกันดำเนินการด้วยศาสตร์และศิลป์ เพื่อสมาชิกของสังคมได้พัฒนาในทุกๆด้าน และเป็นสมาชิกที่ดี มีคุณภาพของสังคม

ชโลม เล็ดลอด (2546, หน้า 11) ได้กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจสั่งการในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้งานทุกด้านของโรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้มากที่สุด

กูด (Good, 1992, p. 3) ได้ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนไว้ว่า

1. การบริหารโรงเรียน หมายถึง การจัดการ ควบคุม และอำนวยความสะดวกในด้านการเรียนการสอนให้ดำเนินไปตามนโยบายที่ตั้งไว้ เช่น การจัดครูเข้าสอน กางจัดชั้นเรียน

การจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน การจัดตารางสอน การจัดกิจกรรม การปรับปรุงหลักสูตร การวางแผนการสอน และการจัดแนะแนว เป็นต้น

2. การบริหารโรงเรียน หมายถึง การจัดการ การควบคุมและอำนวยความสะดวกในการดำเนินการของโรงเรียนทุกอย่าง เช่น การเรียนการสอน และงานธุรการต่างๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้การบริการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์

กูลิค, และเออร์วิค (Guiluck, & Unvick, 1993, p. 13) ได้กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนไว้ 7 ขั้นตอน หรือเรียกย่อว่า POSDCoRB ดังนี้

1. P (Planning) การวางแผน หมายถึง การวางแผนหรือวางแผนโครงการอย่างกว้างๆ สำหรับการปฏิบัติงานให้ตรงตามเป้าหมายที่วางไว้ในอนาคต

2. O (Organizing) การจัดหน่วยงาน หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหาร โดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่างๆของหน่วยงานไว้อย่างชัดเจน

3. S (Staffing) การจัดตัวบุคคล หมายถึง การบริหารเกี่ยวกับตัวบุคคล หรือหน้าที่ทุกประเภทของหน่วยงาน รวมถึงการสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง การฝึกอบรมการพัฒนาบุคคล การให้ขวัญกำลังใจ การเลื่อนขั้นและลดขั้น ตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากตำแหน่งงาน และการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานที่ดี และมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ตลอดไป

4. D (Directing) การอำนวยการ หมายถึง การศึกษาวิธีการอำนวยการในการทำงานโดยพิจารณาอย่างรอบคอบ รวมทั้งการควบคุมและนิเทศงานตลอดจนมีศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ การจูงใจ ในฐานะที่ผู้บริหารเป็นผู้บังคับบัญชาหน่วยงาน

5. Co (Co-ordinating) การประสานงานหมายถึง การสื่อสารสัมพันธ์หน่วยงานย่อย หรือตำแหน่งต่างๆ ภายในองค์การ หรือสำนักงานใหญ่ เพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ไม่มีการซ้ำซ้อนงานหรือขัดแย้งกัน แต่ทุกหน่วยงานประสานกลมกลืนกันเพื่อให้วัตถุประสงค์หลักขององค์การหรือหน่วยงานใหญ่ร่วมกัน

6. R (Reporting) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง การเสนอรายงานทำให้ผู้บังคับบัญชาทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกต่อการประสานงานกับหน่วยงานอื่นในขณะเดียวกันควรเสนอรายงานให้ผู้ร่วมงาน หรือผู้ควบคุมอยู่ใต้บังคับบัญชาได้ทราบด้วย จะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันและเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจไปในตัว การเสนอรายงานจำเป็นต้องมีการบันทึกหลักฐานเกี่ยวกับการปฏิบัติงานไว้เป็นระยะๆ มีการวิจัยการประเมินผลการตรวจสอบเป็นระยะจึงสามารถรายงานได้ถูกต้องสมบูรณ์

7. B (Budgeting) การงบประมาณ หมายถึง การจัดทำงบประมาณการเงิน การวางแผนหรือโครงการในการใช้จ่ายเงิน การบัญชี และการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินหรือตรวจสอบโดยรอบคอบและรัดกุม

ทีค (Tead, 1990, pp. 15 - 25) ได้กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนมีขั้นตอนที่สำคัญ 10 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของงานให้ชัดเจนและรัดกุม
2. การวางแผนอย่างกว้างๆ ของโครงสร้างขององค์การหรือหน่วยงานขึ้น
3. การบรรจุหรือระเบียบ หรือกำหนดขอบข่ายของอำนาจและหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารทุกคน
4. การมอบหมายอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ผู้อื่นชอบให้ผู้อื่นรับงานไปทำเป็นส่วนๆไป
5. การควบคุมและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินไปด้วยดี
6. การปฏิบัติการทุกอย่างที่จำเป็น เป็นการรักษาปริมาณและคุณภาพของงานให้อยู่ในสภาพที่ดีเสมอ
7. การจัดให้มีการติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานและตำแหน่งงานที่เกี่ยวข้องกัน โดยอาศัยคณะกรรมการต่างๆทำหน้าที่ประสานงาน
8. การดำเนินงานทุกอย่างในการบำรุงขวัญ กระตุ้นและให้กำลังใจเพื่อให้บุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ทุกคนในหน่วยงานทำงานอย่างเข้มแข็งและมีประสิทธิภาพ
9. การประเมินผลงานโดยเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตั้งแต่ต้น
10. การพิจารณาในอนาคตและตั้งความมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ขององค์การหรือหน่วยงานไว้รับสถานการณ์ในอนาคตพร้อมกับเตรียมลู่วาง ตลอดจนเครื่องมือต่างๆไว้ให้พร้อมสำหรับการปฏิบัติงานขั้นต่อไปในอนาคต

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง การใช้ศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษาทุกอย่างที่ผู้บริหารสถานศึกษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมด้วยกระบวนการต่างๆ ตามเป้าหมายของสังคม

1.2 ความสำคัญของการบริหารโรงเรียน

บุญยรัตน์ โดทอง (ม.ป.ป., หน้า 2) โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลหลายๆบุคคล ทำกิจกรรม ปฏิบัติงานในระบบกลุ่มบุคคล และประสานประโยชน์ให้เกิดแก่บุคคลและกลุ่มบุคคลนั้น ร่วมมือร่วมใจกันทำงานเพื่อที่จะยังผลให้เกิดการทำงานที่บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเพื่อทำงาน ดังกล่าว ย่อมเกิดจากการความขัดแย้งและการร่วมมือกันทำงานดังได้กล่าวมา และเมื่อการบริหารต้องเกี่ยวข้องกับมนุษย์ การรวบรวม

การจัดการเกี่ยวกับการทรัพยากรมนุษย์ในหน่วยงานหรือโรงเรียนตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการทำงาน จึงจำเป็นต้องเกิดขึ้น เรื่องของการบริหารหรือการจัดการเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการบริหารหรือการจัดการมีบทบาทที่สำคัญต่อการทำงานของมนุษย์ในการทำงานมีประสิทธิภาพ และได้ผลมากที่สุด

สุวรรณ พันธ์ (2546, หน้า 7) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของการบริหาร คือ เป็นการปฏิบัติการของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์ โดยบุคคลที่มาร่วมกันทำงานนั้นมีความสัมพันธ์ทางสังคมต่อกัน กระทำในรูปของกระบวนการ และแบ่งงานออกเป็นหลายๆ กิจกรรมเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

ยุทธนา ชุตทองม้วน (2550, หน้า 4) ความสำคัญการบริหารโรงเรียน คือ การบริหารโรงเรียนนั้น เป็นงานที่ต้องใช้ความรอบคอบให้มากยิ่งขึ้น เพราะสิ่งสำคัญของผู้บริหารนั้นจะต้องอาศัยความรู้ความสามารถพร้อมประสบการณ์ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนนักเรียนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น กระบวนการบริหารโรงเรียนคือ การวางแผน หรือวางโครงการอย่างกว้างๆ ซึ่งต้องเรียงลำดับถึงความสำคัญก่อนหลังมีงานอะไรบ้างที่ต้องปฏิบัติ ในขณะเดียวกันควรวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นๆ ก่อนลงมือปฏิบัติการ การบริหารที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีการวางแผนให้รัดกุมมากยิ่งขึ้นโดยการประสานงานกันระหว่างเพื่อร่วมงานให้มีความเข้าใจที่ดีต่อกัน การมอบภาระหน้าที่นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะมอบให้คนที่ทำหน้าที่มีความรับผิดชอบสูงและเป็นคนที่เข้าใจงานได้อย่างดียิ่ง คำสั่งที่ลงมานั้นสามารถสนองได้อย่างเต็มที่

กูด (Good, 1990, p. 13) ได้กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นวินิจัยสั่งการ การควบคุมและจัดการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับงานหรือกิจการในโรงเรียน รวมทั้งการบริหารโรงเรียนโดยมุ่งให้บรรลุตามจุดหมายของการศึกษาที่วางไว้ ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับ ครู นักเรียน บุคลากรอื่นๆ ในโรงเรียน โปรแกรมการศึกษา โปรแกรมด้านกิจกรรมต่างๆ หลักสูตรวิธีสอน วัสดุอุปกรณ์และการแนะแนว ทั้งนี้เพราะโรงเรียนเป็นหน่วยงานที่สำคัญที่สุดในการนำนโยบายนำหลักสูตร ไปปฏิบัติเพื่อให้การศึกษาแก่เด็กโดยตรง

มิลเลอร์, และสตาร์ (Miller, & Star, 1996, p. 14) ได้กล่าวว่า ความสำคัญผู้บริหารโรงเรียน คือ ผู้บริหารมักจะเป็นผู้ตัดสินใจมากกว่าการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

จากการศึกษา สรุปได้ว่าการบริหารโรงเรียนมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นงานที่ต้องใช้ความรอบคอบ ความร่วมมือ ความสามัคคี ของบุคคลทุกกลุ่ม เพื่อให้ผลการดำเนินงานออกมาได้ผลดี

ไซมอนด์ (Simon, 1997, p. 1) ได้กล่าวว่า ความสำคัญการบริหารโรงเรียน คือ การตัดสินใจ แต่เดิมการบริหารและการจัดการนั้น ผู้บริหารมักเน้นในด้านกรลงมือปฏิบัติมากกว่าการตัดสินใจ

1.3 การบริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม

ปรัชญา โปธิ (2544, หน้า 93) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีส่วนสำคัญต่อการบริหารงานโรงเรียนเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องการกำหนดเป้าหมาย กำหนดทางเลือกในการบริหารงานต่าง ๆ มีบทบาทในการชี้แนะและชักจูงให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานบริหารโรงเรียนดำเนินการตามแผนงานที่กำหนดไว้

ชัชวรินทร์ มจร (2547, หน้า 39) ได้กล่าวว่า ขอบข่ายของการบริหารงานโรงเรียนแบ่งออกได้ดังนี้

- การดำเนินงานธุรการ
- งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- งานพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
- การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร
- การวางแผนการจัดการศึกษา
- แผนพัฒนาการศึกษาหรือแผนกลยุทธ์
- แผนพัฒนาการศึกษาประจำปีและแผนปฏิบัติการประจำปี
- งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน
- การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน
- งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- การดำเนินงานธุรการ ด้านการเงิน การคลัง บัญชี และพัสดุ
- การอำนวยความสะดวกด้านบุคลากร
- การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม
- การจัดทำสำมะโนนักเรียน
- การรับนักเรียน
- การส่งเสริมประสานงานการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย
- การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
- งานการส่งเสริมกิจการนักเรียน
- การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
- การส่งเสริมและสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบัน สังคมอื่นที่จัดการศึกษา
- งานประสานราชการกับหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานอื่น
- การจัดระบบควบคุมภายในหน่วยงาน
- งานบริการสาธารณะ
- การทัศนศึกษา

- งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

กล่าวโดยรวม ในด้านของการบริหารโรงเรียน คณะผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายต่างๆ การสัมมนา การควบคุมดูแล เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในด้านคุณธรรมและจริยธรรม

2. ด้านสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

2.1 ความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (2530, หน้า 512) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมไว้ว่า สภาพแวดล้อม หมายถึง ธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536, หน้า 235) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมไว้ดังนี้ สภาพแวดล้อม หมายถึง สรรพสิ่ง ข้อกำหนด กฎเกณฑ์ และกิจกรรมทั้งหลายที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และที่มนุษย์ได้ทำขึ้น แบ่งออกเป็น 2 หมวดใหญ่ๆ คือ สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

จากความหมายของสภาพแวดล้อมดังกล่าวสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อม คือ ธรรมชาติที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

ส่วนความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ทั้งที่มีความหมายเหมือนกันและแตกต่างกัน ดังนี้

सानิต รัตตัญญู (2533, หน้า 9 - 10) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนสรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นสภาพการณ์ต่างๆ ในโรงเรียนประกอบด้วย สหสัมพันธ์หรือบุคลิกภาพของครูที่มีต่อนักเรียน การเรียนการสอน การให้บริการนักเรียน กิจกรรมนักเรียน อาคารสถานที่ สังคมกลุ่มเพื่อน การปกครองที่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ และพัฒนาการทุกด้านของนักเรียน

พ.โพธิ์ทัพบะ (2533, หน้า 33) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นการรับรู้ หรือความรู้สึกและเจตคติที่สมาชิกในโรงเรียนมีต่อโรงเรียนในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดี ความรู้สึกในทางที่ดีนั้นทำให้เกิดความประทับใจ พอใจและอบอุ่นใจ ส่วนความรู้สึกที่ไม่ดีนั้น อาจทำให้ขาดความรัก ไม่มีความผูกพัน ปราศจากความเป็นเจ้าของ ความเบื่อหน่าย ความไม่รับผิดชอบ

อารมณ ใจเที่ยง (2540, หน้า 15 - 17) แบ่งสภาพแวดล้อมออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ ป้ายนิเทศ มุมส่งเสริมการเรียนรู้ มุมหนังสือ มุมแสดงผลงานของนักเรียน แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. สภาพแวดล้อม (บรรยากาศ) ทางจิตวิทยา ได้แก่ ความรู้สึกอบอุ่นสบายใจ มีความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับ

1) บุคลิกภาพของครูว่ามีลักษณะเป็นประชาธิปไตย เมตตา หรือปล่อยปละละเลยตามสบาย

2) พฤติกรรมการสอน ยึดผู้เรียนหรือครูเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนทำกิจกรรม ให้ทำงานเป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้อภิปราย แสดงความคิดเห็น ครูรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน มีการเสริมแรง พูดให้กำลังใจ ให้คำชม ให้รางวัล

3) เทคนิคการปกครองชั้น ครูเป็นผู้มีพรหมวิหาร 4 มีความยุติธรรม มีความเป็นประชาธิปไตย มีความใกล้ชิดผู้เรียน

4) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน เป็นไปด้วยดี มีไมตรีจิตมิตรภาพระหว่างกัน

นิยม กริมใจ (2545, หน้า 61) ได้ให้คำนิยามศัพท์ของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนไว้ดังนี้ สภาพแวดล้อม หมายถึง การจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งในด้านความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสถานที่ ความรื่นรมย์ ความสวยงาม และมีความปลอดภัยในสถานที่

จากความหมายของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน สรุปได้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียน คือ สถานการณ์สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทั้งที่เป็นวัตถุ ตัวบุคคล ตลอดจนกระบวนการ หรือวิธีการต่างๆ ที่อยู่โดยรอบ และส่งผลต่อการส่งเสริมพัฒนาการในทุกๆ ด้านของผู้เรียน

2.2 ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียน

การบริหารงานภายในโรงเรียน ผู้บริหารนอกจากจะบริหารจัดการด้านวิชาการ กิจกรรมนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการ งานประมาณ ความสัมพันธ์ชุมชนแล้ว งานอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมในโรงเรียนนับว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะการจัดสภาพแวดล้อมที่ดีภายในโรงเรียนนั้นจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และพัฒนานักเรียนทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้นักเรียนได้เรียนรู้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล และอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข

ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน จึงมีความจำเป็นและสำคัญ ซึ่งมีผู้ให้ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนดังนี้

มยุรี สิงห์ไตราช (2536, หน้า 21) กล่าวถึง ความสำคัญของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลทางการศึกษาว่า โรงเรียนเป็นสถานที่ที่เด็กได้พบสิ่งแวดล้อมหลายๆ อย่าง เช่น ได้มีการสมาคมติดต่อกับครูและเพื่อนนักเรียนในวัยต่างๆ ได้อ่านหนังสือในห้องสมุด ได้ดูภาพยนตร์และโทรทัศน์และได้ฟังวิทยุที่ครูจัดขึ้น เพื่อประกอบการสอน ซึ่งล้วนแต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ มีความเจริญงอกงามในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ(2539 ก, หน้า 2 - 3) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมในโรงเรียนดังนี้

1. การสร้างบรรยากาศ สภาพแวดล้อม มีความสำคัญเพราะจะพัฒนาตัวร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของนักเรียน

2. ส่งเสริมด้านการเรียนการสอน

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

4. เป็นการเสริมสร้างครูให้บรรลุวัตถุประสงค์

5. การส่งเสริมสภาพแวดล้อมมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน

6. การจัดโต๊ะ เก้าอี้

7. สร้างความเป็นกันเองระหว่างครูกับนักเรียน หรือนักเรียนกับนักเรียน

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 50) ยังได้ให้ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน พอสรุปได้คือ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศในโรงเรียนด้านกายภาพ กิจกรรมบรรยากาศ ทั้งในและนอกห้องเรียน จะส่งเสริมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียน และทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข

ชเนต ข้าเกิด (2541, หน้า 53) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า บรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีของโรงเรียน จะมีส่วนในการเสริมสร้าง ความคิดและคุณธรรมต่างๆ อันพึงประสงค์ได้ หากสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเป็นไปด้วยดีแล้ว โรงเรียนจะไม่ใช้สถานที่ลบบเลือนความเบิกบานหรรษาจากตัวนักเรียน แต่จะเป็นสถานที่สร้างความหรรษาใหม่ๆ ที่รื่นรมย์สมดังความต้องการตามวัยของนักเรียน นักเรียนจะศึกษาเล่าเรียนเต็มความรู้ ความสามารถ มีความรักและเข้าใจตนเอง รู้สึกชื่นชมกับความงามของโลกรอบๆ ตัว และสร้างสรรค์ความงามแก่คนอื่น

สุปรีชา หิรัญโร (2541, หน้า 175) ได้กล่าวถึง อาคารและสภาพแวดล้อมที่ดีในโรงเรียน จะช่วยเสริมสร้างความเจริญงอกงามทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคมของนักเรียน ช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการเรียน ก่อให้เกิดความจงรักภักดี และความภาคภูมิใจต่อสถาบัน ซึ่งจะมีผลไปถึงความพยายามที่จะสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ การสร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้กับตนเอง และสถาบันได้อีกด้วย นอกจากนี้แล้วสภาพแวดล้อมในโรงเรียนยังมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรม ทศนคติ ค่านิยมสติปัญญา และสังคมของนักเรียนและครูอีกด้วย

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, หน้า 12) ได้ให้ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนว่า การที่โรงเรียนมีสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่นๆ ครบถ้วนเป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาครบถ้วน เป็นตัวอย่างแก่ชุมชนและสังคมได้รับการพัฒนาด้วย

จากความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า ความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน การสร้างบรรยากาศที่ดีต่อนักเรียน ครู นับว่ามีประโยชน์อย่างมาก ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นอกจากนี้ยังหล่อหลอมพฤติกรรมให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

2.3 สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม

สุภัทรา ปิณฑะแพทย์ (2524, หน้า 30 - 32) อธิบายถึงขอบข่ายของ สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนไว้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญ เพราะเป็นสถานที่อบรมสั่งสอนและให้วิชาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้นการที่โรงเรียนจะสามารถทำหน้าที่ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นได้อย่างครบถ้วน สมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพสูงสุดได้ โรงเรียนจะต้องจัดสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ให้มีสภาพที่เอื้อและสร้างสรรค์บรรยากาศ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ ตลอดถึงได้รับประสบการณ์ให้มากที่สุด คือ

- 1) กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ และการปกครอง ซึ่งโรงเรียนมุ่งหมายเพื่อฝึกหัด ให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม
- 2) ครู เป็นผู้ที่ส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ครู มีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางด้านการแสดงออกและจิตใจ ดังนั้นครูควรจะเป็นแม่แบบที่ดีสำหรับเด็ก
- 3) กลุ่มเพื่อนร่วมโรงเรียนและร่วมชั้นเรียน มีอิทธิพลในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในสังคมของโรงเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย
- 4) หลักสูตรและวิชาที่เรียน มีส่วนทำให้บุคคลได้รับการพัฒนาด้านความรู้ ความคิดและประสบการณ์

อรพันธ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2533, หน้า 10) จำแนกสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ออกเป็น 2 ประเภท คือ สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม และสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม สภาพต่างๆ เหล่านี้สามารถสัมผัสได้ตลอดเวลา เช่น โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ต่างๆ สภาพอุณหภูมิภายในห้องเรียน เพื่อนร่วมชั้น ครู กฎ ระเบียบของชั้น ของโรงเรียน ค่านิยม ความรู้สึก ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีส่วนในการกำหนดพฤติกรรมของผู้เรียน เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมการเรียนรู้

กล่าวโดยรวม สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ความร่วมมือ สบายงามของสถานที่พักผ่อนต่างๆ การจัดป้าย คำขวัญที่มีคติธรรมต่างๆ การยกย่องชมเชยนักเรียนที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อให้นักเรียนคนอื่นๆ ได้ทำเป็นแบบอย่าง ล้วนมีความสำคัญต่อพฤติกรรมของผู้เรียนทั้งสิ้น

3. ด้านวิธีการจัดการเรียนการสอนของครู

3.1 ความหมายการจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอน เป็นกิจกรรมร่วมระหว่างครูและนักเรียน โดยใช้สื่อเข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งได้มีผู้ให้ความหมายของการเรียนการสอนไว้ดังนี้

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527, หน้า 154) กล่าวว่า การเรียนการสอนเป็นกระบวนการนำ หลักสูตรไปใช้ในการวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อการเรียนการสอน เกี่ยวข้องกับการ ทำแผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนการสอน

กิติมา ปรีดีติติก (2532, หน้า 6) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นหน้าที่โดยตรงของผู้บริหาร ควรที่จะต้องจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสม สอนถูกต้อง ตลอดจนควรอำนวยความสะดวกอย่างมีประสิทธิภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 72) ได้ให้ความหมายของการเรียนการสอนว่า มีความหมายมากกว่าการสอน คือ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอน เช่น การใช้สื่อ การ จัดกิจกรรมระหว่างการสอน และการทดสอบ การเรียนการสอน จึงเป็นคำ ที่ครอบคลุมกิจกรรมในการเรียนรู้และมักใช้ควบคู่กัน เมื่อครูต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

จากแนวคิดร่วมกันของนักการศึกษาดังกล่าว สรุปได้ว่า การเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนได้จัดกิจกรรมต่างๆ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์มาก เพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ด้วยเหตุนี้การเรียนการสอนจึงถือว่าเป็นภารกิจที่สำคัญที่สุดของโรงเรียนโดยต้องเกี่ยวข้องกับสื่อการสอนและเอกสารหลักสูตร

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมให้บรรลุผลตาม วัตถุประสงค์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 15) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาที่สามารถทำให้ผู้เรียนมี คุณลักษณะที่ดี 3 ประการ คือ ความสามารถทางความคิด ความสามารถในการแสวงหา และการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และคุณธรรมของผู้เรียน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้จึงควรมีลักษณะ ดังนี้

1. คำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน สนับสนุนให้นักเรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพ ความสนใจของตนเอง มีวิธีการสอนที่หลากหลาย
2. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้ ค้นพบและแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยครูคอยสนับสนุนช่วยเหลือ แนะนำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั้งในและนอกห้องเรียนสนองความต้องการของผู้เรียน และสานต่อจากพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้เรียน

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหาจริง ประสบการณ์จริงในลักษณะการบูรณาการให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่และชีวิตประจำวัน ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

5. ฝึกหัดให้ผู้เรียนรู้จักคิดใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยตนเอง และเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่น

6. มีการสอดแทรกคุณธรรมในการจัดการเรียนการสอน และครูเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนในด้านคุณธรรมและจริยธรรม

นอกจากการสอนและการจัดการกิจกรรมการสอนดังกล่าว เพื่อให้การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนควรได้ปฏิบัติการนิเทศการสอนอย่างต่อเนื่องกับการจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน การสอนมีทั้งแบบบูรณาการและสอนแยกเฉพาะคุณธรรม ต้องจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน

สรุปการจัดการเรียนการสอนของครูเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม คือ การจัดรูปแบบแนวทางหรือกระบวนการในการส่งเสริม ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียนให้มีความเหมาะสมและเรียนรู้ในพฤติกรรมอันมีค่าดีงาม เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักและเลือกเจตคติและค่านิยมที่ดีมาใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งครูและนักเรียนจะต้องร่วมมือกันตามแนวทางที่จัดไว้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยกัน

3.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนของครู

การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ให้บรรลุวัตถุประสงค์เป็นสิ่งสำคัญที่สุด สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 15) ได้กำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการจัดการศึกษาที่สามารถทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดี 3 ประการ คือ ความสามารถทางความคิด ความสามารถในการแสวงหาและสร้างความรู้ด้วยตนเอง และคุณธรรมของผู้เรียน ดังนั้นในการจัดการเรียนรู้ จึงควรมีลักษณะ ดังนี้

1. คำนึงถึงพื้นฐานความแตกต่างของผู้เรียน สนับสนุนให้นักเรียนทุกคนได้พัฒนาตามศักยภาพ ความสนใจของตนเอง มีวิธีการสอนที่หลากหลาย

2. สนับสนุนให้ผู้เรียนได้รู้ ได้ค้นพบ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยครูคอยสนับสนุนช่วยเหลือแนะนำให้นักเรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนการทำกิจกรรมต่าง ๆ

3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์ที่มีความหมายทั้งในและนอกห้องเรียนสนองความต้องการของผู้เรียน และสานต่อพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานความรู้เดิม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมของผู้เรียน

4. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากปัญหาจริง และประสบการณ์จริงในลักษณะการบูรณาการให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่และชีวิตประจำวัน ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

5. ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดใคร่ครวญ ไตร่ตรองด้วยตนเอง และเน้นให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่น

6. มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และครูเป็นแบบอย่างที่ดีของนักเรียนในด้านคุณธรรมและจริยธรรม

สภาพที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนทั้ง 6 ประการ ซึ่งถือเป็นจุดเน้นของการจัดการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา ครูสามารถคิดแสวงหาวิธีการ นวัตกรรมเพื่อให้เป็นไปตามทิศทางที่กำหนด ก็จะทำให้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

กรมวิชาการ (2542, หน้า 6) ได้ให้แนวคิดในการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

1. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน
2. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน
3. การที่ผู้เรียนได้พัฒนาตามศักยภาพ
4. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้แหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย

5. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 12) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง ส่วนสำคัญที่แสดงความสามารถของครูในการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ได้แก่ คุณลักษณะของครู แผนการจัดการเรียนรู้ บทบาทของครู สื่อในการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลการเรียนรู้

นวลจิตต์ ชาวกีรติพงศ์, เบญจลักษณ์ น้ำฟ้า, และชัชเจน ไทยแท้ (2545, หน้า 15) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
2. การเน้นความต้องการของผู้เรียน
3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน
4. การจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย
5. มีความเมตตากรุณาต่อผู้เรียน
6. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจ อยากรู้
7. การตระหนักถึงเวลาที่เหมาะสมที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
8. สร้างบรรยากาศหรือสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยปฏิบัติจริง
9. การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้
10. การมีจุดมุ่งหมายการสอน
11. ความเข้าใจผู้เรียน
12. ภูมิใจกับผู้เรียน
13. การไม่ยึดวิธีการใดวิธีการหนึ่ง

14. การเรียนการสอนที่ดีเป็นพลวัตรมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งด้านกิจกรรม การสร้างบรรยากาศและรูปแบบเนื้อหาสาระ เทคนิค วิธีการ

15. การสอนสิ่งที่ไม่ไกลตัวผู้เรียนมากเกินไป

16. การวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

จากแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้นั้นเป็นศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งที่จะสามารถเลือกสรรวิธีการให้ผู้เรียนบรรลุผลของการเรียนรู้ที่กำหนดได้ดีที่สุด ทั้งนี้ครูต้องเข้าใจและศึกษาความต้องการและความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน เพื่อสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ ของการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและต้องสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกับการพัฒนาในทุกด้านของผู้เรียน

3.3 การจัดการเรียนการสอนของครูที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านคุณธรรมจริยธรรม

ก้อ สวัสดิพานิชย์ (2535, หน้า 83) ได้ให้ความหมายขอบข่ายการจัดการเรียนการสอน ว่าเริ่มตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดบริการการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผล รวมทั้งติดตามผล และสื่อการสอนรวมไปถึงการพัฒนาผู้สอนตลอดจนการดำเนินงานของโรงเรียนจะต้องเป็นไปตามหลักสูตรและระเบียบวิธีการของการเรียนการสอน จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมทุกระยะ ด้วยการจัดเนื้อหาวิชาให้ทันสมัย บางครั้งก็มีการเพิ่มวิชาใหม่ ๆ เข้าไปด้วยผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างแท้จริงนั้น เกิดจากการเรียนการสอน ดังนั้น เมื่อหลักสูตรเปลี่ยนก็จำเป็นต้องอบรมครูตามไปด้วย เพราะการใช้หลักสูตรในโรงเรียนจะมีส่วนเกี่ยวข้องไปถึงการจัดตารางสอน การจัดชั้นเรียน วิธีสอน การใช้อุปกรณ์การสอนและการประเมินผลด้วย

กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนการสอนของครู มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของนักเรียนเป็นอย่างมาก การจัดทำแผนการเรียนรู้ออกมาเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม การใช้แหล่งการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ

4. ด้านการจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษา

4.1 ความหมายของจริยศึกษา

พินิจ เข้มทอง (2535, หน้า 11) ได้ให้ความหมายของจริยศึกษา คือ การศึกษาเกี่ยวกับความเจริญงอกงามในทางความประพฤติและการปฏิบัติตน เพื่อให้ผู้นั้นในแนวทางของศีลธรรมและวัฒนธรรม พฤติกรรมทางจริยธรรม มีองค์ประกอบที่ทำให้ชีวิตดำเนินไปด้วยคุณงามความดี มีความสุขที่นำความพึงพอใจต่อเนื่องยาวนาน

ประภาศรี สิห์อำไพ (2538 ง, หน้า 6) สรุปว่า จริยศึกษาเป็นการเรียนรู้ถึงพัฒนาการของคุณธรรม ที่จะสร้างเสริมประสบการณ์การเรียนการสอนที่ตัวผู้เรียน แล้วขยายวงกว้างไปถึงสังคมอย่างกว้างขวางต่อไป

อรุณศรี เหลืองไทยงาม (2533 ข, หน้า 12) ได้ให้ความหมายของจริยศึกษาว่า เป็นการศึกษาค้นคว้าความประพฤติของบุคคล ให้มีความประพฤติที่ดีงาม ซึ่งเป็นการศึกษาที่มีลักษณะปฏิบัติให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตร่วมกับบุคคลคนอื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จะเห็นได้ว่าจริยศึกษามีความหมายที่หลากหลาย เริ่มตั้งแต่การสอนให้บุคคลประพฤติดีตามหลักของศาสนาพุทธ การฝึกให้บุคคลมีความประพฤติดีตามที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน ไปจนถึงเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้นในตัวสมาชิกของสังคม

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาหลาย ๆ ท่านสรุปได้ว่า จริยศึกษาหมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้ผู้เรียนมีความรู้เรื่องความประพฤติที่ดีงามตามหลักของจริยธรรม ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรม จนเกิดเจตคติหรือคุณธรรมประจำใจ และนำไปใช้ปฏิบัติได้ในชีวิตจริง เพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตที่พึงประสงค์ของสังคม

4.2 ความสำคัญของกิจกรรมด้านจริยศึกษา

หลักการจัดกิจกรรมนักเรียนที่สำคัญ คือ ครูทุกคนและนักเรียนเอาใจใส่ต่อการดำเนินงานให้พร้อมเพรียงกันเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสนใจ กำกับ ติดตาม เพื่อให้การจัดกิจกรรมนักเรียนปราศจากอุปสรรคและสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 ค, หน้า 48) ได้กล่าวถึงหลักการของการสร้างกิจกรรมนักเรียนบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ คือ

1. นักเรียนเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการจัดกิจกรรม
2. กิจกรรมสามารถพัฒนาการเรียนรู้ คุณสมบัติ เจตคติของผู้เรียนได้
3. กิจกรรมต้องมีสาระความรู้ และความน่าสนใจ

การจัดกิจกรรมนักเรียนต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ หลายด้านไม่ว่าจะเป็นวัยวุฒิ ภาวะ ความสนใจ จิตวิทยาการศึกษา จุดหมายของการศึกษา

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 ง, หน้า 47 – 48) ได้กล่าวถึงแนวทางของการจัดกิจกรรมนักเรียนไว้ สรุปได้ ดังนี้

1. สร้างบนพื้นฐานของเนื้อหาที่เรียนรู้ตรงจุดหมาย และความคิดรวบยอดของจริยศึกษา
2. สอดคล้องกับวัย ประสบการณ์ วุฒิภาวะและระดับปัญญาของนักเรียน
3. ต้องเป็นรูปธรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหวได้
4. ต้องมีความทันสมัย ทันกับปัญหา และการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ
5. ส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด
6. ระยะเวลาเหมาะสมกับความสนใจของนักเรียน ประมาณ 15 – 20 นาที
7. น่าสนใจ และสอดแทรกความสนุกเพลิดเพลินได้

8. มีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรม ความรู้สึก ความนึกคิดของนักเรียนในทางที่เป็นประโยชน์

9. มีสาระ ท้าทายให้นักเรียนรู้จักการคิด ใช้เหตุผลและหาคำตอบด้วยตนเอง

10. ควรส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้

11. ใช้สื่อประกอบ

12. วัดและประเมินผลหลังการจัดกิจกรรม

จิตรา ทองเกิด (2542, หน้า 27) กล่าวว่า กิจกรรมเป็นส่วนหนึ่งของการให้การศึกษา สถานศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมขึ้น เพื่อช่วยให้นักเรียนได้แสดงความสามารถ ความถนัด ตามธรรมชาติอันแท้จริง กิจกรรมจะเป็นเครื่องช่วยอบรมให้นักเรียนรู้จักปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ๆ รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และความเสียสละเพื่อส่วนร่วม ฝึกการเป็นผู้นำ และผู้ตามที่ดีในระบบประชาธิปไตยเป็นการสร้างประสบการณ์ตามความแตกต่างของนักเรียนเพื่อสร้างเจตคติที่ดีและพัฒนาบุคลิกภาพพึงประสงค์

กิจกรรมในโรงเรียนแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมเสริม

1. กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อประกอบความเข้าใจในบทเรียนในบทเรียนหนึ่ง การจัดกิจกรรมรูปแบบนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่สอนในเวลาเรียนอันจำกัดตามจำนวนคาบของวิชานั้น ๆ

2. กิจกรรมเสริม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์อันแท้จริงกับการให้การศึกษาอบรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการจัดประสบการณ์ตามความแตกต่างของบุคคล

กิจกรรมเสริม เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์อันแท้จริงกับการให้การศึกษาอบรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นการจัดประสบการณ์ตามความแตกต่างของบุคคล กิจกรรมทั้ง 2 รูปแบบ เรียกว่า กิจกรรมนักเรียน

เปรมฤดี กฤษเจริญ (2542, หน้า 21) ได้กล่าวส่วนสำคัญในการปลูกฝังความคิดและนิสัยที่ดีให้นักเรียนด้วนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ อย่าง จัดทุกเวลา ทุกโอกาส ได้แก่ ส่งเสริมการประกวดแข่งขัน การปฏิบัติของนักเรียนในเรื่องของความรับผิดชอบ ความมีระเบียบ ความซื่อสัตย์ ขยัน อดทน การทำงานกลุ่มและมารยาทต่าง ๆ โดยการให้คะแนนหรือรางวัลนำไปคิดแล้วตัดสินใจ นำไปปฏิบัติในสิ่งที่ตั้งงามต่อไป

สรูป การจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมบรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยครูจะต้องเอาใจใส่ และสอนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ไว้ทุกกลุ่มสาระการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นครูจะต้องจัดประสบการณ์ สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน

4.3 กิจกรรมด้านจริยศึกษาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียน

กรมวิชาการ (2535, หน้า 38) ได้เสนอขอบข่ายของกิจกรรมการเรียนการสอนด้านจริยศึกษา ว่าควรมีลักษณะดังนี้ คือ

1. เป็นกิจกรรมที่พัฒนานักเรียน ทั้งทางกาย วาจา ใจ
2. ให้นักเรียนแสดงออกและมีส่วนร่วม
3. ให้โอกาสและเห็นความสำคัญของนักเรียนทุกคนในชั้นเรียน
4. ฝึกฝนหาวิธีการ แสวงหาความรู้และวิธีการแก้ปัญหา
5. สร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน โดยใช้นิทาน เพลง และเกมการเล่น
6. มีการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย

สมุน อมรวิวัฒน์, และสมพงษ์ จิตระดับ (2528, หน้า 650 - 662) ได้เสนอโครงการส่งเสริมจริยศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นกิจกรรมของครูและนักเรียน ซึ่งควรมีขอบข่ายของกิจกรรมและวิธีการ ดังนี้

1. การประชุมนิเทศ มุ่งเสนอให้เกิดความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ชุมชน และผู้ปกครอง มีกิจกรรมและวิธีการ ดังนี้
 - จัดนิทรรศการ
 - จัดอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อมให้สะอาด มีระเบียบ
 - ผู้บริหารและครูแนะนำโรงเรียน จุดมุ่งหมาย หลักสูตรกิจกรรมการสอน
 - นำชมห้องเรียน สถานที่ต่างๆ
 - รวบรวมข้อมูลและความต้องการของผู้ปกครอง
 - การเลี้ยงอาหารว่าง
 - การแสดงผลของกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยนักเรียนในแต่ละระดับ
 - การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างนักเรียนที่จบการศึกษาแล้ว กับนักเรียนใหม่
2. การฝึกสมาธิเบื้องต้น อาจจัดช่วงเช้าในระยะเวลาสั้นๆ ในห้องที่มีสภาพแวดล้อมก่อให้เกิดบรรยากาศเชิญชวน ให้นักเรียนมีความสนใจนั่งสมาธิ
3. การจัดกิจกรรมโฮมรูม หรือการสนทนาในเวลาเช้า ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมกลุ่มในห้องเรียน ครูสอดแทรกแนวคิด วิธีการปฏิบัติตนเอง เสริมคุณธรรมข้อใดข้อหนึ่งให้ชัดเจนขึ้น
4. การจัดกิจกรรมพัฒนาตนเอง ใช้เวลา 1 - 2 คาบ ควรใช้กิจกรรมที่นอกเหนือจากวิชาจริยศึกษา และกลุ่มวิชาอื่นๆ ซึ่งสามารถจัดได้ตามความเหมาะสมทุกเวลาทุกสถานที่ที่มีโอกาส
5. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

6. การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมที่ถูกสัญลักษณ์ สะอาด เรียบร้อยและมีระเบียบวินัย

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมด้านจริยศึกษา มีความสำคัญต่อพฤติกรรมของนักเรียน ไม่ว่าจะเป็นการจัดกิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมทางศาสนาต่างๆ กิจกรรมการเข้าค่ายธรรมะ รวมไปถึงการจัดการแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ ทำให้เด็กนักเรียนมีสมาธิที่ดีขึ้น มีระเบียบวินัยมากขึ้น

5. ด้านการวัดและประเมินผล

5.1 ความหมายของการวัดและประเมินผล

ชวาล แพร์ตกุล (2528, หน้า 40) กล่าวถึงความหมายของการวัดผลไว้ว่า การวัดผลเป็นกระบวนการใด ๆ ที่จะให้ได้มาซึ่งปริมาณจำนวนหนึ่ง อันมีความหมายแทนขนาดสมรรถภาพนามธรรมที่นักเรียนผู้นั้นมีอยู่ในตน ถ้าใช้แบบทดสอบเป็นเครื่องกระตุ้นก็ถือเอาจำนวนผลงานที่นักเรียนแสดงปฏิกิริยาได้ตอบออกมาเป็นเครื่องชี้ บอกเขาว่ามีสมรรถภาพในเรื่องนั้น ๆ เพียงใด

กิลฟอร์ด (Guilford, 1965, p. 6) กล่าวว่า การวัดผลเป็นขบวนการของการกำหนดรายละเอียดของข้อมูลให้เป็นตัวเลข ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีเหตุผลยอมรับได้

ไทเลอร์ (Tyler, 1969, p. 7) กล่าวถึงความหมายของการวัดผล คือ การกำหนดจำนวนตัวเลขให้เข้ากับสิ่งที่จะวัดภายใต้กฎเกณฑ์

กรอนลันด์ (Gronlund, 1976, p. 6) อธิบายว่า การวัดผลอยู่ในขบวนการประเมินผลหมายความว่า การประเมินผลถ้าเขียนเป็นสมการย่อมาได้เท่ากับ การวัดผลเป็นรายละเอียดเป็นปริมาณรวมกับคุณค่าของการตัดสินใจ (การประเมินผล = การวัดผล + การตัดสินใจ)

ทอร์นไดค์, และฮาเกิน (Thorndike, & Hagen, 1977, p. 9) ได้อธิบายความหมายของการวัดผลว่าเกี่ยวข้องกับขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ขั้นในการให้ความหมายของสิ่งที่จะวัดให้ชัดเจน

ขั้นที่ 2 ขั้นปฏิบัติการวัด

ขั้นที่ 3 ขั้นของการสร้างกฎเกณฑ์ในการกำหนดตัวเลขแทนปริมาณของสิ่งที่วัด

เกย์ (Gay, 1985, p. 8) กล่าวถึงการวัดผลว่า เมื่อก่อนนักการศึกษาหลายคนใช้คำว่า การวัดผลกับการประเมินผลสับสนกัน ที่จริงแล้วการวัดผลทางการศึกษาเป็นการกระทำ ในการกำหนดปริมาณให้เข้ากับคุณลักษณะของบุคคลที่ต้องการวัด ดังนั้น การวัดผลจึงเป็นพื้นฐานของการตีราคาส่วนการประเมินผลการศึกษาคือคุณภาพจากการตีราคา สิ่งที่ต้องการวัดนั่นเอง

เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1986, p. 391) กล่าวว่า การวัดผลเป็นการกำหนดจำนวนให้กับวัตถุหรือเหตุการณ์ตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ด้วยคำว่าจำนวน (numerals) หมายถึง

สัญลักษณ์ที่เป็นตัวเลข เช่น 1, 2, 3, 4 เป็นต้น ซึ่งแท้ที่จริงตัวเลขเหล่านี้ไม่ได้มีความหมายเชิงปริมาณหรือคุณภาพในตัวมันเองแต่อย่างใด จะมีความหมายก็ต่อเมื่อได้กำหนดกฎเกณฑ์ขึ้น เช่น เพศชายให้เป็นเลข 1 เพศหญิงให้เป็นเลข 2 หรือกำหนดปริมาณมากที่สุดเป็น 5 มากให้เป็น 4 ปานกลางให้เป็น 3 น้อยให้เป็น 2 น้อยที่สุดให้เป็น 1 เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การวัดผล (measurement) คือ กระบวนการกำหนดค่าตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับสิ่งที่วัดตามเกณฑ์ที่กำหนด การวัดผลมี 2 ลักษณะ คือ

การวัดผลย่อย (formative test) เป็นการวัดผลหรือทดสอบภายหลังจากที่ได้ทำการสอนจบหัวข้อหรือบทหนึ่ง ๆ

การวัดผลรวม (summative test) เป็นการวัดหรือทดสอบภายหลังจากที่ได้เรียนจบหลาย ๆ บทเรียน เช่น การสอบกลางภาคเรียน การสอบปลายภาคเรียน เป็นต้น เพื่อตรวจสอบหรือประเมินผลในช่วงเวลานั้นหรือในขอบเขตเนื้อหาเห็นว่าผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพียงใด หรือมีสัมฤทธิ์ในการเรียนมากน้อยเพียงใด

สำหรับความหมายของการประเมินผล (evaluation) นั้นได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายและคำจำกัดความไว้ ดังนี้

บุญธรรม กิจปริดาปริสุทธิ์ (2535, หน้า 15) กล่าวว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการในการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างมีหลักเกณฑ์เพื่อสรุปว่าสิ่งนั้น ดี เลว ปานใด

อนันต์ ศรีโสภะ (2545, หน้า 2) กล่าวถึง การประเมินผลว่า หมายถึง กรรมวิธีของการวางแผนเก็บรวบรวมและการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ เพื่อนำ มาแปลงค่าหรือประเมินค่าตามเกณฑ์ หรือตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สกรีเว่น (Scriven, 1991, p. 13) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีระบบ เพื่อบ่งชี้ถึงคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

พอแพม (Popham, 1993, p. 7) กล่าวไว้ว่า การประเมินผลการศึกษาที่เป็นระบบย่อมประกอบด้วย การประเมินคุณค่าของเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางด้านการศึกษา

สรุป การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าหรือการตีราคาข้อมูลที่ได้จากการวัดโดยการเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น ๆ หรือกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์สำหรับทางเลือกในการตัดสินใจ

จากความหมายของการวัดและการประเมินผลข้างต้น สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลหมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์ให้กับสิ่งที่ถูกวัดตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ หรือเปรียบเทียบกับข้อมูลอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้

5.2 ความสำคัญของการวัดและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539, หน้า 31 – 32, 41) ระบบการบริหารการประเมินผลการเรียนในสถานศึกษา สามารถกำหนดได้โดยการนำภารกิจ

ในการวัด และประเมินผลการเรียนของสถานศึกษามาวิเคราะห์ภาระงานจัดทำเป็นกระบวนการดำเนินการต่อเนื่องกันและกำหนดผู้รับผิดชอบในแต่ละชั้นอย่างเหมาะสมชัดเจน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ อย่างกว้างขวางกำหนดให้คณะกรรมการที่กระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งแต่งตั้งไว้แล้ว ให้มีส่วนรับผิดชอบในการวัดและประเมินผลการเรียนอย่างเหมาะสม ภารกิจในการวัดและประเมินผลการเรียนสามารถวิเคราะห์เป็นภาระงานและกำหนดผู้มีหน้าที่ดังนี้

1. คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และวิชาการของสถานศึกษา กำหนดหลักสูตรผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง จัดทำรายวิชา กิจกรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์และแนวปฏิบัติในการประเมินผล
2. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อนุมัติหลักสูตร ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง รายวิชา กิจกรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์
3. ผู้สอนหรือผู้ได้รับมอบหมายดำเนินการประเมินผลตามแนวปฏิบัติในการประเมินผล
4. คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตัดสินผลการประเมินรายปีหรือรายภาค
5. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและวิชาการของสถานศึกษาให้ความเห็นชอบและผู้บริหารสถานศึกษา อนุมัติผลการประเมินเป็นรายปีหรือรายภาคตัดสินหรืออนุมัติการผ่านช่วงชั้น
6. ครูที่ปรึกษา ครูแนะแนว หรือกรรมการที่ได้รับมอบหมาย รายงานผลต่อผู้เกี่ยวข้อง
7. ครูวัดผลหรือนายทะเบียน รวบรวมข้อมูลจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา
8. คณะกรรมการประกันคุณภาพของสถานศึกษากำกับติดตามสนับสนุนให้ขวัญกำลังใจ

กระทรวงศึกษาธิการคณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานประเมินผลการเรียน ดังนี้

1. กำหนดแนวทางพัฒนา แนวทางการประเมิน เกณฑ์การประเมินและแนวทางการปรับปรุงแก้ไขคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. พิจารณาตัดสินผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปลายภาค/ปลายปีและการผ่านช่วงชั้นของผู้เรียน
3. จัดระบบการปรับปรุงแก้ไขคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและส่งต่อข้อมูลเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

แนวทางการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นสำหรับพัฒนาผู้เรียนเป็นกรณีพิเศษเพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างเอกลักษณ์เกี่ยวกับคุณธรรม

จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์อื่น ๆ ให้แก่ผู้เรียนเป็นการประเมินเชิงวิวินิจฉัย มีแนวทางในการดำเนินงานดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนครู ผู้ปกครองและชุมชน คณะกรรมการมีหน้าที่กำหนดแนวทางพัฒนา แนวทางประเมิน เกณฑ์การประเมิน และแนวทางการปรับปรุงซ่อมเสริมผู้เรียน
2. กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความจำเป็น ความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน
3. กำหนดแนวทางพัฒนา มี 2 ลักษณะ ดังนี้
 - 3.1 การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในห้องเรียนมอบหมายให้ผู้สอนดำเนินการพัฒนา ประเมินผล และแก้ไขปรับปรุงผู้เรียนในระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ
 - 3.2 การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์นอกห้องเรียน ให้นุเคราะห์ของสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ร่วมกันพัฒนาประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งในลักษณะของการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ หรือการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในและนอกสถานศึกษา
4. ดำเนินการประเมินผู้เรียนรายภาค เมื่อสิ้นสุดภาคเรียนแต่ละภาคซึ่งสามารถเลือกใช้เครื่องมือและวิธีการได้อย่างหลากหลาย ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตประจำวันทั้งในและนอกห้องเรียน การสัมภาษณ์ การบันทึกเหตุการณ์ การรายงานตนเอง ทั้งนี้จะต้องเหมาะสมกับกิจกรรม และคุณลักษณะที่จะประเมิน
5. การประเมินผล การประเมินรายภาค ผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาและประเมินแต่ละฝ่ายทำการประเมินและรวบรวมข้อมูลการประเมิน แล้วส่งต่อให้คณะกรรมการนำไปประมวลผล และพิจารณาตัดสินผลการประเมินคุณลักษณะแต่ละประเภทตามเกณฑ์ที่กำหนด
6. การแจ้งผลและซ่อมเสริม คณะกรรมการแจ้งผลการตัดสินผลการประเมินให้อาจารย์ที่ปรึกษาของผู้เรียน นำไปกรอกในเอกสารแบบแสดงผลการพัฒนา แจ้งผลการประเมินให้ผู้เรียนและผู้ปกครองทราบ ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขผู้เรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินให้ควบคุมและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น รวมทั้งมอบหมายให้ปฏิบัติกิจกรรมความดีซัดเซยตามแนวทางที่สถานศึกษาได้กำหนดไว้

การประเมินผลทางด้านจริยธรรม เป็นเครื่องชี้ความสำเร็จของการส่งเสริมจริยธรรมว่าพฤติกรรมนักเรียนเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมากน้อยเพียงใด ควรมีการแก้ไขข้อบกพร่องอะไรบ้างและแก้ไขที่ใคร (ครูหรือนักเรียน) การประเมินนั้นจะรู้ว่าประเมินอะไร แคไหน อย่างไร การประเมินจะต้องประเมินตามองค์ประกอบของจริยธรรม 4 ประการ คือ ความรู้เชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม เจตคติและความเชื่อทางจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งแต่ละองค์ประกอบของจริยธรรมนั้นมีความหมาย ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับจริยธรรมของสังคมนั้น ๆ เป็นความรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอน หรือเรียนรู้กันมาว่าการกระทำชนิดใดดีทำแล้วได้รับการยกย่องสรรเสริญ ไม่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่นรวมถึงความรู้ ความประพฤติว่าที่สิ่งใดไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤติ

2. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์นั้น เหตุผลดังกล่าวจะช่วยให้ทราบแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคลซึ่งการกระทำอาจขัดกันกับความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

3. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น ๆ

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือจเว้นแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะการกระทำในทางดีและทางเลวของบุคคลส่งผลให้โดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

การประเมินพฤติกรรมจริยธรรม ครูต้องตระหนักหรือคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ธรรมชาติของพฤติกรรมด้านคุณลักษณะพฤติกรรมจริยธรรมนี้ พฤติกรรมที่แสดงออกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งในบางครั้งอาจเป็นช่วงที่นักเรียนอารมณ์เสีย และรู้ว่ากำลังถูกประเมิน จึงแสดงพฤติกรรมที่แสวงออกมา หรือถ้าให้นักเรียนเขียนตอบ ถ้านักเรียนรู้ว่ากำลังถูกประเมินด้วยเรื่องอะไร นักเรียนจะตอบโดยใช้ความรู้มาตอบโดยจะใช้ความพยายามตอบในแง่ที่คิดว่าดี ๆ ซึ่งจะกลายเป็นพฤติกรรมเสแสร้งไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง ดังนั้น ในการใช้วิธีวัดโดยให้นักเรียนเขียนตอบหรือสังเกตพฤติกรรมจะต้องไม่ให้นักเรียนรู้ว่าครูกำลังประเมินจริยธรรมต้องให้รู้เพียงว่าครูขอทราบความคิดเห็นของนักเรียนเท่านั้น และหากเป็นการประเมินพฤติกรรมการแสดงออกของนักเรียนแล้วต้องประเมินหลาย ๆ ครั้ง หลาย ๆ วิธี

2. วิธีการวัดแต่ละวิธี จุดประสงค์ในการนำไปใช้แตกต่างกัน ดังนั้นครูจึงควรกำหนดจุดประสงค์ในการนำไปใช้ให้แน่นอนแล้วจึงเลือกวิธีการวัดที่เหมาะสม

3. ครูควรเตรียมเครื่องมือที่จะใช้ประกอบวิธีวัดให้พร้อมก่อนที่จะเริ่มวัดผลการเรียน เพื่อที่จะให้การวัดมีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. เนื่องจากพฤติกรรมจริยธรรมที่ต้องการสะสมมาเป็นเวลานานโดยการอบรมสั่งสอนซึ่งแตกต่างจากพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนภายในโรงเรียน จะรวมถึงกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในห้องเรียน การอบรมหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ดังนั้น การ

วัดและประเมินผลพฤติกรรมจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยม จึงต้องวัดและประเมินนักเรียนทั้งในห้องเรียนปกติ และนอกห้องเรียน ขณะปฏิบัติกิจกรรมอื่น ๆ คะแนนที่ได้จากการประเมินพฤติกรรมจริยธรรมไม่ว่าจะใช้เครื่องมือชนิดใดจะมีความคลาดเคลื่อนในการวัดค่อนข้างสูง ในการนำผลที่วัดไปวิเคราะห์ และแปลผล จึงต้องทำด้วยความระมัดระวัง

ชอบ เอี่ยมประสงค์ (2544, หน้า 15) การประเมินพฤติกรรมแต่ละคุณลักษณะ จะต้องวิเคราะห์พฤติกรรม คุณลักษณะจริยธรรม แต่ละคุณลักษณะ จัดเป็นพฤติกรรมที่สามารถตรวจสอบได้และเลือกวิธีวัดที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมที่ต้องการวัด เช่น ด้านพุทธิพิสัย ควรใช้แบบทดสอบ ด้านจิตพิสัย วิธีวัดที่ตรงที่สุด คือ การสังเกต สำหรับด้านทักษะพิสัย วิธีวัดคือการสังเกต ซึ่งจะเน้นกระบวนการปฏิบัติ กำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน ให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นความรู้ควบคู่ความดี เพื่อให้สามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข ซึ่งจะต้องมีการดำเนินงานที่เป็นระบบและละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจ และเป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายในการปลูกฝังความดีงามให้แก่นักเรียน

แนวทางการวัดและประเมินผลการเรียน กรมวิชาการ (2545 ข, หน้า 1 – 62) ได้เสนอแนวทางการวัดผลและประเมินผลการเรียน ดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการวัดผลและประเมินผลระดับชั้นเรียน ได้แก่ การประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการของผู้เรียนระหว่างเรียน เพื่อหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และค่านิยมอันพึงประสงค์ จากการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน หรือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ หรือไม่เพียงใด
2. ดำเนินการประเมินผลระดับสถานศึกษา ได้แก่ การประเมินผล การเรียน และพัฒนาการของผู้เรียนปลายภาคหรือปลายปีและเมื่อสิ้นสุดช่วงชั้น เพื่อนำผลไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงผู้เรียนให้มีคุณภาพตามผลการเรียนที่คาดหวังและมาตรฐานการเรียนช่วงชั้น
3. หลักการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.1 สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินผลการเรียนของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม
 - 3.2 การประเมินผลการเรียนต้องประกอบด้วย การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียนการจัดการเรียนการสอน และการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน
 - 3.3 การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนการสอน ต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชา และระดับช่วงชั้นของผู้เรียน
 - 3.4 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องตรวจสอบประเมินผลการเรียนได้
4. ภารกิจในการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา การประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จะต้องดำเนินการดังนี้

- 4.1 กำหนดจุดประสงค์ของการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาแต่ละกิจกรรม
 - 4.2 กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านกิจกรรมแต่ละกิจกรรมทั้งเกณฑ์สำหรับตัดสินจุดประสงค์ของกิจกรรมแต่ละประการและการตัดสินเวลาการเข้าร่วมกิจกรรม
 - 4.3 ประเมินผู้เรียนระหว่างการร่วมกิจกรรม
 - 4.4 ประเมินตัดสินการผ่านกิจกรรม
 - 4.5 ประเมินสรุปผลการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผ่านช่วงชั้น
- 5.3 การวัดและประเมินผลที่ส่งผลต่อพฤติกรรมของนักเรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม

อัญชลี มีไชโย (2534, หน้า 82) ได้ทำการวิจัย เพื่อศึกษาขอบข่าย กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียน ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา ในกลุ่มโรงเรียนที่ 3 จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการวัดและประเมินผลการเรียน มีการดำเนินงาน 2 ลักษณะ

1. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ก่อนเริ่มการเรียนการสอน ครูจะประเมินผลก่อน เพื่อตรวจสอบพื้นฐานความรู้เดิมของนักเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน ครูดำเนินการวัดผลรายจุดประสงค์เป็นระยะ ๆ โดยใช้แบบทดสอบและการสอบปฏิบัติ การวัดผลระหว่างภาคนิยมใช้แบบทดสอบเลือกตอบที่ครูช่วยกันสร้างขึ้น การประเมินพฤติกรรม ด้านนิเทศพิสัย ครูใช้การสังเกต

2. การประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน มีการวัดปลายภาคเรียน โดยใช้แบบทดสอบเลือกตอบที่ครูสร้างขึ้น ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียน เคยศึกษามาแล้วบ้าง แต่ไม่มีประสบการณ์หรือความชำนาญอย่างละเอียด ลึกซึ้ง ปัญหาอุปสรรคด้านการวัดและประเมินผล พบว่าครูมีปริมาณงานที่รับผิดชอบมากจึงมีความพร้อมค่อนข้างน้อยในด้านการสอน การจัดซ่อมเสริม การพัฒนาสื่อการสอนและเครื่องมือวัดผลการเรียนให้มีประสิทธิภาพ

กล่าวโดยสรุป การวัดผลประเมินผลการเรียน มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเรียน การสอนทั้งประโยชน์ต่อครูผู้สอน ทำให้ทราบพฤติกรรมเบื้องต้นของผู้เรียน เพื่อช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน ประโยชน์ต่อผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนทราบข้อบกพร่อง ที่ตนเองต้องปรับปรุงแก้ไข และจุดเด่นที่ควรได้รับการส่งเสริม ประโยชน์ต่อฝ่ายแนะแนว ทำให้สามารถแก้ปัญหาการเรียนการสอน การศึกษาต่อ และการเลือกอาชีพในอนาคตได้ ประโยชน์ต่อผู้บริหาร ช่วยในการตัดสินใจดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างเหมาะสม และประโยชน์ด้านการวิจัย ทำให้มองเห็นปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

เบญจมาศ เอี่ยมอ้อม (2543, บทคัดย่อ) ศึกษาการส่งเสริมและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนและเปรียบเทียบการส่งเสริมและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนจำแนกตามประสบการณ์ในการบริหาร ประสบการณ์ในการสอน ขนาดของโรงเรียนและวุฒิการศึกษา ประชากรคือผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ปีการศึกษา 2543 จำนวน 427 คน และ 4734 คน ตามลำดับ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 205 คน และครูผู้สอนโรงเรียนเดียวกับผู้บริหารโรงเรียนละ 2 คน จำนวน 410 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานการเปรียบเทียบตามตัวแปรประสบการณ์ในการบริหาร ประสบการณ์ในการสอนและวุฒิการศึกษา ใช้การทดสอบ t-test การเปรียบเทียบตามตัวแปรขนาดของโรงเรียนใช้การทดสอบ F-test ผลการวิจัยพบว่า 1) การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนสรุปได้ดังนี้ 1.1 โดยภาพรวมผู้บริหารมีการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับปานกลางเมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดและวางแผนเชิงนโยบายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 1.2 โดยภาพรวมครูผู้สอนมีการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับปานกลางเมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านกำหนดและวางแผนเชิงนโยบายมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) ปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษีสังกัดสำนัก งานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชรตามทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนสรุปได้ดังนี้ 2.1) โดยภาพรวมผู้บริหารมีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับปาน กลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุด 2.2) โดยภาพรวมครูผู้สอนมีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในระดับปาน กลางเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการกำหนดและวางแผนเชิงนโยบายมีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงสุด 3) ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร 3.1) ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนตามทัศนะของผู้บริหารในโรงเรียน ประถมศึกษา พบว่า 3.1.1) ผู้บริหารมีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.1.2) ผู้บริหารโรงเรียนขนาดต่างกัน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.1.3) ผู้บริหารมีวุฒิการศึกษาต่างกัน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.2) ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนตามทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า 3.2.1) ครูผู้สอนมีประสบการณ์ในการสอนแตกต่างกัน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ

0.5 3.2.2) ครูผู้สอนในโรงเรียนมีขนาดต่างกัน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3.2.3) ครูผู้สอนมีวุฒิการศึกษาต่างกัน ส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) ผลการเปรียบเทียบปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร 4.1) ผลการเปรียบเทียบปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนตามทัศนะของผู้บริหาร ในโรงเรียนพบว่า 4.1.1) ผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรม นักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.1.2) ผู้บริหารโรงเรียนมีขนาดต่างกัน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.1.3) ผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.2) ผลการเปรียบเทียบปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนตามทัศนะของครูผู้สอนในโรงเรียน พบว่า 4.2.1) ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการบริหารแตกต่างกัน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.2.2) ครูผู้สอนในโรงเรียนมีขนาดต่างกัน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4.2.3) ผู้บริหารที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุมนธา แก่นกุล (2544, หน้า 39) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพะโต๊ะ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชุมพร ใน 13 องค์ประกอบ พบว่า ระดับจริยธรรมของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบพบว่า จริยธรรมด้านความใฝ่รู้ ความอดทน ความประหยัด ความเมตตา กรุณา ความยุติธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนจริยธรรมด้านความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความกตัญญูกตเวที ความตรงต่อเวลา ความสามัคคี ความเป็นผู้มีวิถึวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบจริยธรรมจำแนกตามเพศ ด้านความใฝ่รู้ ความสามัคคี ความเป็นผู้มีวิถึวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบจริยธรรมจำแนกตามเพศ ด้านความใฝ่รู้ ความสามัคคี ความยุติธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ด้านความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความเมตตา กรุณา ความกตัญญูกตเวที ความเป็นผู้มีวิถึวัฒนธรรมและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านความประหยัด ความเสียสละ ความตรงต่อเวลา ความขยันหมั่นเพียร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยจริยธรรมของเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย ส่วนด้านความอดทนนักเรียนมีจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545, หน้า 90-91) ได้ศึกษาค้นคว้า คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย สรุปได้ดังนี้ 1) นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน เรียงตามอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านการมีวินัย ด้านการประหยัด ด้านความรับผิดชอบ ด้านมีความกรุณา และระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านความซื่อสัตย์ 2) ผลการเปรียบเทียบคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ระหว่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย พบว่า นักเรียนหญิงมีค่าเฉลี่ยคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามการรับรู้ของนักเรียนทั้งโดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้าน มากกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พิเชษฐ มหาวงศ์ (2546, บทคัดย่อ) การพัฒนาครูในการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน โรงเรียนบ้านคำบง 2 อำเภอเมืองมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ในวงรอบที่ 1 พบว่า 1) แบบทดสอบความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน ของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำแผนการจัดกิจกรรมคิดเป็นร้อยละ 70 2) ผลการประเมินแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน ของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งในภาพรวมและรายด้าน และผลการศึกษาค้นคว้าในรอบที่ 2 พบว่า ผลการประเมินแผนการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณลักษณะด้านความซื่อสัตย์ของนักเรียน ของกลุ่มผู้ร่วมศึกษาค้นคว้า จากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและรายด้าน

ชูพงศ์ สุขรัตน์ (2546) ได้ศึกษาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่างจำนวน 254 คน ผลการวิจัยพบว่าระดับจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ด้านความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ และความอดทน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูง การเปรียบเทียบจริยธรรมจำแนกตามเพศ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ระดับชั้นต่างกัน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่ระดับชั้นต่างกัน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นด้านความรับผิดชอบ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุมาลี สุจินดา (2546) ได้ศึกษาจริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนสังกัด คณะศึกษาศาสตร์แห่งจันทบุรี ตามจริยธรรม 7 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความเมตตากรุณา ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความสามัคคี ด้านความอดทน ด้านความประหยัด และ ด้านความเสียสละ ผลการวิจัยพบว่า จริยธรรมนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนสังกัดคณะศึกษาศาสตร์แห่งจันทบุรี ตามความคิดเห็นของผู้ปกครองและครู โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเปรียบเทียบจริยธรรมตามความคิดเห็นของผู้ปกครองและครู ด้านความเมตตากรุณา ความสามัคคี ความอดทน ความเสียสละโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความประหยัด แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วันสชาติ สุวรรณทอง (2546, บทคัดย่อ) ศึกษาทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน ที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ประชากรเป็นผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 11,087 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้จากการสุ่มจากประชากร โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 635 คน โดยการสุ่มตามระดับชั้นอย่างมีสัดส่วน (proportional stratified random sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามมี 3 ลักษณะ คือ แบบสำรวจรายการ (check list) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) และแบบปลายเปิด (open form) แบบสอบถามค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.9623 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐานใช้ t-test แบบ Independent Sample t-test และการวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (one-way analysis of variance) และเมื่อพบความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่ในแต่ละข้อตามวิธีของเชฟเฟ (Scheffe's Method) กำหนดค่าสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .05 ผลการวิจัย พบว่า 1) ทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนที่มีต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดสภาพแวดล้อม มีทัศนะอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่นๆ มีทัศนะอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงไปหาต่ำตามลำดับ ดังนี้ ด้านการกำหนดนโยบาย ด้านการนิเทศการสอน ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน และด้านการจัดสภาพแวดล้อม 2) ผู้บริหารกับครูผู้สอน มีทัศนะต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 3) ผู้บริหารและครูผู้สอนเพศต่างกัน มีทัศนะต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน 4) ผู้บริหารที่มีประสบการณ์การรับราชการต่างกันมีทัศนะต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของ

นักเรียนประถมศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5) ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การรับราชการต่างกัน มีทัศนะต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนประถมศึกษา ทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 6) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การรับราชการ 10 ปี ถึง 20 ปี กับครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ การรับราชการมากกว่า 20 ปี มีทัศนะต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ประถมศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 รวม 3 ข้อ คือ ข้อ 7 ที่ว่า "ให้ครู ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน" ข้อ 37 ที่ว่า "จัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ร่วมกับ ชุมชน" และข้อ 45 ที่ว่า "นำนักเรียนไปทำความสะอาดโบสถ์ ศาลาการเปรียญหรือบริเวณวัดใน โอกาสวันสำคัญทางศาสนา" 7) ผู้บริหารและครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อ การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการกำหนดนโยบาย เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายการ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมสำหรับนักเรียนอย่างชัดเจน 2) ควรให้มีคณะกรรมการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรม โดยการมีส่วนร่วมจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย และ 3) ควรกำหนดให้มีการ สอดแทรกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนในการจัดการเรียนการสอนในทุกๆ วิชา 8) ผู้บริหารและครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการจัดสภาพแวดล้อม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ แรก ได้แก่ 1) ควรจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม 2) สถานศึกษาทุกแห่งควรจัดให้มีห้องหรือสถานที่โดยเฉพาะในการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน และ 3) ควรจัดให้มีส่วนธรรมะใน โรงเรียน 9) ผู้บริหารและครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียนประถมศึกษา ด้านการนิเทศการสอน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) ควรดำเนินการนิเทศการสอนโดยเน้นให้ครูสอดแทรกด้านคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนทุกครั้ง 2) ผู้บริหารควรให้ความสนใจ ติดตาม ประเมินผลการจัดกิจกรรม เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง และ 3) ควรจัดการประชุมระดม ความคิดเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน 10) ผู้บริหารและ ครูผู้สอนแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ของนักเรียน ประถมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก ได้แก่ 1) สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา โดยจัดให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมอย่าง ต่อเนื่อง 2) ควรจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาจิตแก่นักเรียนทุกปีการศึกษา และ 3) ควรจัดกิจกรรม กลุ่มสนใจหรือกิจกรรมชุมนุมด้านคุณธรรม จริยธรรม ขึ้นในโรงเรียน

พระมหาบุญมี จำปาทอง (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษา การพัฒนาแผนการจัดการ เรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เรื่อง ศีล 10 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้สื่อประสม ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏ ดังนี้ 1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพเท่ากับ

85.06/81.91 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ที่กำหนดไว้ และเพิ่มดัชนีประสิทธิผลของการเรียนรู้ด้วยชุดสื่อประสม และแผนการจัดการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม มีค่าเท่ากับ 0.6011 หมายความว่า นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 60.11 2) นักเรียนมีความคงทนในการเรียนรู้ เรื่อง ศิล 10 คิดเป็นร้อยละ 79.00 หมายความว่า นักเรียนมีความคงทนในการเรียนรู้ และนักเรียนมีความพึงพอใจเกี่ยวกับชุดสื่อประสม และแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว อยู่ในระดับความพึงพอใจมาก

จึงพอสรุปได้ว่าการส่งเสริมหรือพัฒนาพฤติกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนนั้น ทุกฝ่ายต้องเข้ามามีส่วนร่วมสนับสนุนและช่วยกันคิด ช่วยกันทำและปลูกฝังให้นักเรียนปฏิบัติให้อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ดีหรือตามกฎระเบียบของสังคมต่อไป จะด้วยการสอดแทรกผ่านทางวิชาเรียนหรือการอบรมบ่มนิสัยจากทั้งทางโรงเรียนและทางบ้าน รวมถึงสภาพของชุมชน สิ่งแวดล้อมซึ่งล้วนแต่ส่งผลต่อการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนทั้งสิ้น

2. งานวิจัยต่างประเทศ

คอนเนอร์ (Conner, 2001, p. 3873-A) ได้ศึกษาบรรดาครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา คาทอลิกมีการกระทำที่ผิดแปลกกว่าใครทั้งหมดในเรื่องการใช้จ่ายเงินช่วยเหลือสร้างจิตสำนึกในด้านศีลธรรมให้กับนักเรียนของพวกเขาไม่เพียงแต่เป็นการเพิ่มภาระงานที่อยากให้กับสังคมในปัจจุบันนี้แต่ยังเป็นการวิจารณ์วรรณคดีที่กล่าวถึงความแตกต่างโดยสิ้นเชิง เพราะฉะนั้นจึงเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยในพื้นที่ที่มีความแน่นอนในด้านกระบวนการพัฒนาศีลธรรมด้วยความหวังที่ว่าข่าวสารใหม่อาจจะเป็นประโยชน์ในบรรดาครูโรงเรียนมัธยมคาทอลิกด้วยเหตุผลดังกล่าวการศึกษาเพื่อสืบสวนข้อเท็จจริงระหว่างความหลากหลายของเพศบุคลิกภาพ ขอบเขตของคำสั่งศีลธรรมตะวันออกภายใต้ประชากรครูในโรงเรียนมัธยมคาทอลิก ทฤษฎีพัฒนาคุณธรรมของโคลเบอร์ก (1958) มีพื้นฐานบนความยุติธรรม 3 ระดับ 6 กระบวนการซึ่งอยู่กับการยอมรับของแต่ละบุคคลตลอดจนประสบการณ์และเหตุผลของความก้าวหน้าทางศีลธรรม กิลลิแกน (1982) ได้ให้คำแนะนำว่า ทฤษฎีการพัฒนาศีลธรรมบางทีอาจมีพื้นฐานการดูแลเอาใจใส่ด้วย โดยสลับแบบอย่างของโคลเบอร์ก กิลลิแกนยังคงแนะนำว่าแบบอย่างที่มีพื้นฐานอยู่บนการดูแลเอาใจใส่ ระหว่างการมีส่วนร่วมของกลุ่มสุภาพสตรี

บอนาวิทซ์ (Bonawitz, 2002, 1433-A) ได้ศึกษาวิเคราะห์และการเปรียบเทียบการพัฒนาจริยธรรมกับความต้องการที่จะจบการศึกษาที่หลักสูตรคุณธรรมจริยธรรม นักศึกษาการบัญชีปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างฉาบฉวยเป็นการทำทนายที่สามารถตีความได้หลากหลาย เนื่องด้วยเหตุนี้การปฏิบัติตนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความเหมาะสมและการตัดสินใจของพวกเขา การพัฒนาศีลธรรมของนักศึกษาเหล่านี้มีความหมายสำหรับการปฏิบัติตนภายใต้ทำทนายกฎหมายการคัดค้านที่จะเผยแพร่ต่อสาธารณชนและพิจารณาตัดสินของรัฐบาลการพัฒนาด้านศีลธรรมของนักศึกษาการบัญชี ได้รับการศึกษาพิจารณาจากการตอบสนองของพวกเขาต่อการตอบคำถามด้านศีลธรรม เจตคติ ในการปฏิบัติตนของพวกเขาและคุณธรรมตะวันออกของ

พวกเขามีพื้นฐานอยู่กับคณะกรรมการพิจารณาของคณะกรรมการและความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมการศึกษาเรื่องนี้ได้ขยายผลการวิจัย ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมในการจัดทำการบัญชีและการพัฒนาด้านศีลธรรมโดยการพิจารณาจากนักศึกษาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรการเสริมสร้างจริยธรรมซึ่งเป็นความต้องการที่จะให้มีขึ้นในการสำเร็จการศึกษา ความรู้ในเรื่องความแตกต่างของการพัฒนาศีลธรรมด้านการบัญชีของนักศึกษา อาจเป็นการเตรียมพร้อมในการปฏิบัติตนและนักศึกษาที่สามารถแก้ไขปัญหาด้านความรู้ความเข้าใจด้านคุณธรรมจริยธรรมเช่น การวัดและการประเมินผล โดยการพัฒนาระดับของคุณธรรมจริยธรรมแก่นักศึกษามีระดับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมซึ่งแตกต่างกับคนส่วนใหญ่และนักศึกษาวิชาเอกการบัญชีส่วนใหญ่มีระดับการพัฒนาต่ำกว่านักศึกษาวิชาเอกอื่นๆ บทสรุปอาจจะเป็นความแตกต่างของการเกิดปัจจัยข้อกล่าวหาของการผิดวินัยในการปฏิบัติตนที่เป็นผลมาจากการประพฤติผิดวินัย

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศ พบว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่จำเป็น และสำคัญที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ ซึ่งครูอาจารย์มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพอสรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนจะสัมฤทธิ์ผลได้จะต้องอาศัยความร่วมมือกันทั้งโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการหาแนวทางพัฒนาส่งเสริมนักเรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมอันพึงประสงค์ อีกทั้งยังต้องได้รับการสนับสนุนในเรื่องบุคลากรที่มีความสามารถทางด้านจริยธรรม โดยเฉพาะงบประมาณในการดำเนินการ ตลอดจนนโยบายที่ชัดเจนในการจัดการหาแนวทางพัฒนา นักเรียนให้เป็นคนดีตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรและเป็นคนมีคุณธรรมจริยธรรมที่สังคมและประเทศชาติต้องการ